REVISTA TEOLOGICĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUL XXIV · NOV.—DEC. Nr. 11—12

SIBIU 1934

REVISTA TEOLOGICĂ

APARE LUNAR

SUB PATRONAJUL I. P. S. MITROPOLIT NICOLAE

ABONAMENTUL PE UN AN: 260 LEI.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

ACADEMIA TEOLOGICĂ, SIBIU, STRADA MITROPOLIEI 24—28

ÎN ACEST NUMĂR:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Anul XXIV Nov.—Dec. 1934 Nr. 11—12

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ

Director: Prof. NICOLAE COLAN

LICENŢA ACADEMIILOR TEOLOGICE

Intre desideratele cuprinse în moţiunea recentului congres al „Frăţiei Ortodoxe Române" este şi acesta: „Ca cel puţin la una din Academiile teologice din Mitropolia noastră să se poată da examen de licenţă, drept recunoscut şi Academiei teologice din Blaj".

Problema nu este nouă. In „Revista Teologică" am cerut de repeţite ori acest drept firesc pe seama Academiilor noastre teologice. L-au cerut şi autorităţile noastre bisericeşti, precum şi Asociaţia clerului „Andreiu Şaguna". Iar dacă acum să sesizează de această chestiune şi organizaţia religioasă a „Frăţiei Ortodoxe Române" din mitropolia Ardealului, este dovada cea mai bună că problema reclamă o urgentă şi echitabilă deslegare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La dreptul vorbind problema trebuia deslegată de mult, fiindcă cererea „Frăţiei Ortodoxe Române" are toate temeiurile unei cereri şi bune şi drepte. Dacă totuşi ea n'a fost împlinită până acuma, faptul se datoreşte atmosferei nefavorabile pe care au izbutit să o creeze în jurul Academiilor teologice din Ardeal câţiva neîmpăcaţi şi neînţeleşi adversari ai acestor şcoli teologice printr'o şi mai neînţeleasă campanie inaugurată acum câţiva ani de părintele profesor I. Popescu Mălăeşti prin faimoasa broşură a Sfinţiei Sale despre „Bureţii învăţământului teologic".

Desigur, eu nu cred că această campanie a fost dusă totdeauna cu rea voinţă din partea celorce şi-au cheltuit în ea pasiunea pe care o puteau plasa cu mai mult folos aiurea. Susţinătorii acestei campanii au purces la luptă de multeori cu defectuoasele informaţii ce le aveau despre şcoalele

teologice din Ardeal. Indiferent însă de motivele şi scopurile acestei campanii, trebue să constatăm că ea a izbutit să creeze în jurul Academiilor teologice o atmosferă pe care acestea nu o merită prin nimic şi care abia acum începe a se risipi pe urma dreptăţii pe care o face dreptul judecător: timpul. Nu este locul să arătăm amănunţit în acest articol inferioritatea nedreaptă în care sunt ţinute încă Academiile teologice din Ardeal faţă de situaţia şcoalelor similare de altă natură (Academiile de comerţ, de agricultură, de educaţie fizică chiar) din cuprinsul ţării. Ne mulţumim de astădată să arătăm numai crunta nedreptate ce li se face acestor şcoale prin faptul, că nu li s'a acordat până acum din partea statului dreptul de a libera diplome de licenţă.

Să vedem cari sunt postulatele legii învăţământului superior în privinţa diplomei de licenţă. Articolul 68 din această lege cere pentru examenul de licenţă 3 ani de studiu la o şcoală superioară, candidaţii având la baza acestor studii bacalaureatul sau diploma de capacitate seminarială. Ei bine, Academiile teologice din Ardeal împlinesc cu vârf condiţiile prevăzute în legea învăţământului superior, întrucât la aceste şcoale învăţământul obligator pentru absolvenţă durează 4 ani, studenţii având la baza studiilor lor teologice diploma de bacalaureat sau de capacitate seminarială, ba uneori chiar o diplomă de licenţă în Litere sau Drept.

Ştiu că Academiilor teologice li s'a făcut obiecţiunea, că în ele nu se propun studiile în extensiunea şi în profunzimea în care se propun aceste studii la Facultăţile teologice. Ba mai mult, un preot din capitală nu s'a sfiit să arunce de curând Academiilor din Ardeal insulta, că'n aceste şcoale se propun doar „noţiunile elementare religioase" cari se propun în seminariile teologice inferioare. Pentruca cititorul să se convingă în ce măsură violentează realitatea ceice susţin unele ca acestea, amintesc doar faptul, că unii absolvenţi ai Academiilor teologice cari s'au hotărît să-şi ia licenţa la o Facultate teologică au fost în stare să dea toate examenele regulamentare pentru această diplomă într'un singur an, ba mai mult, unul dintre aceşti absolvenţi şi-a luat licenţa la o Facultate teologică ortodoxă din străinătate cu cea mai mare notă posibilă, invitat fiind să-şi ia şi diploma de doctorat la aceeaşi Facultate.

Că în aceste şcoli nu se face „ştiinţă pentru ştiinţă“, ci teologie şi cultură aplicată la nevoile religioase şi culturale ale poporului nostru? Este adevărat. Fiindcă mai ales în domeniul teologiei *nu trebue* să se facă „ştiinţă pentru ştiinţă“, ci *ştiinţă pentru viaţă.* Şi eu sunt convins că Facultăţile de teologie se conduc de acelaş postulat. Ucenicii teologiei sunt chemaţi să devină *misionari.* Ei trebuesc crescuţi pentru a lua *o atitudine personală* faţă de problemele religioase, o *anume* atitudine, pe care s'o mărturisească în viaţă, dacă se poate chiar cu pasiune. Căci dacă ei rămân indiferenţi cu inima faţă de probleme, catalogând în mintea lor doar date şi păreri de ale altora, făcând deci „ştiinţă pentru ştiinţă“, nu se mântuesc nici ei — şi, fireşte, cu atât mai puţin vor putea conduce pe alţii la mântuire.

Cunosc şi falsele păreri pe cari le au unii adversari ai Academiilor despre corpul didactic al acestor şcoli. Amintesc în această privinţă părerea bizară, ca să nu-i zicem altfel, a aceluiaşi preot din capitală, care a crezut că spune un lucru adevărat scriind într'o revistă, că profesorii Academiilor teologice nu au nici titlurile pe care e obligat să le aibă un profesor din învăţământul secundar. In realitate cei mai mulţi din aceşti profesori au *două* titluri academice, plus activitate publicistică; iar ca să amintim o pildă elocventă în această privinţă, din cei 8 profesori ai Academiei teologice din Sibiu, numai doi nu au şi studii de specializare făcute în străinătate.

In faţa acestei realităţi clare ne întrebăm cu firească nemulţumire, pentruce Statul nu recunoaşte cel puţin unei Academii teologice, dacă nu tuturora, dreptul de a libera diplomă de licenţă, rectificând astfel nedreapta situaţie în care sunt ţinuţi absolvenţii acestor şcoli şi prin ea clerul Bisericii ortodoxe din Ardeal?

Crunta nedreptate trebue să înceteze cu un ceas mai curând. A cerut-o autoritatea noastră bisericească în repeţite rânduri. Şi o cere acum „Frăţia Ortodoxă Română“ condusă de cei mai luminaţi cărturari ai neamului românesc de dincoace de Carpaţi şi cei mai distinşi fii ai sfintei noastre Biserici. Şi o cere, pe deasupra tuturora, cea mai elementară legalitate şi iubire frăţească.

Preotul NICOLAE COLAN

MIRON COSTIN ŞI CONCEPŢIA LUI FILOSOFICĂ-RELIGIOASĂ ASUPRA ISTORIEI[1]

I

Invitat din partea despărţământului Sibiu al Asociaţiunii să inaugurez ciclul de conferinţe pentru iarna 1933—34, am ales un subiect care — întrucât îmi pot aminti — nu a fost niciodată prezentat publicului sibian în vre-una din numeroasele conferinţe, ce s'au rostit aci.

Prin deosebita sa importanţă literară-istorică, personalitatea marelui cronicar moldovean Miron Costin va reuşi să trezească, sper, atenţiunea şi interesul onor. auditoriu cu atât mai mult, cu cât ceeace voiu comunica de astădată în legătură cu viaţa şi opera lui, poate să atingă şi sfera unor preocupări de actualitate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nota de actualitate o dă împrejurarea că în anul acesta s'au împlinit trei secole dela naşterea lui Miron Costin. Aniversarea tricentenară a naşterii lui s'a comemorat astăvară în capitala ţării printr'o conferinţă istorică a dlui prof. universitar P. P. Panaitescu la Fundaţia Carol şi prin recitări din scrisul cronicarului, în limba română şi în cea polonă. Se ştie că talentul lui Miron Costin a sporit cu serioase contribuţii nu numai literatura istorică română, ci în parte şi literatura poetică polonă. Versurile lui, scrise în limba polonă la 1684 despre istoria Moldovei şi a Ţării Româneşti, sunt socotite de meritosul istoric literar Alex. Brückner între cele mai bune versuri de acest fel, cu cari se poate lăuda literatura polonă a secolului XVII.

Se cuvine deci, să-i închinăm şi noi aici, în metropola culturii româneşti ardelene, o conferinţă comemorativă cercând a sublinia în timpul limitat, ce ne stă la disposiţie,

[1] Conferinţă comemorativă, rostită în Sibiu la 8 Noemvrie 1933.

câteva momente mai importante din viaţa şi activitatea lui Miron Costin.

•

Miron Costin s'a născut la 1633 dintr'o familie, care aparţinea înaltei aristocraţii moldovene, având rol politic de întâiul rang în timpul dinastiei Movileştilor. Tatăl său *Iancu Costin*, căsătorit cu o nepoată a lui Miron Vodă Barnowschi, ocupase demnitatea de hătman al Moldovei în timpul lui Moise Movilă, fiind ca şi acesta în bune relaţiuni de prietenie cu Polonii, cărora a reuşit să le facă un excelent serviciu chiar în anul 1633, când fură surprinşi de atacul oştilor turceşti ale lui Abaza paşa din Silistra, sporite şi cu trupe moldovene şi muntene. Acestea — deşi nevoite să urmeze porunca turcească — se sileau totuş să fie de ajutor Polonilor creştini. Spre a-i scăpa din starea strâmtorată, în care-i împinsese năvălirea neaşteptată a lui Abaza paşa, răspândiră în tabăra turcească zvonul, că vin Cazacii în ajutorul Polonilor. Abaza paşa se retrase spăimântat raportând sultanului din Constantinopol, că ar fi învins pe Poloni. Dar dupăce a ieşit adevărul la iveală, Abaza paşa fu ucis în chip de pedeapsă că a provocat în mod inutil conflictul turco-polon şi a încercat să-şi înşele stăpânul.

Pentru serviciul acesta nepreţuit fu ridicat hătmanul Iancu Costin la rangul de nobil al regatului polon în anul 1638. Şi cum asemenea distincţii nu se limitau la persoana, ale cărei merite se cereau răsplătite, ci se răsfrângeau şi asupra succesorilor, fiii lui Iancu Costin: Alexandru, Miron şi Potomir intrară şi ei în societatea privilegiată a nobililor poloni.[1]

Astfel Miron, soarta căruia ne interesează aci mai de aproape, ajunge din frageda vârstă a copilăriei în contact cu fiii nobililor poloni, studiind împreună cu ei în colegiul iezuit din Bar (Podolia), unde învăţământul era îndrumat spre o cunoştinţă cât mai temeinică a limbei latine. Intre elevii acestui colegiu e amintit Miron Costin la 1647, deci în vârsta de 14 ani, iar cu 4 ani mai târziu, la 1651, îl aflăm în oastea polonă.

---

[1] cf. P. P. Panaitescu, *Influenţa polonă în opera şi personalitatea cronicarilor Grigore Ureche* şi *Miron Costin*, Bucureşti 1925 p. 107.

Tatăl său, persecutat de Vasilie Lupu, nu îndrăzni a se mai întoarce în Moldova, ci îşi sfârşi zilele pribegind prin Polonia. Fiii săi Alexandru şi Miron se întorc însă spre sfârşitul domniei lui Lupu, care ştiind să preţuiască buna pregătire şi destoinicia celui din urmă îl trimite în misiune diplomatică la castelanul Cameniţei Petru Potocki, să-i ceară ajutor, şi îi încredinţează postul de pârcălab al Hotinului,[1] în care demnitate putea fi util pentru întreţinerea legăturilor dintre Moldova şi Polonia. Dar nu numai în privinţa legăturilor cu Polonii era în stare Miron să servească interesele Moldovei, ci şi în cele cu Turcii. La 1672, după căderea cetăţii Cameniţa, poftind vizirul turcesc să i se trimeată pentru tratative „un boier care-i mai de treabă“, Stefan Petriceicu Vodă socoti că „din toţi boerii ţărei mai de treabă la voroavă“ nu este altul decât Miron Costin. Pe el l-a trimis deci în cortul vizirului. In cronica lui Neculce găsim o redare plastică a convorbirii înţeleptului Moldovean cu vizirul turcesc. La întrebarea acestuia, dacă se bucură Moldovenii că Turcii au cucerit Cameniţa, Miron a răspuns „că se teme a spune drept“. Vizirul zimbind l-a îndemnat să grăiască fără nici o teamă. Incurajat astfel, Miron Costin a mărturisit: „Suntem noi Moldovenii bucuroşi să se lăţească împărăţia în toate părţile cât de mult, iar peste ţara noastră nu ne pare bine să se lăţească“. Atunci vizirul a râs şi i-a zis: „Drept ai grăit“.[2]

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar în anul următor, când Petriceicu Vodă la Hotin trecu în tabăra Polonilor, punându-şi toată încrederea într'o apropiată şi definitivă izbândă a lor asupra Turcilor, Miron Costin, mai prevăzător — oricât de filopolon era în sentimentele sale — nu a putut fi înduplecat să-l urmeze, ci a răspuns cu hotărîre: „Ori să fie voia Măriei tale, ori să nu fie, noi nu vom lăsa casele, să le iee Tătarii“. Şi s'a închinat şi a zis: „Să fii Măria ta sănătos şi a ieşit afară. Şi aşa toţi boerii şi căpitanii au purces cela după cela pe rând a se închinare şi au ieşit afară. Şi cum au ieşit afară, au început a încălecare pe cai şi au purces cu toţii în gios.

---

[1] Şi mai târziu, la 1663 în 4 Ianuarie îl găsim pe Miron Costin semnând un hrisov al lui Eustratie Dabija, ca martor în calitate de pârcălab al *Hotinului* cf. Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, Cernăuţi, 1933, p. 54.

[2] Cronica lui Ioan Neculce, ed. Al. Procopovici, Craiova 1932, p. 54.

Iară Petriceicu Vodă au rămas numai singur, numai cu Hăbăşescul hatmanul şi cu casa lui. Şi au început a plângere şi a blăstămare pe Miron şi pe alţii şi a zicere, la ce l-au adus". [1]

Luând în căsătorie pe Ilina, fiica lui Ioan Movilă şi nepoata lui Isac Balica, a cărui soţie Anastasia era soră cu Grigorie Ureche vornicul, în felul acesta ajunge Miron Costin în raporturi de înrudire cu familia celuice îl precedase în pasiunea de a se îndeletnici cu cercetarea trecutului Moldovei.

Cu rivalul şi urmaşul lui Vasilie Lupu, cu Gheorghe Stefan trăea Miron Costin în bune relaţiuni familiare, fiindu-i acesta naş. Cariera lui politică s'a putut desfăşura deci în condiţiuni prielnice atât în timpul celor 4 ani de domnie a lui Gheorghe Ştefan, cât şi mai târziu, urcând până la înaltele trepte de mare vornic al ţării de jos şi mare logofăt în timpul lui Gheorghe Duca.

Fiul lui Miron, Nicolae Costin se căsători cu una din fiicele lui Duca Vodă. Pe acesta îl urmă Miron Costin şi în faimoasa expediţie dela 1683 sub zidurile Vienei, unde s'a petrecut o scenă cu urmări nefaste mai târziu, pentru Costineşti. Prezentându-se înaintea lui Duca Vodă, Constantin Cantemir şi cerând voie a se întoarce în Moldova, să-şi apere avutul primejduit de năvălirea Cazacilor, după ce i s'a dat această permisiune şi a fost admis la sărutatul mânii, Miron Costin a rostit o cuvântare spunând, că vede cu uimire pe unii (între care era şi Cantemir) părăsindu-şi Domnul în clipe grele. Aceasta o fac probabil în speranţa că nici Domnul, nici cei ataşaţi lui nu se vor mai întoarce în patrie şi, pierind aci, ei vor rămânea singuri stăpânitori ai moşiilor celor periţi departe de ţară. Atitudinea aceasta, ostilă lui Constantin Cantemir, nu uită fiul Dimitrie s'o însemneze mai târziu în biografia tatălui său. [2]

Intorcându-se dela Viena, Miron Costin a poposit împreună cu Duca Vodă în Alba-Iulia, la curtea principelui Mihail Apafi, care a înţeles a-i ospăta din belşug, cum arată Neculce scriind: „şi i-au făcut craiul masă frumoasă

[1] Ibidem p. 64.
[2] D. Cantemir *Vita Constantini Cantemir*, ed. Acad. Rom. p. 29—30.

Ducăi-Vodă şi l-au cinstit tare. Şi au giucat amândoi şi cu toţi boerii".[1] Dar jocul şi veselia dela curtea lui Apafi urma să se întoarcă repede în jale şi suferinţă. In capitala Moldovei n'au putut ajunge, fiind ocupată de Petriceicu Vodă, care îndată ce prinse veste de biruinţa protectorului său Ioan Sobieschi sub zidurile Vienei, năvăli cu trupe polone în Moldova, să-şi reocupe tronul. După ce au sosit la Iaşi, trupele de Poloni şi de Cazaci s'au răspândit prin ţară prădând.

Boierii l-au părăsit pe Duca Vodă trecând în Muntenia, unde le pribegiseră familiile. Numai Buhuş hătmanul, Constantin postelnicul Ciobanul şi Miron Costin logofătul au rămas cu Duca. Dar văzând că nu e chip a străbate spre Iaşi, s'au oprit la Domneşti. Când au simţit că se apropie Polonii, Buhuş sfătuia pe Duca să se coboare la Focşani, unde îl aştepta Doamna Anastasia, întoarsă din pribegie dela Brăila. Miron era însă de altă părere sfătuindu-l „să nu se clintească nicăiri din Domneşti, că acei ce vin sânt nişte tâlhari". Spre a-şi întări sfatul, adause aceste cuvinte patetice: „Ce putere au ei să vie asupra Măriei Tale? Să nu dăm locul, că pământul acesta este frământat cu sângele moşilor şi strămoşilor noştri!"[2]

Cuvintele sunau frumos, dar efectul lor a fost fatal. In ziua de Crăciun, tocmai când se aflau la masă în Domneşti, Polonii năvălind asupra lor, i-au luat în prinsoare şi „desbrăcându-i, i-au lăsat cu pieile goale".[3] In drum spre Polonia, la un sat aproape de Suceava Duca Vodă, cerând puţintel lapte primi răspunsul drastic al unei femei din popor: „n'avem lapte, să-ţi dăm, că au mâncat Duca Vodă vacile din ţară, de l-ar mânca viermii iadului cei neadormiţi". Duca Vodă auzind aceste cuvinte — dupăcum scrie Ioan Neculce[4] — „a început a suspinare şi a plângere cu amar. Că el se ţinea şi vorovea în casa lui şi se ispitea să fie craiu în Ţara Ungurească şi un fecior al lui în Ţara Moldovii Domn şi alt fecior Domn în Ţara Muntenească şi ginere-său hătman în Ucraina. Că el îşi ţinea lucrul pre sus: curtea lui, masa lui, cheltuiala lui ca un craiu ţinea. Şi când ieşia afară în norod, tot posomorât căuta, ca să ieie oamenii de frică".

[1] Cronica lui *Ioan Neculce*, ed. cit. p. 91.

[2] Ibidem pag. 95. [3] Ibidem pag. 98. [4] Ibidem pag. 99

Dar cu cât erau aspirațiile lui mai mari, cu atât i-a fost mai anevoie de suportat suferința în prinsoarea polonă. Blestemul Moldovei, exprimat prin cuvintele femeii necăjite, n'a întârziat a se descărca asupra lui, accelerându-i sfârșitul zilelor în țară străină, departe de ai săi.

Pe Miron Costin l-a ocrotit însă norocul mai bine, în această împrejurare. Aflându-se în ceata năvălitorilor, un prietin polon l-a recunoscut și, luându-l sub protecția sa, l-a crutat de jaful și de batjocurile, cărora au rămas expuși ceilalți tovarăși de suferință, desbrăcați împreună cu jupânesele lor de „toate hainele și odoarele podobite, în ziua de Crăciun".[1] Ajuns în Polonia, fu ocrotit de însuși regele Ioan Sobieschi, pe care îl cunoștea personal din primăvara anului 1674. Atunci fusese trimis de Dumitrașcu Vodă Cantacuzino în misiune diplomatică în Polonia și, trecând prin Transilvania și Maramurăș, fu primit de hatmanul Sobieschi, pe care-l rugă să retragă oștile polone dela Hotin, Neamț și Iași. Acum, cu zece ani mai târziu, îi prindea bine această cunoștință veche. In temeiul ei, dar probabil și în urma stăruinței lui Stefan Petriceicu, Miron Costin fu găzduit la Daszow, lângă Stryi, și tratat în mod corăspunzător cu situația sa socială într'o casă de vânătoare a regelui Sobieschi, căruia îi dedică în Iulie 1684 o „istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Românească" motivându-și această scriere într'o precuvântare de următorul cuprins:

„Mă rușinez de muza mea sarmată în fața majestății voastre regale prea senine și neînvinse, domnul meu cel milostiv, nu pentrucă muza n'ar fi la înălțimea celor mai înalte subiecte și a geniului celui mai adânc, dar din pricina neîndemânării mele în această limbă... Neîndemânarea mea în această limbă vine din rara întrebuințare a polonei de către mine de zeci de ani încoace. Dar precum Dumnezeu în cer, ai cărui locțiitori aci pe pământ sunt monarhii, primește atât orația întinsă și aleasă a oratorilor mari și sfinți, cât și un kirie-eleison spus cu suflet curat de orice om simplu, așa și măria ta, domnul meu cel milostiv și binefăcător, binevoiește cu milă domnească să

[1] cf. Letopisețul Țării Moldovei de Nicolae Costin, Kog. ed. II. vol. II. p. 31.

primeşti cu indulgenţă sub umbra numelui tău celui mare, care se întinde cât lumea aceasta întreagă, o scurtă istorie în stil neîndemânatec despre o ţară mică".

„Am fost îndemnat să mă apuc de acest lucru mai întâiu de geniul prea înalt al măriei tale, domnul meu cel milostiv şi binefăcător, care cauţi să afli atât despre ţările mari şi întinse, cât şi, nu mai puţin, despre cele mai mici. Al doilea îndemn mi-a venit din faptul că istoricii vestiţi din ţările măriei tale, binefăcătorul meu, descriind istoria preaslăvitului regat al măriei tale, pomenesc ceva şi despre ţara Moldovei şi menţionează că poporul român se trage din Italia. Ei au tăcut însă ori n'au ştiut nimic asupra vremii, când s'a aşezat la Nistru, la Dunăre şi la Marea Neagră. In această privinţă trebue să ne mirăm mai mult de istoricii unguri, cari ştiu de coloniile lui Traian şi au scris despre ele. Ei nu se mulţumesc numai să spună că poporul moldovean, muntean şi Românii cari sunt la dânşii în ţară, sunt aduşi în aceste părţi, din Italia de Traian, dar chiar se împotrivesc acelora cari scriseseră astfel despre acest popor. Totuşi ei înşişi mărturisesc că nu ştiu, când s'a aşezat acest popor la Nistru şi la Dunăre".[1] Scriind un capitol „despre a doua descălecare a Moldovei şi Munteniei după alungarea Tătarilor", spune Costin: „De acum vor fi de o parte Moldovenii, de alta Muntenii şi s'a arătat mai sus de unde vin aceste numiri. In această de a doua descălecare cele două ţări şi-au schimbat numele de Rumâni, dar trăgându-şi originea dela Roma, nu pierdură cu totul acest nume. Rumân înseamnă *Romanus* şi unul când întreabă pe celălalt despre limbă zice până în ziua de azi: *ştii rumâneşte?* ceace e aproape *scis romanice?* nu zice *„moldoveneşte"?* Şi numai acei cari au trecut în aceste două ţări şi-au schimbat numele în Muntean şi Moldovean, dar cei rămaşi pe loc în Ardeal au păstrat neschimbat numele cel vechiu şi se numesc şi azi Rumâni, iar Ungurii îi numesc Olahi, care nume vine dela Wlochy (Italia)...

[1] Dedicaţia e semnată la Daşov, în casa de vânătoare regală. Anul 1684 luna lulie de *Miron Costin mare logofăt al ţării Moldovei.* cf. P. P. Panaitescu, *Istorie în versuri polone despre Moldova şi Ţara Românească.* An. Ac. Rom., Bucureşti 1929 p. 85—89.

Şi până azi ei sunt mult mai numeroşi ca Ungurii, începând din Bacica Sârbilor timişoreni, peste tot Murăşul, în Haţeg, în jurul Bălgradului (capitala principilor Ardealului), Ţara Oltului şi în tot Maramurăşul; aşa de tare s'a înmulţit poporul, ca şi cum n'ar fi descălecat nici unul din Maramurăş şi dela Olt. Şi azi Maramurăşenii au o limbă mult mai frumoasă şi mai apropiată de cea italiană, ei nu sunt supuşi nimănui, liberi, nu slujesc până azi nici unui stăpân, numai când merge şi principele în persoană, încalecă şi ei la războiu şi ţin pe cheltuiala lor garnizoana cetăţii Hust. Au privilegii deosebite şi sunt până azi neîntrecuţi în treburile ostăşeşti.[1]

Exilul polon al lui Miron Costin a durat până la sfârşitul anului 1685,[2] când i-a permis Constantin Vodă Cantemir să se întoarcă în Moldova, aruncând ori prefăcându-se că aruncă vălul uitării asupra ostilităţilor din trecut. S'a învoit chiar să-l aşeze într'o slujbă, dar ca să nu fie prea aproape de Poloni, cari îl supărau prin repetatele lor încercări de penetraţiune în cuprinsul Moldovei, l-a numit pe Miron Costin staroste de Putna. Legăturile acestuia cu vechii lui prietini din Polonia au continuat; el începuse a fi socotit chiar ca şeful partidului filopolon în Moldova. Se pusese în circulaţie svonul, că ar fi avut veleităţi de domnie.

Pentru Constantin Cantemir, care-şi sprijinea domnia pe Turci, orientarea politică filopolonă a Costineştilor, evident că era foarte suspectă. Ostilitatea o mai sporea şi atitudinea vornicului Velicico, fratele lui Miron Costin. Despre Velicico scrie Neculce că adeseori se „sfădea tare" cu Cantemir Vodă şi cu visfiernicul acestuia, cu Iordache Rusăt. „Ii zicea lui Cantemir Vodă la masă: Mai des cu păharele Măria Ta şi mai rar cu orânduielile, că birul Ţării este iertat dela Poartă. Şi-i vra să-ţi dai Măria Ta samă odată şi nu-i putea".[3] Despre această atitudine a Costineştilor faţă de Constantin Cantemir scrie Radu Rosetti în *Amintirile* sale (vol. I pag. 7): „Când ziceau Miron şi Velicica Costin lui Cantemir: „mai des cu paharele, Măria

---

[1] Ibidem pag. 702—703.

[2] Cf. I. Moga *Rivalitatea polono-austriacă şi orientarea politică a Ţărilor Române la sfârşitul secolului XVII.* Cluj 1933, p. 138.

[3] Cronica lui Neculce p. 126.

Ta, şi mai rar cu orânduielile", suntem în drept a nu atribui acest sfat *numai* durerii de ţară, căci sub Duca Vodă, cel mai lacom şi cel mai crud dintre toţi Domnii greci, orânduielile asupritoare erau neasemănat mai dese şi mai grele decât sub blajinul Cantemir, totuş Miron Costin — în slujbă tare, mare şi în măsură de a vorbi Domnului cu greutate, — tăcea mulcom şi cumpăra sate după sate...

Se pusese la cale un complot boeresc cu intenţia de a cere ajutor lui Constantin Brâncoveanu şi cheltueală de drum, să meargă câţiva inşi la Constantinopol cu pâri contra lui Cantemir, cerând înlocuirea lui cu Velicico. Dar Ilie Ţifăscul („Frige vacă") a tradat complotul boierilor, a căror supărare o explică Neculce prin faptul că la curtea domnească erau „boeraşi tot feciori de mojici", ridicaţi de Cantemir din familii de rând, dintre Codreni şi Gălăţeni. „Şi zicea Cantemir Vodă, că domnul face neamurile, domnul le stânge".[1]

La sfatul şi stăruinţa Cupăreştilor, bătu Cantemir cu buzduganul pe vornicul Velicico şi-l aruncă la închisoare, de unde l-a scos noaptea şi i-a tăiat capul. La îndemnul aceloraşi intriganţi trimise apoi pe Macri, vătavul păhărniceilor după Miron Costin, care se afla tocmai la înmormântarea soţiei sale în satul Bărboşi, în apropierea Romanului. I s'a dat sfatul să fugă spre Neamţul, dar el ştiindu-se drept şi nevinovat, n'a voit să-l urmeze. „Gândea că l-or duce la Iaşi şi se va îndrepta". Dar s'a înşelat. A fost dus la Roman, unde i s'a tăiat capul, cu toate că mult se rugase lui Macri „să-l ducă până la Iaşi, iară Macri, ca un om rău şi de nimică, nu i-au fost milă de sufletul stăpânu-său. Şi s'au grăbit de l-au omorât. Că de l-ar fi dus în Iaşi, poate s'ar fi îndreptat şi n'ar fi perit".[2]

Astfel ne înfăţişează cronicarul Neculce împrejurările în cari a căzut Miron Costin, la vârsta de 58 de ani, victimă fiorosului omor politic, pus la cale de neastâmpăraţii intriganţi dela curtea lui Constantin Vodă Cantemir. A pierit deci, fără nici o vină, întrucât despre el nu s'a putut dovedi, că ar fi participat la complot ca fratele său Velicico. Dar Cupăreştii, temându-se de vre-o răzbunare din partea lui Miron Costin, după uciderea fratelui său, au îndemnat pe

---

[1] Ibidem pag. 136. [2] Ibidem p. 138.

Cantemir să-l ucidă şi pe el, fapt pentru care bătrânul Domn al Moldovei a avut mai târziu remuşcări sufleteşti.

II

In ce priveşte activitatea literară a lui Miron Costin e de menţionat, că n'a scris numai versuri polone de cuprins istoric, ci şi versuri româneşti de cuprins religios-filosofic, cum sunt cele din poemul „Viaţa lumii", în cari se găsesc pe lângă reminiscenţele biblice, foarte frecvente în scrisul lui Miron Costin, şi accente de vădită provenienţă clasică, horaţiană.

Dar principala lui activitate literară o găsim în proza istorică, pe care a ştiut s'o ridice în desvoltarea scrisului românesc la înălţimi neatinse până la dânsul. In ordine cronologică a scris:

1. Letopiseţul Ţării Moldovei dela Aron Vodă între anii 1675—7. 2. Cronica polonă între 1676—1683 dedicată lui Marcu Matczynski. 3. Poema polonă la 1684, dedicată regelui Ioan Sobieschi, şi monografia istorică neterminată: De neamul Moldovenilor, între 1686—1691. Letopiseţul Moldovei s'a păstrat şi în traducere latină: „Chronicon Terrae Moldavicae ab Aarone Principe", descoperită de Eugen Barwinski, bibliotecarul Universităţii din Lemberg, care a şi publicat-o în ediţia comisiunii istorice a României la Bucureşti în 1912, recunoscând în prefaţă, că Miron Costin este cel dintâi istoric modern al Moldovei (primus rerum Moldavicarum scriptor, ut nunc voci subicitur notio), că diferă mult de istoricii medievali, cari au scris anale, fiind deplin conştient, ce este şi cum trebue să fie istoria, ce trebue să numim izvor istoric şi care este autoritatea lui (plane sibi conscius est, quid sit historia qualisque esse debeat, quid fons historiae appellandum sit quaque sit eius auctoritas p. XXIII).

•

In monografia „De neamul Moldovenilor" se ocupă Miron Costin de problema dificilă a originii Românilor, subliniind stăruitor atât ideea unităţii naţionale cât şi aceea a descendenţii romane şi a purităţii sângelui, în care nu admitea nici un amestec de al Dacilor autohtoni. „Lăcuitorii ţării noastre Moldovei şi ţării Munteneşti şi Românii din

ţările ungureşti tot un neam şi odată descălecaţi sânt“ ştiut fiind că „Traian împărat pre aicea au venit şi au încunjurat această parte de lume, cum s'au pomenit, şi el au descălecat neamul, seminţia, limba, care trăeşte până acum în Moldova, în Ţara Muntenească şi cât norod este în Ardeal cu acest nume Român“. Despre Daci crede Miron Costin că, îndată ce a pierit regele lor Decebal „tot neamul Dacilor a purces în risipă de pe aceste ţări... Câtă ţară au şi rămas pre loc, prostime, ţărani, toată o au scos Traian de pre aceste locuri peste munţii, cari despart Ţara Ungurească despre noi“ (p. 30—31). Dând o entusiastă descriere a Italiei, despre care va fi auzit adeseori aprecierile elogioase ale foştilor săi profesori iezuiţi dela colegiul din Bar, o numeşte „scaunul şi cuibul a toată dăscălia şi învăţătura, cum era într'o vreme Atena la Greci, acum Padova în Italia“ (p. 13). Apoi exclamă satisfăcut: „Caută-te dară acum, cetitorule, ca într'o oglindă şi te priveşte, de unde eşti, lăpădând dela tine toate celelalte basme câte unii au însemnat de tine de neştiinţă rătăciţi, alţii de zavistie, care din lume între neamuri n'au lipsit niciodată, alţii din buiguite scripturi şi deşerte. Iară nu numai numele acesta, precum ai înţeles că este tot unul la toate ţările şi al tău şi al Italiei, ci şi dintr'altele te vei cunoaşte: obiceiuri, hire, graiul şi până astăzi, că eşti drept Vloh adecă Italian şi Râmlean“ (p. 14).

Scopul acestei scrieri a fost să combată afirmaţiile greşite ale interpolatorilor lui Ureche: Simion dascălul şi Misail călugărul, dupăcum mărturiseşte, însuş că ocările lor „nu puţină îndemnare i-au fost“. S'a gândit însă şi la istoricii străini, căutând să aducă argumente convingătoare şi pentru ei. Cu sinceritate mărturiseşte, că şi-a dat silinţa să scrie astfel, încât să nu-i fie „grijă de ar cădea această carte ori pre a cui mână, şi din streini, cari de amănuntul cearcă smintelile istoricilor“ (p. 7).

Cartea, scrisă la bătrâneţe, când autorul era strâmtorat şi de timp şi de vrăjmăşiile politice, cari urmau să-i curme în curând firul vieţii, a rămas neterminată.

*

Cea mai serioasă scriere istorică a lui Miron Costin este letopiseţul Moldovei, continuând povestirea dela Aron

Vodă, de unde rămăsese întreruptă a vornicului Grigore Ureche. Din cuprinsul acestui letopiseț, care mai ales în partea a doua este ținut în ton de memorii, putem cunoaște mai amănunțit concepția istorică, religioasă, filosofică și politică a lui Miron Costin, obiectivitatea și iubirea lui de adevăr, felul cum înțelegea să utilizeze izvoarele și să înfățișeze evenimentele sau personalitățile mai de seamă, izbutind adeseori să eternizeze prin cuvinte simple, dar expresive icoana lor sufletească.

III

Concepția istorică a lui Miron Costin este cea obicinuită la umaniștii din epoca renașterii, concepție împrumutată dela scriitorii clasici din antichitate. Indeosebi doi dintre clasicii latini au lămurit rostul istoriei prin definiții, larg răspândite din timpul renașterii până în zilele noastre, încât ele au ajuns a fi îndeobște cunoscute. Una este a lui Salustius care pretindea ca faptele mari ale înaintașilor să le înfățișeze istoria astfel, încât să poată servi drept lumină călăuzitoare pentru urmași *(posteris lumen esto)*. Iar cealaltă e de proveniență ciceroniană. Celebrul orator roman preciza că istoria este îndrumătoarea vieții și făclia adevărului *(magistra vitae et lux veritatis)*.

Ca fost elev al colegiului latinesc din Bar, Miron Costin va fi cunoscut aceste definiții clasice, pe cari profesorii lui italieni și poloni le vor fi repetat adeseori în lecțiile lor.

Spirit comprehensiv și cu pronunțate porniri spre independență în cugetare, ca și în felul de a se exprima, când i se ivește ocazia să-și spună părerea cu privire la rostul istoriei, Miron Costin mărturisește adevărul cuprins în cele două definiții clasice, dar nu reproduce în mod slugarnic cuvintele latinești auzite sau cetite, desigur, adeseori în cursul studiilor sale din Polonia. Ci în graiu neaoș moldovenesc și într'o formă personală ține să arate concepția sa istorică scriind că „letopisețele nu sunt numai să le cetească omul să știe ce a fost în vremile trecute, ci mai mult să fie de învățătură, *ce este bine* și *ce este rău* și de ce să se ferească și ce va urma fiecine".

Cunoștința binelui și a răului, îndemnul de a-l urma pe cel dintâi și de a se feri de cel din urmă — iată sâm-

burele concepţiei istorice a talentatului Moldovean. Nu este concepţia strict ştiinţifică a zilelor noastre, care impune istoriei obligaţia limitată de a reînvia trecutul prin descoperirea adevărului, fără a-i mai spori această grea sarcină şi prin rolul de a ţine scaun de judecată asupra faptelor din trecut sau de a căuta în cuprinsul lor îndemnuri pentru prezent şi pentru viitor. Dar e o concepţie utilitaristă îndeobşte admisă şi în timpul de faţă de către toţi ceice, îndeletnicindu-se cu studii istorice, nu vor să piardă din vedere, alături de scopul pur ştiinţific, nici pe cel educativ, o concepţie pe care la sfârşitul secolului XVIII o exprima aproape la fel vestitul istoric elveţian Johann von Müller din Schaffhausen, care a dat definiţia că istoria este *pomul cunoştinţii binelui şi al răului.* De câtă reputaţie se bucura acest istoric, arată inscripţia de pe statuea lui, în care se spune că ceeace a fost Thukydides pentru Grecia şi Tacitus pentru Roma, a fost Müller pentru patria sa. Celorce au înălţat în amintirea lui Miron Costin monumentul din Iaşi, nu le-a trecut însă prin gând să facă vre-o asemănare între el şi Thukydides nici între el şi Tacitus.

Polonul Barwinski arăta, cu drept cuvânt, în studiul introductiv la *Chronicon Terrae Moldavicae* că Miron Costin îşi putea da seama de rostul şi de autoritatea izvoarelor istorice, pe cari a înţeles să le utilizeze cu prudenţă şi discernământ, afară de unele cazuri, când a acceptat prea repede opinia necontrolată îndeajuns a vre-unui contemporan, cum s'a întâmplat d. ex. să creadă ceeace scrisese Laurenţiu Toppeltini din Mediaş despre Saşii din Transilvania, că ar fi urmaşi ai Dacilor. Pentru scrierea *De neamul Moldovenilor,* ca şi pentru partea mai veche a letopiseţului său a avut la îndemână izvoare istorice indigene şi străine, din cari şi-a cules cu osârdie informaţiile mărturisind însuş că numai „Dumnezeu ştie, cu ce dragoste era pururea la istorie“ în tot cursul vieţii lui, până la bătrâneţă. Celorce îl întrebau, cum se vor putea şti „istoriile adevărate de atâtea veacuri?“ — le răspundea: „lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minţii omeneşti: *scrisoarea,* dintru care, dacă va nevoi omul, cele trecute cu multe vremi le va putea „şti şi oblici“. Despre *scrisoare* spunea că este *„un lucru vecinic“.* De aceea mărturisea, că s'a silit să scrie documentat, încât „să

nu-i fie grijă“ nici de „streini cari deamănuntul cearcă smintelile istoricilor“ şi să poată oricând răspunde pentru scrisul său.

Nu-i lipsea deci sentimentul responsabilităţii morale pentru cuvântul transmis, prin scrisoare, posterităţii. Dimpotrivă era stăpânit în deplină măsură de acest sentiment, încât i se părea că, lămurind în scrierile sale trecutul neamului, îndeplineşte un oficiu sacerdotal în slujba adevărului şi „sub specie aeternitatis“.

Dar, dacă era atât de mare evlavia lui pentru cuvântul scris, nu desconsidera Miron Costin nici valoarea tradiţiei orale, ci credea în puterea ei dăinuitoare peste veacuri şi apela uneori la informaţiile, ce-i putea oferi pentru opera sa istorică. Vorbind despre neamul Cantacuzinilor, îşi mărturisea astfel părerea: şi *„fără scrisoarea mea* crez că va trăi numele lor în veci în ţara aceasta, de pomenirea oamenilor, din om in om“.

Admitea deci o dăinuire vecinică şi pentru tradiţia orală, în stare a se perpetua din generaţie în generaţie, chiar fără ajutorul scrisorii.

Dar, când făcea apel la această tradiţie orală ca la un izvor istoric, era destul de prudent, cum arată în cap. II al letopiseţului, în care înfăţişează uciderea lui Mihai Viteazul: „spun oamenii bătrâni de pe acele vremi, cum să fie ajuns cu daruri Ieremia Vodă (Movilă) la Basta Giorgi, pentru ca să omoare pe Mihai Vodă; care lucru *poate să hie,* că, ce nu lucrează în lume avuţia! Banii răscolesc în lume împărăţiile şi mari cetăţi surpă, cum zice un cuvânt leşesc: sula de aur zidul pătrunde... Şi, aşa s'au plătit lui Mihai Vodă, pentru slujbele ce au făcut Nemţilor“... Aşa dar, ceeace a auzit din oameni bătrâni, Miron Costin evită să accepte numai decât ca adevăr istoric, mulţumindu-se a scrie în letopiseţul său, că s'ar fi putut întâmpla şi aşa cum spune tradiţia din bătrâni, dar iubirea lui de adevăr îl îndemna să nu dea crezământ necondiţionat, câtă vreme nu va putea fi ştirea aceasta verificată şi prin alte dovezi.

Când se apropia cu povestirea de evenimentele timpului său, Miron Costin credea că i se uşurează sarcina, fără a-şi da seama, că a scrie istorie contemporană este adeseori mai dificil şi mai primejdios decât a te adânci în

cercetarea trecutului îndepărtat. Fireşte, nu pierdea din vedere datoria istoricului de-a se informa cât mai exact, ca să poată rămânea în limitele adevărului şi când era vorba de înfăţişarea evenimentelor şi personalităţilor contemporane. Proceda cu metodă scrupuloasă, după cum arată mărturisirea, ce o face povestind despre domnia lui Gheorghe Ştefan: „Din cinci simţiri ce are omul, anume: vederea, auzirea, mirosirea, gustul şi pipăitul, mai adevărată este vederea; că prin auz, câte aude omul, nu se poate aşeza deplin cu gândul, este aşa ce se aude au nu este, căci nu toate sunt adevărate, câte vin prin auzul nostru... Iară vederea însăş dă toate aşezate în adevăr gândului nostru, şi ce se vede cu ochii, nu încape să fie îndoială în cunoştinţă. Aşa şi nouă, iubite cetitorule, cu mult mai lesne a scriere de aceste vremi, în cari mai la toate ne-am prilejit singuri"... Era în drept să facă această mărturisire, întrucât demnităţile politice administrative, ce a ocupat, legăturile familiare, ce le-a avut prin părinţii săi ori prin sine însuş cu domnitori ca Miron Vodă Barnovski, ca Gheorghe Ştefan şi ca Gheorghe Duca, apoi misiunile diplomatice, în care fusese adeseori trimis fie la Poloni, fie la Turci — toate erau de natură de a-i da putinţa, să fie repede şi exact informat asupra felului, cum s'au desfăşurat evenimentele timpului său.

Avea însă Miron Costin idee destul de clară şi despre imperfecţiunea firii omeneşti, stăpânită adeseori de patimi, subjugată de simpatii sau antipatii, cari pot îngrămădi serioase obstacole înaintea istoricului, obligat a respecta cât mai deplin postulatul obiectivităţii şi al imparţialităţii. Celor ce scriu memorii, cum sunt ultimele capitole din letopiseţul lui Miron Costin, adevărat că anevoe li s'ar putea cere măsura de obiectivitate, pe care vestitul Leopold Ranke o formulase în cuvintele: sich selbst auslöschen (a se stânge pe sine, a face cu totul abstracţie de propria sa personalitate).

Fără a fi avut cunoştinţă de formularea postumă a acestei cerinţe esenţiale a istoriografiei, Miron Costin înţelegea totuş, cât de multă pagubă poate pricinui istoriei lipsa de obiectivitate, pe care el o numia *făţărie*. Când ajungea să înfăţişeze în scris lupta lui Gheorghe Ştefan

pentru răsturnarea fostului său stăpân Vasilie Lupu, situaţia lui Miron Costin era delicată, întru cât simpatiza pe cel dintâi, care-i fusese naş la cununie, iar despre cel din urmă păstra amintirile triste ale prigonirii părinţilor săi cari, aderenţi ai Movileştilor, la începutul domniei lui Lupu fură nevoiţi a se refugia în Polonia, pribegind printre străini până la sfârşitul vieţii.

Miron Costin izbuteşte totuşi a se ridica deasupra oricărei simpatii şi antipatii, ca să se poată apropia, prin obiectivitate, de lumina adevărului istoric. Sunt remarcabile prin sinceritatea lor cuvintele, în cari a ştiut da expresiune viguroasă acestei biruinţe sufleteşti: „Nimica nu strică credinţa aşa celorce scriu letopiseţele ca făţăria, când veghe voia (ţine partea) unuia şi pogoară lucrul cu hulă altuia. Noi, măcar că am fi datori cu pomenire lăudată mai mult de Ştefan Vodă, dela care multă milă am avut, decât lui Vasilie Vodă, dela care multă urgie părinţii noştri au petrecut, iară dreptatea socotind, nu pociu scrie într'alt chip. Deci, din hărnicia domnilor, departe, mai în frunte Vasilie Vodă; că s'au aflat pururea în fruntea oştii sale, învăţând singur, mutând steagurile şi îndemnând; iară Ştefan Vodă în oastea sa n'a fost, ci au stătut departe de oaste înapoi. Iară numărul oştii şi firea, şi cu acelea tot era Vasilie Vodă mai tare, că şi mai buni oşteni şi mai mulţi călăreţi la Vasilie Vodă, însă toţi îndoiţi de firea neamului lacomă de înnoituri“.

•

Nefiind un simplu cronicar, Miron Costin nu se mulţumea numai cu înregistrarea seacă a evenimentelor într'o ordine cronologică, mai mult sau mai puţin îngrijită, nici cu gruparea lor în capitole aşezate după seria principilor, cari s'au perândat la tronul Moldovei. Ci mintea lui iscoditoare căuta să pătrundă dincolo de ţesătura concretă, de învelişul real al faptelor trecătoare, spre a cunoaşte nu numai legăturile lor cauzale, ci însuşi sâmburele din miezul căruia se înalţă întregul proces istoric, ca stejarul dintr'o ghindă, însaş puterea interioară, nevăzută care determină faptele omeneşti, individuale sau colective, în tot cursul desfăşurării lor.

El avea deci şi o concepţie religioasă-filosofică, prin prisma căreia vedea şi se silea să tălmăcească faptele

istorice. Urmele acestei concepţii le găsim la tot pasul, presărate în scrisul lui Miron Costin, cu iscusinţă şi cu farmec arhaic, în numeroase reflexiuni de ordin religios şi filosofic. Din ele rezultă că întreagă desfăşurarea vieţii istorice nu este decât împlinirea, exteriorizarea voinţei divine prin fapte cari toate „din orânduirea lui Dumnezeu a fire se cred", căci oricâtă „nevoinţă pune omul, sorocul lui Dumnezeu, cum este orânduit, a-l clătire nime nu poate; nu omul, ci Dumnezeu sfărâmă răsboaiele, precum zice scriptura: Gospod săcrăşai vrai"... ascuns judeţul lui Dumnezeu toate gândurile omeneşti le strămută singur Dumnezeu peste nădejdea omenească, fereşte pe cei direpţi de primejdie... orb norocul la suiş şi lunecos de a stare pe loc, grabnic şi de sârg pornitor la pogorâş". Din astfel de judecăţi generale, precum şi din frecvente citaţiuni biblice iasă la iveală nu numai o serioasă cultură religioasă, ci şi o cugetare profund pătrunsă de principiile determinismului teologic, îmbinate cu ale determinismului istoric, exprimat aşa de plastic prin memorabilele cuvinte, luate de răposatul A. D. Xenopol drept motto la vasta sa operă de sinteză a istoriei Românilor: „Nu sunt vremile subt cârma omului, ci bietul om sub vremi". Aceste cuvinte le-a scris Miron Costin în letopiseţul său la locul, unde arată cum a fost Vasilie Vodă Lupu surpat din domnie şi cum, dacă ar fi întărit cu oşteni cetatea Hotinului, ar fi putut să resiste şi să evite eventual „risipa a toată averea lui cu casa". Dar, fiindcă istoria nu e o cimilitură chemată să descifreze adevărul din anume situaţiuni ipotetice, Miron Costin a înţeles să dea căderii „cu mare sunet" a domniei lui Lupu o explicare de perpetuă valabilitate pentru întâmplări similare din orice timp scriind: „zicem că de ar fi cutare, şi cutare ar hi într'alt chip; iară nu sânt vremile subt cârma omului, ci bietul om subt vremi că... giudeţul lui Dumnezeu spre ce trage, anevoie se mută cu sfatul omenesc". Nu lipseşte din concepţia filosofică-religioasă a lui Miron Costin nici influenţa scriitorilor greci din antichitate, cari puneau în mişcare puterea răsbunătoarei Nemesis, îndatăce pofta de mărire umană depăşea anume limite. Astfel şi el, făcând o incursiune în epoca decadenţei polone, după moartea regelui Vladislav IV — contemporan cu Matei Basarab şi cu Vasilie Lupu — se grăbeşte a tălmăci fenomenul de-

cadenţei citând această constatare a unui dascăl, pe care nu-l numeşte: „Ceice sunt în scara virtuţii cea mai de sus, neputând sta tot întru acea ştepene, cad foarte la mare slăbiciune“ şi adăugând apoi din partea sa: „Aşa şi toate împărăţiile, când prea se suie la mare tărie, neavând loc să se mai suie sus, cad şi purced îndărăpt, cum vedem şi Crăiia Leşească“.

In afară de reflexiile filosofice şi religioase, găsim în proza istorică a lui Miron Costin numeroase locuri, cari ne dau putinţa să pătrundem în felul lui de cugetare politică. Fiind om cu rosturi politice însemnate în cârmuirea Moldovei, evident, că interesul şi curiositatea lui nu se îndrepta numai spre cunoaşterea trecutului, ci şi spre înţelegerea prezentului şi a viitorului, dupăcum însuş mărturisea în adeseori citatele cuvinte ale predosloviei că „scriptura depărtate lucruri de ochii noştri ne învaţă, cu acele trecute vremi că pricepem cele viitoare“.

Cugetarea lui politică era influenţată de concepţia religioasă-creştină. De aceea, povestind despre uciderea aventurierului Domn al Moldovei, Gaşpar Graţiani — pe care îl detestă, fiindcă nu cunoştea limba ţării şi nu ţinea posturile — osândeşte fără rezervă pe ucigaşi scriind: „spurcată şi groaznică faptă! Domnul, ori bun ori rău, la toate primejdiile ferit trebueşte; că oricum este, dela Dumnezeu este, precum zice Sf. Scriptură: Nu este nici o putere, fără numai dela Dumnezeu“. Iar când ajunge cu povestirea la răscoala Moldovenilor contra lui Alexandru Iliaş, fiul lui Radu Mihnea, are de asemenea cuvinte de osândă pentru „destrânata prostime“ înţelegând să tragă numai decât şi din răscoala aceasta o învăţătură de ordin politic: „cu cale este o hire frică celor mai mici de cei mai mari; iară cursul lumii aduce de multeori de este grijă celui mai mare de cei mai mici. Fericiţi sunt craii, împăraţii şi domnii, cari domnesc aşa să nu le hie de cei mai mici niciodată silă! Un craiu de Englitera de câteori se îmbrăca dimineţile, de atâteaori îşi zicea singur şie: Adu-ţi aminte, că a multe gloate de oameni eşti stăpân! Domnii cei buni şi direpţi *fără grije şi desfătat domnesc*, iară cei răi tot *cu sieală*“...

Ca descendent din înalta aristocraţie a Moldovei şi

membru, chiar dela vârsta de 5 ani, al nobilimei privilegiate din Polonia, Miron Costin era conştient de rolul important ce revenea acestei elite sociale-politice în conducerea statului. Nu admitea ca Domnul să poată lua vre-o măsură de ordin politic, fără a ţine seamă de opinia sfetnicilor. De aceea nu vor surprinde următoarele cuvinte, scrise în legătură cu trecerea lui Ştefan Petriceicu Vodă sub protecţia Polonilor şi din care iasă clar la iveală atitudinea lui ostilă oricărei încercări de absolutism domnesc: „Ce fac Domnii singuri din gândurile sale sau din şoapte, *rar lucru este de folos*, că încă în lume n'au născut om până astăzi ca acela, să nu-i trebuească voroavă cu sfat. Că deşi gâceşte cârmuitorul câte o treabă, încă tot să nu se încrează că a gâcit până nu se întăreşte părerea lui cu voroava şi a altor păreri... La mulţi Domni mari smintele au căzut din şoapte sau nesfătuit acum din vacul nostru... Aşa, cu şoaptele cu unii, nu cu sfat au făcut Petriceicu Vodă de au lepădat, fără de nici o nevoie, Domnia ţării şi s'a dus în Ţara Leşească, din care faptă se stânge Ţara Moldovei astăzi"...

Tot astfel osândea Miron Costin lăcomia Domnilor exclamând în legătură cu pofta lui Vasilie Lupu de a surpa domnia lui Matei Basarab: O nesăţioasă hirea Domnilor spre lăţire şi avuţie oarbă! Zece dervişi pe un covor pot încăpea, iară doi împăraţi într'o ţară nu încap...

IV

O particularitate remarcabilă în letopiseţul lui Miron Costin este şi felul, cum se pricepe să zugrăvească tabloul sufletesc al domnitorilor Moldovei, Munteniei şi Transilvaniei în cuvinte scurte şi pregnante. Astfel de caracterizări trebue să fi izvorît dintr'un ochiu ager, pătrunzător şi dintr'un condeiu iscusit. Radu Mihnea, Miron Vodă-Barnovschi, Gheorghe Ştefan apar zugrăviţi cu mai multă simpatie dintre Moldoveni, iar dintre Munteni: Matei Basarab, pe care îl laudă pentru bărbăţia deosebită în lupta dela Finta, unde cu toate că „a fost rănit de glonţ aproape de încheietura genunchiului... nearătându-se nimica de rană, a îndemnat oastea sa ca un deplin ostaş, încât „poţi să-l asameni cu mari şi vestiţi oşteni ai lumii".

Iar dintre Ardeleni, pe Gheorghe Rákoczy II îl înfăţişează mai plastic ca pe un „om tânăr, în bine şi în multă avere, sbura cu gândul în toate părţile a-şi facere ceva veste", arătând, cum în cursul praznicului dela Gherghiţa, dupăce încheiase alianţă cu Gheorghe Ştefan al Moldovei şi cu Constantin Şerban al Ţării Româneşti, Rákoczy şedea în fruntea mesii înghiţând „mari şi înalte gânduri, cum s'ar vedea craiu peste crai şi domn peste domni". Cu privire la urmările dezastroase, pe cari expediţia lui în Polonia le-a descărcat asupra Transilvaniei, Miron Costin se mulţumeşte a cita din cartea Sasului Toppeltin dela Mediaş aceste cuvinte: „Ce au petrecut Leşii de Racoţi, să scrie Leşii, iară la ce au sosit Ardealul din aceste umblete ale lui, noi o mie de ani să plângem cu lacrimi!"

Foarte puţină atenţiune dă Miron Costin figurilor feminine, stăruind numai asupra scenei dela Drăcşani, când doamna lui Ieremia Movilă, necinstită de Skender paşa, striga desperată: „boieri, boieri, ruşinatu-m'au păgânul" şi asupra ceremoniilor dela cununia fetelor lui Vasilie Lupu: Maria cu Radzivill şi Ruxandra cu Timuş Hmilniţchi.

•

Cunoştinţele lui Miron Costin cu privire la istoria mai veche a Transilvaniei sunt reduse şi adeseori nesigure, cele privitoare la evenimentele timpului său apar mai lămurite şi mai amănunţite, întrucât a participat însuş la unele din ele. In volumul II al *Operelor complete* publicate de V. A. Urechia sub auspiciile Academiei Române (Bucureşti 1888) e reprodusă o cronică întitulată *Istorie de Crăiia ungurească,* cuprinzând istoria Transilvaniei din secolul XIV până în timpul domniei lui Mihail Apafi. Această cronică a fost atribuită lui Miron Costin de către copistul Ioan Cosma din secolul XVIII. Ea este însă în părţile mai vechi asemănătoare, în unele alineate chiar identică cu cronica lui Gheorghe Brancovici, fratele mitropolitului Sava, numai către sfârşit se apropie de textul din letopiseţul lui Miron Costin. Nu e exclus să fi avut copistul la îndemână textele ambilor cronicari contemporani, compilând şi din unul şi

din celalalt fără a-şi fi putut da seama până unde se întindea povestirea lui Brancovici şi unde începea a lui Costin.

•

„Nasc şi la Moldova oameni" — scria Miron Costin lăudând însuşirile lui Gheorghe Ştefan Vodă. Au răsărit şi din sinul neamului românesc — putem spune noi cântărind valoarea istorică a operii lui Miron Costin — talente, cari au reuşit să înalţe în secolul al XVII-lea istoriografia românească la un nivel egal cu istoriografia altor popoare europene.

Prof. Dr. IOAN LUPAŞ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

METAFIZICA LUI LUCIAN BLAGA

Prin studiul din urmă: „Cenzura Transcendentă", Lucian Blaga, care s'a limitat până acuma aproape numai la preocupările epistemologice, la analiza diferitelor moduri de cunoaştere, pătrunde în câmpul misterios şi fascinant al metafizicei. Ca ţintă imediată îşi fixează să înfăţişeze senzul şi valoarea metafizică a cunoaşterii, dar problema e de aşa natură că implică inevitabil necesitatea conturării unei viziuni metafizice de ansamblu, ceeace şi face Lucian Blaga în această carte.

Referitor la senzul cunoaşterii s'au dat până acum două răspunsuri, singurele crezute posibile:

1. Cunoaşterea insului e obiectivă, trancende într'adevăr subiectul cunoscător şi se proectează asupra obiectului intenţionat. Ea nu este numai fenomen de conştiinţă, „iluzie de adecvaţie" cu obiectul, ci e pozitiv adecvată cu acela. Unii dintre aderenţii acestei soluţii admit numai o cunoştinţă limitată, deşi obiectivă, alţii merg până la a admite una nelimitată, asemenea cu aceea pe care o are însuşi principiul absolut al existenţii (Spinoza, Hegel). Toţi cei cari răspund că cunoaşterea individuală se proectează direct asupra obiectului, sau măcar asupra unei părţi din el, sunt mânaţi de gândul *veracităţii* principiului suprem, de ideea că Dumnezeu nu poate să înşele pe om şi dacă l-a constituit astfel ca să creadă că poate ajunge la adevăr, aceasta şi trebue să se întâmple.

2. Al doilea răspuns care se mai dă este că actul de cunoaştere e un act fără nici o legătură cu obiectul intenţionat, e un „fenomen de conştiinţă", pur subiectiv. Insul nu poate ieşi din el însuşi prin actul de cunoaştere şi nu poate afla prin el nici măcar dacă există în general un obiect exterior lui. Subiectiviştii întemeiază răspunsul lor pe neputinţa naturii umane, pe limitarea ei.

Lucian Blaga găseşte un răspuns nou, care salvează de subiectivism actul cunoaşterii, dar în acelaş timp îl go-

lește de orice conținut pozitiv despre obiect, de orice adecvație pozitivă cu el. Actul de cunoaștere, după Lucian Blaga, este o mișcare cu totul interioară a conștiinții. Nu se oglindește în el nici un element din obiect; nu privește obiectul nici în față, nici în vre-o lature; nu-l vede deloc. Dar el ne mărturisește totuși despre existența obiectului, e un semn despre el. Aceasta o dovedește faptul că se repetă *constant* aceeaș stare de conștiință cunoscătoare ca răspuns la acelaș obiect, la aceeaș transcendență. „Când subiectul individuat răspunde unei transcendențe iraționale de o pildă cu senzația „roșu", acest fenomen de conștiință se transpune printr'un salt pe planul valorilor cognitive, prin aceea că subiectul cognitiv *„constantizează"* această reacțiune" (pg. 146). Ceeace obține subiectul cognitiv în acest fel nu este o cunoaștere propriu zisă, ci *o quasi-cunoștere,* un *semn disimulator* al obiectului; nu se obține adecă nimic din imaginea obiectului, nici măcar în chip mai aburit. Conținutul unui act de cunoaștere e format din elemente pur subiective, obiectul nu se răsfrânge câtuși de puțin în el. Știm numai că există un obiect la care conștiința noastră reacționează în modul cutare, dar acest mod nu poate fi considerat ca imagine sau parte de imagine a obiectului. Conținutul actului de cunoaștere se arată cu totului tot altfel de cum va fi arătând obiectul; nu e nimic asemânător în arătarea lor. Prin actul de cunoaștere obiectul e *disimulat,* ni se formează în conștiință o imagine sau o idee despre el cu totul străină și deosebită de el, tocmai ca să nu fie cumva descoperit.

De unde caracterul acesta disimulator al cunoașterii individuale? In răspunsul la această întrebare constă al doilea element original al metafizicei lui Lucian Blaga. Pe când până acum toată vina pentru subiectivitatea sau nedeplinătatea cunoașterii se punea în sarcina limitării omenești, Lucian Blaga afirmă că această nedeplinătate e determinată de sus în jos, din centrul ontologic, de *Marele Anonim,* cum numește el principiul absolut căruia nu i se poate da nici un nume adevărat, nefiind cunoscut decât disimulatoriu. Marele Anonim impune o *cenzură* modurilor de cunoaștere individuată, prin aceea că imprimă în ele o structură care le face incapabile să cunoască altfel trans-

cendenţele, decât disimulatoriu. Cenzura aceasta, care opreşte cunoaşterea adecvată atât a Marelui Anonim, a supremului mister existenţial, cât şi a tuturor misterelor ce decurg din el, e instituită fie pentru a lăsa omului posibilităţi neîncetate de creaţie, prin împintenirea continuă a curiozităţii lui (rostul demiurgic al cenzurii), fie pentru a feri făptura de alterare prin pătrunderea într'o lumină pe care n'o poate suporta, sau fie pentru a nu se mişcora valoarea şi puterea centrului unic al existenţii prin aceea că e cunoscut deplin de către toate colţurile ontologice. Pot exista şi toate trei motivele laolaltă.

Singura putinţă a cunoaşterii individuate de-a sparge cenzura, de-a transcende subiectul, de-a se ivi în faţa obiectului este „cunoaşterea-negativ". Prin ea subiectul cognitiv îşi dă seama că ceeace cunoaşte despre un obiect sau despre Marele Anonim nu le corăspunde acelora, că acelea sunt cu totul altfel, că sunt mistere ce nu pot fi cunoscute cu adevărat. Prin această cunoaştere insul sfâşie paravanul disimulaţiilor, cari se interpun între el şi transcendenţe, şi constată că transcendenţele sunt cu totul altfel, că nu au nimic din „revelaţiile disimulatoare". Dar mai mult nu se poate obţine nici prin actul „cunoaşterii-negativ", ci numai atâta că obiectele, în frunte cu Marele Anonim, sunt „mistere" despre cari nu poţi spune nimic pozitiv. „Cunoaşterea-negativ" te duce dincolo de paravanul disimulărilor, până înaintea obiectului, dar pe acesta nu-l poţi vedea decât acoperit. Ţi se descopere că e altfel decât tot ce şti despre el prin cunoaşterea disimulatoare, dar cum e, nu poţi afla. „Cunoaşterea-negativ" te scoate din subiectivitate, dar nu te duce decât până la punctul în care constaţi că obiecul e mister, mai departe nu. „Cunoaşterea-negativ" te face să te integrezi în mister, suprema treaptă posibilă de cunoaştere. Desigur că acest fel de cunoaştere nu e atât de simplu precum s'ar părea, ci încadrează infinite eforturi de cugetare, prin aceea că misterul se conturează tot mai strâns, se depărtează dela el continuu câte ceva ce ţine de cunoaşterea disimulatoare, încât ajungi de-l exprimi în antinomii tot mai ascuţite. (Acestui mod de cunoaştere îi zice L. Blaga „luciferic", fiindcă e fecundat de îndoilile tragice, spre deosebire de cunoaşterea naivă, „paradisiacă", proprie omului care

n'a ajuns să se îndoiască de adevărul cunoştinţelor obţinute pe calea obişnuită a simţurilor şi a bunului simţ comun). Dar niciodată nu poţi ajunge să converteşti însuşi misterul în non-mister.

• • •

Metafizica de până acum a lui Lucian Blaga e dominată aşadar de două piscuri, dintre cari unul e determinat de celalalt:

1. Prin cunoaştere nu obţinem decât sau disimulări ale obiectului, sau mistere, fapt pe care voind să-l explice Lucian Blaga admite

2. o cenzură transcendentă, instituită facultăţilor noastre de cunoaştere de Marele Anonim.

In ce referinţe se află aceste idei cu viziunea metafizică a creştinismului?

Mai întâi ideea unei cenzuri impuse omului de sus în jos, dela Dumnezeu, se găseşte implicată în creştinism în învăţătura mai generală că Dumnezeu a creat pe om cu toate facultăţile lui sufleteşti şi că, prin urmare, dacă omul nu poate cunoaşte decât atât cât cunoaşte, lui Dumnezeu i se datoreşte, care a întipărit puterilor de cunoaştere omeneşti o structură ce le împiedecă de-a cunoaşte totul şi cu perfecţiune. Ideea e nouă, ni se pare, numai în formularea ei explicită şi în anumite părţi de detaliu. Chiar explicaţiile pe care le propune Lucian Blaga pentru această cenzură — cel puţin primele două — le întâlnim foarte frecvent în teologia creştină. In orice caz ele nu sunt câtuşi de puţin incompatibile cu creştinismul. In legătură cu această cenzură, întâlnim la Lucian Blaga o idee despre Marele Anonim suprinzător de înrudită cu ideea creştină despre Dumnezeu. Marele Anonim e conceput de Lucian Blaga într'o atitudine activă faţă de cunoaşterea făpturii, spre deosebire chiar de atâţia dogmatişti creştini cari îl prezintă ca fiind într'o stare de pasivitate. „Se crede că misterul existenţial are o atitudine *pasivă* faţă de cunoaştere şi că el prin urmare nu poate fi pus în cauză când ne întrebăm despre motivele mai adânci ale subiectivităţii cunoaşterii. Supoziţia aceasta despre *pasivitatea misterului* faţă de actul cunoaşterii, despre neutralitatea şi indiferenţa obiectului faţă de o eventuală

surprindere cognitivă din afară e motivul mai profund pentru care nu s'a putut scrie încă o *metafizică* a cunoaşterii etc." (pg. 39). Cât element *personal* nu se atribue în chipul acesta lui Dumnezeu, în vreme ce în multe dogmatici Dumnezeu e prezentat, în capitolul despre însuşirile Lui, frecvent, ca un sfinx nemişcat, neutral, incolor, în raporturi automate cu făptura (se spune d. ex. Dumnezeu propriu zis nici nu răsplăteşte, nici nu pedepseşte, nici nu iubeşte, pentrucă el nu se schimbă; făptura este aceea care când e cu conştiinţa curată simte prezenţa lui Dumnezeu, ca un bine, iar când greşeşte e cu teamă faţă de el. Intocmai precum cel cu ochi sănătoşi poate privi la soare şi se poate bucura de lumina lui, iar cel bolnav de ochi, simte această lumină ca o durere). Intreaga argumentare a cenzurii e străbătută la Lucian Blaga de o tendinţă vizibilă de a-L prezenta pe Marele Anonim cu *grijă* faţă de echilibrul existenţial al lumii, cu uimitoare înţelepciune, în general ca pe un factor care nu e deloc orb, fatal, ci cu trăsături personale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă în ideea cenzurii transcendente, înţeleasă în mod general, şi în ideea de Dumnezeu implicată de ea, metafizica lui Lucian Blaga prezintă mari înrudiri cu creştinismul, nu tot acelaş lucru se poate spune şi despre teoria metafizică a cunoaşterii, pe care o susţine.

Deosebirea nu e totuşi atât de radicală precum o socoteşte Lucian Blaga. Nici creştinismul — cel puţin creştinismul ortodox, — nu afirmă că putem cunoaşte — calea nu importă aci — pe Dumnezeu perfect. N'are dreptate Lucian Blaga când atribue acest lucru creştinismului: „Concepţia noastră despre censura transcendentă contrazice mai ales concepţia neoplatonică-creştină despre „revelaţie", înţeleasă ca arătare nealterată, ca descoperire pură a unei transcendenţe" (pag. 44). Creştinismul ortodox, cel puţin, afirmă prin reprezentanţii săi cei mai ilustri, tot aşa ca şi Lucian Blaga, că Dumnezeu după „fiinţă" e cu totul inaccesibil vre-unui mod de cunoaştere şi, neştiind nimic despre El, nu-i putem da nici un nume, e fără nume, *anonim* şi inefabil. Dumnezeu după fiinţă e cu totul *ascuns*, criptic, cum zice Lucian Blaga. Denumirile de: Dumnezeu, fiinţă, viaţă etc. nu se referă la centrul ascuns al Lui, ci la puterile cari emană din El, puteri îndumnezeitoare, de fiinţă făcătoare, de viaţă producătoare. Aceste

puteri şi lucrări vin din „fiinţa" ascunsă, dar nu sunt identice cu ea, aşa cum razele vin din soare dar nu sunt identice cu el, aşa cum liniile din cerc vin din centrul cercului dar nu sunt identice cu centrul nici câte una în parte, nici în totalitate, sau precum, după analogia frecventă a lui S. Bulgakov (Die Tragödie der Philosophie), stările de conştiinţă şi mişcările trupului vin din eu, din subiectul ascuns, dar nu sunt identice cu el. De aceea putem numi „fiinţa" ascunsă şi Dumnezeu şi fiinţă şi viaţă, însă în acelaş timp, pentru a fi prudenţi, trebue să adaugăm şi negaţiile acestora, că „ascunsul" nu e nici Dumnezeu, nici fiinţă, nici viaţă, deoarece „ascunsul" nu e identic cu nici una din acestea. Şi iată că ne vedem siliţi vrând-nevrând să vorbim în antinomii despre „Cel ascuns", singurele mai adecvate.

Ne vedem siliţi să străpungem frontul celorce cunoaştem despre Marele Anonim, să negăm că acestea sunt Marele Anonim şi să-l primim ca mister, să ne integrăm în mister. In ideea aceasta parţială despre „mister" şi „cunoaşterea — negativ" găsim iarăşi o apropiere între Lucian Blaga şi metafizica creştină. Să cităm din Pseudo-Dionisie Areopagitul, marele metafizician creştin: „Principiul tuturor nu e nici suflet, nici minte, n'are nici imaginaţie, nici părere, nici raţiune, nici înţelegere; şi nu e nici raţiune, nici înţelegere; nu poate fi numit şi nu poate fi înţeles; nu e nici număr, nici ordine, nici mărime, nici micime, nici egalitate nici neegalitate, nici asemânare, nici neasemânare; nici nu stă, nici nu se mişcă, nici nu se odihneşte; nu are putere şi nu e putere, nici lumină; nici nu trăeşte, nici nu e viaţă; nu e nici fiinţă, nici veac, nici timp; nu poate fi atins cu înţelegerea şi nu e nici ştiinţă, nici adevăr, nici împărăţie, nici înţelepciune; nu e nici unul, nici unitate, nici dumnezeire sau bunătate, nici spirit pe care să-l cunoaştem; nici fiime, nici paternitate, nici altceva din cele ştiute de noi sau de altă existenţă; nu e nici ceva din inexistenţe, nici ceva din cele existente şi nici nu cunosc existenţele ceeace este ca atare; nu e raţiune, nu e cuvânt, nu e cunoştinţă despre el; nu e nici întunerec, nici lumină: nici rătăcire, nici adevăr; nici o afirmaţiune, nici o negaţiune nu se referă la el, căci şi afirmaţiunile şi negaţiunile rămân mai pre jos de el; pe el nu-l putem nici afirma, nici nega, deoarece e mai

presus de orice afirmaţiune şi cauză perfectă şi unică a tuturor, şi mai presus de orice negaţiune, cel care întrece toate şi e desfăcut şi dincolo de toate" (Theologia Mistica, cap. V, Migne, Patrologia Graeca vol. 3, col. 1743—1048).

Aceasta cât priveşte cunoaşterea Marelui Anonim. Referitor la cunoaşterea lumii, a oamenilor şi a lucrurilor, creştinismul nu şi-a stabilit încă un punct de vedere clar. Sunt însă o sumă de indicii că conştiinţa creştină nu crede într'o perfectă cunoaştere a lumii, nu numai cantitativ, dar nici calitativ. Varietatea şi deosebirea mare ce există între opiniile personale ale teologilor referitor la interpretarea naturii, ne arată chiar că suntem foarte departe de-o cunoaştere deplin adecvată. Cel puţin despre cunoaşterea fiinţelor omeneşti, unii teologi susţin că tocmai precum nu cunoaştem izvorul lucrărilor dumnezeeşti, aşa nu cunoaştem nici eul, fiinţa ascunsă a oamenilor, ci numai manifestările ei înafară.

Dar oricât de întinsă ar fi pentru concepţia creştină sfera incognoscibilului, totuşi depărtarea între ea şi Lucian Blaga este imensă în acest punct. Oricât de puţin am cunoaşte din transcendenţe, totuşi cunoaştem ceva pozitiv din ele. In cunoştinţele noastre se cuprinde dacă nu icoana întreagă şi clară a obiectelor, măcar o parte din ea şi măcar cât de întunecoasă. Icoana noastră sufletească despre un obiect, nu e ceva care nu se află deloc în obiect, o combinaţie alcătuită din elemente pur subiective, ci e o răsfrângere, fie cât de incomplectă şi imperfectă, a felului cum arată obiectul înafară de noi. Cunoaşterea noastră are un element de adecvaţie. Iar acest element e suficient pentru a distinge obiectele între ele după caracteristicile lor şi pentru a ne conduce în viaţa noastră. Se pare că în general creştinismul ortodox admite numai o cunoaştere a lucrărilor, a manifestărilor obiectelor şi nu a nucleului central, a „fiinţii", a locului ultim de unde pornesc manifestările, actele, însuşirile. Nici pe noi nu ne cunoaştem decât în manifestările noastre psiho-fizice; centrul nostru ultim, locul de unde pornesc toate predicatele noastre ne rămâne insesizabil, indeterminabil, îl bănuim, îi ghicim, îi simţim doar prezenţa după culisele vieţii noastre. Aşa fiind cunoaşterea individuată, se poate spune că ea este şi nu este cu-

noaştere adecvată. Nu este, întrucât nu cunoaştem esenţa obiectelor, şi este, întrucât cunoaştem manifestările acestei esenţe, îi cunoaştem mii şi mii de feţe în cari se descopere, fără a se epuiza în ele. Cred că trebue extinsă la toată sfera existenţială învăţătura pe care biserica ortodoxă a fixat-o în timpul disputelor isichaste din v. 14, că există o deosebire între fiinţa dumnezeească şi lucrările ei, şi numai acestea din urmă ne sunt accesibile, în lumea aceasta mai puţin, în cealaltă mai mult. Astfel nu numai obiectele sunt mistere, ci şi cunoaşterea este un mister care se prezintă, ca orice mister, cu două feţe contradictorii şi o putem determina de aceea numai antinomic: cunoaştem şi nu cunoaştem obiectul cutare sau cutare.

Să mai spunem un cuvânt cu privire la „quasi-cunoaşterea" lui Lucian Blaga. Singurul lui argument că „fenomenul de conştiinţă", care se prezintă cu pretenţia de a fi cunoştinţă, *corespunde cu adevărat* unei sau altei transcendenţe, este repetarea lui constantă decâte ori e pe aproape aceeaş transcendenţă. Ni se pare, însă, că din punctul exagerat subiectivist în care s'a situat, argumentul lui e inconzistent. Dacă nu ne lăsăm convinşi de nici un alt element din actul cunoaşterii despre prezenţa unui obiect în faţa noastră, repetarea constantă a unei senzaţii interioare nu ne mai spune nimic despre acea prezenţă. Intâi, nici nu mai putem numi constantă o astfel de repetare, ci o simplă *repetare din când în când,* căci nu ştim *din altă parte* că un anume fenomen de conştiinţă pretins cognitiv s'a ivit totdeauna în funcţie de prezenţa unui anume obiect corăspunzător. Cine ne spune că nu s'a ivit acel fenomen de conştiinţă şi în lipsa obiectului, şi alteori, şi cine ne asigură că n'a fost niciodată prezent obiectul, fără să se producă simultan acel fenomen de conştiinţă. Ne-o spune fenomenul respectiv de conştiinţă? Dar atunci de ce n'am crede şi alte mărturii ale lui? De repetare constantă nu se poate vorbi când cunoşti numai repetările unui factor, ci numai când cunoşti fără îndoială, că acest factor se repetă totdeauna deodată cu un al doilea. Dacă nu vedem că manifestării Nr. 1, şi repetarilor Nr. 2, 3, 4 etc. ale factorului nostru b (fenomenul de conştiinţă) le corespunde repetările Nr. 1, 2, 3, 4 ale factorului a (obiectul), nu suntem deloc îndreptăţiţi să tragem

concluzia, la sfârşitul unei serii de repetări a lui b singur, că trebue să se fi manifestat de fiecare dată şi factorul a.

Argumentul repetării constante nu e în stare să salveze de subiectivismul desăvârşit. Explicarea repetării din când în când a aceleeaşi stări de conştiinţă cu pretenţii cognitive se poate face cu referirea la cine ştie ce legi imanente ale spiritului omenesc.

Prin metafizica cunoaşterii, Lucian Blaga e dupăcum vedem, departe de metafizica creştină ortodoxă. De cea catolică este şi mai departe, căci aceea e străbătută de cu mult mai multă încredere în posibilităţile de cunoaştere ale omului. Aceea nu ştie de deosebirea între fiinţă şi manifestări. Dar e foarte înrudită metafizica lui Lucian Blaga cu teologia dialectică, sau teologia crizei, curentul actual din teologia protestantă germană, reprezentat prin K. Barth, Brunner, Gogarten ş. a. (curent care nu e cu totul străin de influinţe kantiane). Teoria metafizică a lui Lucian Blaga încape aproape întreagă în cadrul teologiei dialectice, desigur ca o explicaţie originală, poate cea mai originală, a poziţiilor fundamentale ale acelei teologii. Şi acea teologie afirmă că omul nu poate ancora prin nimic în Dumnezeire; nici prin modurile de cunoaştere, nici prin faptă. Toate drumurile dela noi spre Dumnezeu se întrerup într'o prăpastie. Suntem închişi iremediabil în subiectivitatea omenească, necomunicând în nici un fel cu Dumnezeu, ci doar ştiind dela distanţă că există. Deosebirea e doar că teologia dialectică pune în această constatare un accent tragic, consideră situaţia ca o pedeapsă dumnezeească în urma păcatului (vezi dramatica operă a filozofului sas Erwin Reissner: „Die Geschichte als Sündenfall und Weg zum Gericht). Lucian Blaga însă consideră această situaţie ca un bine, ca o înţeleaptă orânduire dumnezeească. In general el nu operează cu noţiunea păcatului. Se menţine mai departe de sfera religioasă.

Viitorul ne va arăta în ce direcţie se va desvolta filozofia lui Lucian Blaga. Va fi desvoltarea aceasta o consolidare a poziţiilor pe cari se găseşte acum, sau se va apropia mai mult de duhul creştinismului răsăritean?

Dr. DUMITRU STĂNILOAE

PEDEAPSA DEPUNERII DIN CLER

(Sfârşit)

b) Datoriile faţă de stat.

Creştinismul a rezolvat în chipul cel mai ideal posibil atitudinea pe care trebue să o aibă creştinul faţă de puterea stăpânitoare lumească. „Tot sufletul să se supună stăpânirilor celor mai înalte, că nu este stăpânire fără numai dela Dumnezeu şi stăpânirile cari sunt, dela Dumnezeu sunt rânduite. Pentru aceea, celce se împotriveşte stăpânirii rânduelii lui Dumnezeu se împotriveşte; şi cari se împotrivesc, judecată îşi vor lua loruşi".[1] Sau: „Supuneţi-Vă împăratului ca celui ce este mai presus şi domnilor, ca celor ce sunt de el trimişi, spre lauda făcătorilor de bine".[2] Deci nici o revoltă, nici o tulburare, nici o neascultare faţă de autoritatea rânduită de Dumnezeu.

Autoritatea statului se concentrează în reprezentanţii lui — împărat, rege etc. — deci faţă de aceştia se pretinde supunere şi ascultare. Biserica, bazată pe cuvintele apostolilor, a legiferat stabilind şi sancţiunile pentru ceice calcă aceste învăţături ale Sf. Scripturi. Clericul care defaimă pe împărat, pe stăpânitori, pe diregători, fără să aibă dreptate, să se pedepsească cu depunerea.[3] Delictul acesta se condamnă şi de puterea civilă.

Dacă nesupunerea şi neascultarea faţă de autoritatea civilă o pedepseşte în forma aceasta, atunci cu atât mai mult va pedepsi Biserica, nesupunerile faţă de autoritatea bisericească. „Pe căpetenia poporului tău nu trebue să o vorbeşti de rău. Clericul care defaimă pe episcop să fie caterisit".[4] La fel condamnă Biserica conjuraţiunea, com-

---

[1] Ep. c. Rom. XIII, 1—2.

[2] I Petru II, 13—14.

[3] Can. 84 ap. Sînt. At. vol. I. p. 227—230.

[4] Can. 35, ap. Eşire XII, 28.

plotul făcut, fie contra autorităţilor bisericeşti, fie contra autorităţilor civile.[1]

c) Datoriile faţă de aproapele nostru.

In cuvinte puţine şi în chipul cel mai simplu posibil, dar în cea mai sublimă formă, Mântuitorul a arătat în pilda Samariteanului milostiv datoria oricărui creştin faţă de aproapele său. Iar, rezumând legea şi prorocii, a spus: Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi.[2]

Viaţa primilor creştini, cu mesele iubirii şi cu frăţietatea aceea sfântă, era expresia cea mai reală a dragostei creştine. Cei lipsiţi se împărtăşeau din bunurile celor bogaţi şi milostivi, iar prin colecte, comunităţile creştine bogate sprijineau pe cele sărace.[3]

Clericul ca unul care îşi cheltuia toate energiile sale de muncă pentru Biserică, pentru comunitate, era de sigur cel mai îndreptăţit să se împărtăşiască de darurile aduse la altar. Aceste daruri trebuiau folosite pentru întreţinerea clerului. Unii episcopi şi presbiteri au început să întrebuinţeze veniturile Bisericii pentru folosul lor propriu şi de aceea can. 59 ap. ameninţă cu depunerea pe ceice nu se îngrijesc de viaţa subalternilor lor.[4]

Socotesc că acest canon vizează şi pe clericii a căror inimă stărue în învârtoşare, în lipsă de grijă, de filantropie faţă de fratele lipsit. In strânsă legătură cu această filantropie, cu ajutorarea deaproapelui nostru este pretinderea dobânzii, a cametei, de către cleric.

Camăta este o problemă care a neliniştit lumea în toate timpurile, o problemă care a cauzat răscoale cu vărsări de sânge, care a făcut uneori să se prăbuşească chiar împărăţii şi care tulbură cu destulă intensitate şi astăzi viaţa socială. In lumea veche greco-romană, camăta păgână făcea pe omul liber sclavul capitalistului care dispunea în chip

---

[1] Can. 18 Sin. IV ec. c. 34 s. VI ec. c. 31 Ap. 33 Cartag.

[2] Luca X, 27—37.

[3] Fapt. Ap. XI 27, Rom. XII, 13, XV 25, I Cor. XVI, 1, II Cor. VIII.

[4] N. Milaş, Can. Bis. ort. vol. I part. I pag. 274—275. Sint. At. II pg. 77. Balsamon socoteşte că preoţii cari pot dar nu vor să ajute pe fraţii lor căzuţi în năcazuri şi lipsuri, devin cauza morţii acestor oameni.

absolut de viaţa datornicului său. Neachitarea cametei la timp se pedepsea cu temniţa, cu robia şi dacă creditorii cereau, chiar cu moartea debitorului. Pentru a combate pofta barbară a capitalului, exploatarea şi sugerea până la ruină a celor căzuţi pradă datoriei, creştinismul a luat măsuri, oprind şi prin canoane acest abuz.

In T. V. găsim că poporul evreesc oprea camăta între fiii lui Israil.[1] Creştinismul ca religie universală, universalizează principiul T. V.[2] In creştinism, prin dragoste, chiar şi problemele cele mai insolubile, primesc cu uşurinţă o deslegare fericită. Mântuitorul însă a combătut abuzul, a combătut capitalul şi câştigul hrăpăreţ, lacom şi apăsător, capitalul lipsit de credinţă, de morală şi idealuri superioare, dar n'a combătut uzul,[3] care nu poate fi scos definitiv din viaţa socială.

Biserica, organizându-se tot mai desăvârşit, s'a referit şi la această problemă, căutând mai ales să ferească de păcatul acestui abuz pe slujitorii altarelor. Preoţii, în ceeace priveşte împrumutul ce-l fac, trebue să se arate mai presus de alţi creştini şi împrumutul lor trebue să poarte totdeauna icoana dragostei deaproapelui. Preoţii cari pretind camătă, cari au „pofta câştigului urât şi a lăcomiei de averi" să fie caterisiţi.[4] Că e vorba de abuz, vedem şi din can. 4 Laodicea, care spune că nu se permite clericului a se înjosi, luând drept camătă, jumătate din ceeace a împrumutat. Se combate „avariţia, mama tuturor relelor".[5]

Inrudită deaproape cu dobânda este chezăşia. Ceice au căutat să facă explicarea can. 20 ap., care opreşte pe clerici de a fi garanţi, interpretează în forma următoare acest canon: Susţin unii, că deoarece Biserica nu avea dreptul de proprietate în primele veacuri creştine, proprietatea ei o aveau clericii. Fiind, deci, clericii proprietarii averilor biseri-

---

[1] Deuteron. XXIII 18.

[2] Luca VI, 34.

[3] Pr. C. Dron, op. c. p. 152.

[4] Can. 44 op. c. 17. S. I ec. c. 10 s. VI ec.

[5] Evită aurul, căci el este înşelarea sufletului, tatăl păcatului şi slujeşte diavolului... nu fi iubitor de argint, nu fiindcă este rău în sinea lui, dar pentrucă celorce au patimă faţă de bogăţii, rău li se întâmplă. (Din ep. episc. Carpatiei Filon, după K. M. Ράλλη, ποιν. δίκ. p. 395.

cești, este firesc ca ei să nu fie lăsați a face ceeace vor cu aceste averi. Mai ales pentru a nu le pune în pericol,[1] Biserica nu dădea voe ca preotul să garanteze cu această avere pentru alții.

Pidalionul, ca și Șaguna, urmând comentarilor lui Balsamon și Zonara, susțin că acest canon oprește garanția care se face pentru câștig urât,[2] pentru exploatarea deaproapelui, pentru interese negustorești, dar nu oprește chezășia „care e folositoare săracului, chezășia pentru folosul fraților, după scopul bunei plăceri a lui Dumnezeu".[3] Canonul 20 ap. amenință cu depunerea pe clericul care dă chezășie.

Furtul. Dacă învățătura creștină ne obligă la filantropie, la ajutorarea deaproapelui nostru, este foarte natural că trebue să condamne și combată creștinismul, cu toate armele sale, furtul. Prin furt se face pagubă și suferință deaproapelui nostru. Intre cele zece porunci ale T. V. este și porunca prin care se oprește furtul. Creștinismul voește să nimicească și gândul și pofta de a-ți însuși pe această cale necinstită lucruri străine. Canoanele bisericești dispun caterisirea clericului care se face vinovat da acest păcat.[4]

Bătaea. Fiind bătaea unul din lucrurile brutale și urâte care descalifică pe orice om care o săvârșește, este cu totul nepermisă pentru cleric. Calitățile cari trebue să împodobească chipul preotului sunt blândețea, iertarea, răbdarea și iubirea chiar și a celui ce îți greșește. Creștinismul, dela început, a scos din viață silnicia, forța brutală, bătaea, socotind că singure armele spirituale pot fi folosite pentru răspândirea evangheliei. Biserica amenință cu depunerea pe clericii vinovați de acest păcat.[5]

Sf. Scriptură poruncește categoric ca persoanele sfințite să nu bată pe nime.[6]

Omorul. Dacă Biserica a interzis bătaea, cu atât mai mult va condamna păcatul uciderii, păcatul vărsării de

[1] W. Guettée, Histoire de l'église, II, p. 409.

[2] N. Milaș, Can. Bis. ort. part. I vol. I pag. 219, asemenea Sint. At. II, 27—29.

[3] Șaguna Ench. p. 13, Pidalion fila 18.

[4] Can. 13 sin. VII ec.

[5] Can. 27 Ap. Act. Patr. vol. II p. 7, 336, 423, 450, 492, 530.

[6] Matei V, 39. I Tim. III, 3. Tit I 7.

sânge. Mânile cari s'au murdărit în uciderea deaproapelui, nu mai sunt vrednice a atinge sfintele altarului şi deaceea can. 65 ap. hotăreşte caterisirea unui asemenea nelegiuit.[1] Chiar şi dacă săvârşeste în mod involuntar uciderea, sau dacă este complice sau autor moral al omorului, clericul se cateriseşte.[2]

d) Datoriile față de familie.

Apostolii şi urmaşii lor au fost — precum era şi firesc — unii, oameni căsătoriţi, alţii nu. In primele veacuri creştine, căsătoria nu era impediment nici chiar pentru cea mai înaltă treaptă ierarhică, pentru episcopat. Cu cât însă numărul creştinilor s'a mărit, cu cât trebuinţele spirituale s'au înmulţit, cu atât şi grija şi activitatea preoţească se pretindea mai continuă şi mai liberă de alte preocupări. Această trebuinţă firească, pe deoparte şi probabil că pe de altă parte domolirea entuziasmului misionar la unii, a făcut pe sf. Părinţi să aducă în discuţia primului sinod ecumenic problema căsătoririi sau necăsătoririi preoţilor. Contra practicei care începuse a se înfiripa mai mult în apus, s'a ridicat în sinod Pafnutie, episcop bătrân din Tebaida Egiptului, care a cerut păstrarea tradiţiei, socotind căsătoria ca o stare de cinste şi onoare, iar celibatul, ca o stare prea grea care prin nerespectare duce la desfrânare.[3] In răsărit încetul cu încetul s'a încetăţenit obiceiul ca episcopii să fie necăsătoriţi. Iustinian opreşte prin lege căsătoria episcopilor.[4] Definitiv a resolvat această problemă sinodul IV-lea ecumenic. Acest sinod hotăreşte definitiv ca episcopii să fie necăsătoriţi,[5] că preoţii, diaconii şi ipodiaconii se pot căsători înainte de a fi hirotoniţi,[6] că după hirotonie nici preotul, nici diaconul, nici ipodiaconul nu se pot căsători,[7] că a doua căsătorie a clericilor, nu se admite,[8] şi că laicul cre-

1 Vezi şi can. 22, 23 Ancira.; Sf. Vasile cel Mare can. 43, 54, 55, 56, 57. Sintagma At. vol. IV p. 191.

2 Can. 5 Grig. de Nisa, vezi şi Ράλλῆ ποιν. δίκ. p. 212—213.

3 Socrate Ist. bis. I, 11. Sozomen Ist. bis. I, 23.

4 Novel. 123. Dr. D. Boroianu Dreptul bis. I p. 108—109.

5 Can. 12 sin. VI ec.

6 Can. 13 Sin VI ec.

7 Can. 13 sin. VI ec.

8 Can. 3 sin VI ec.

ştin, căsătorit a doua oară nu mai poate fi înaintat în rândul clericilor.[1] Deci, după dreptul canonic, în Biserica ortodoxă, se admite căsătoria, înainte de hirotonie, a celui ce voeşte să fie diacon sau preot. Căsătoria însă implică în sine o serie întreagă de datorii. Dacă Biserica pretinde fiecărui creştin căsătorit o viaţă familiară nepătată, o viaţă trăită în deplină curăţenie şi sfinţenie, cu atât mai mult va pretinde acest lucru clericului căsătorit.[2] Căci precum şi necăsătorirea are valoare şi preţueşte atât cât se birueşte omenescul pentru tronarea dumnezeescului, cât se înving patimile pentru a înflori virtuţile, tot astfel şi viaţa familiară are valoare etică atât cât sinceritatea, credinţa, reciprocă a soţilor şi sfinţenia se păstrează nealterate de nici un microb al păcatului. Deaceea o serie întreagă de canoane reglementează viaţa familiară a clericului.

In general clericul, ca şi laicul, datorează respect şi cinste femeii. Dacă însă un cleric nesocoteşte femeia şi evită căsătoria nu pe motiv de înfrânare, ci din „îngreţoşare", hulind şi clevetind făptura lui Dumnezeu, să se caterisească.[3]

Clericul odată căsătorit nu poate să-şi părăsească femeea, nu poate să divorţeze, nici chiar atunci când ar invoca motivul evlaviei. Abaterile dela această dispoziţie se pedepsesc cu depunerea din treapta clericală.[4]

Bazată pe tradiţia creştină, Biserica[5] totuşi admite despărţirea pe motiv de evlavie atunci când ambii soţi doresc şi cer să intre în cinul monahal. Afară de cazul acesta numai adulterul mai poate fi motiv de divorţ pentru cleric.

Fidelitatea şi moralitatea clericului căsătorit, faţă de familia sa, trebuie să fie ireproşabile. Desfrânarea şi adulterul sunt păcate atât de grele, încât laicul căzut în aceste păcate, nu mai poate fi făcut cleric.[6] Deci dacă pentru

---

[1] Vezi I Timotei III, 2—12; Tit I, 5—6; Can. 17, 18 şi 19 ap.

[2] Can. 48, 61 ap.; can. 87, 98 s. VI ec.; can. 20 Ancira; can. 9, 21, 35, 48, 77 Sf. Vasile cel Mare.

[3] Can, 51 ap. Sub influenţa unor învăţături eretice au ajuns unii să dispreţuiască materia şi să evite căsătoria. Aceste păcate le condamnă canonul de faţă.

[4] Can. 5 ap.; can. 13 s. VI ec.

[5] M. Theodorian op. c. vol. I. p. 12.

[6] Can. 61 ap.

intrarea în cler se pretinde atâta curăţenie sufletească şi trupească, cu atât mai mult se pretinde această curăţenie celui intrat deja în cler. Un preot vinovat de aceste păcate, nu mai poate fi povăţuitor sufletesc şi lumină morală altora, deaceea canoanele pedepsesc cu depunerea pentru asemenea păcate.[1] Biserica purtând grije de prestigiul clerului a căutat să înlăture mijloacele cari ar putea diminua acest prestigiu. Aşa, pentru a înlătura orice presupunere, sinodul I ecumenic a hotărât şi a oprit locuirea clericului cu orice femee, afară de mamă, soră sau mătuşă.[2] Asemenea sf. părinţi au combătut acest obiceiu în special sf. Ioan Hrisostom.[3] Se înţelege că aici e vorba de clericii necăsătoriţi, sau de clericii văduvi.[4]

Vedem din toate acestea importanţa mare pe care a acordat-o Biserica vieţii familiare a clericului, ştiind că de sănătatea morală a acestei vieţi atârnă în mare măsură succesul şi rodirea activităţii pastorale.

e) Datoriile faţă de sine însuşi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Voi sunteţi sarea pământului şi lumina lumii, a spus Mântuitorul apostolilor săi.[5] Se ştie că dacă sarea şi-ar pierde calitatea ei şi n'ar mai săra, materia ar trece în discompunere, în putrefacţie şi nimic sănătos nu s'ar mai putea păstra, iar dacă lumina n'ar lumina, întunerecul cel mai chinuitor ar stăpâni lumea. Vedem din acest tablou al vieţii materiale toată însemnătatea şi toată înălţimea morală pe care o pretinde Mântuitorul clericului. Preoţia scoate pe om din rândul comun al oamenilor şi făcându-l părtaş al unor daruri spirituale de mare valoare, îl aşează într'un ipostas deosebit din punctul de vedere al întregei sale vieţi. Această superioritate şi distincţie spirituală trebue să o arete preotul în toate actele vieţii sale, pentrucă el este busola orientării sufleteşti a tuturor creştinilor.

Biserica s'a îngrijit a pretinde anumite restricţiuni, a pretinde un anumit fel de viaţă, oprind pe cleric dela tot

---

[1] Can. 1, Neo-Cesarea; Balsamon şi Zonara. Sint. at. vol. II p. 137, 55[illegible]—553.

[2] Can. 3 s. I ec. vezi can. 27 s. IV ec.; 86 s. IV ec.

[3] Vezi Migne Patr. Gr. 47, 495—514.

[4] K. M. Ράλλη ποιν. δίκ. p. 391—394.

[5] Matei V, 13—14.

ceeace ar fi spre răul moral al creştinilor şi al propriei sale persoane. Aşa, opreşte categoric Biserica pe cleric dela *beţie*. Această patimă urâtă, cu urmări dezastruoase atât pentru viaţa sufletească cât şi pentru viaţa materială este condamnabilă pentru oricine, deci cu atât mai mult pentru cleric. Având în vedere desgustul în care se prezintă şi prăbuşirea întregei autorităţi a omului beţiv, precum şi păcatele grele ce naşte în chip firesc această patimă, Biserica ameninţă cu depunerea pe clericul care nu se poate înfrâna şi se lasă victimă beţiei.[1] Pentru evitarea beţiei, Biserica a ajuns să hotărască interzicerea intrării clericului în ospătării (cârciume şi alte localuri de demoralizare a vieţii) şi a dispus să se aplice aspre pedepse celor ce nesocotesc hotărârea.[2]

Patimă tot atât de urâtă, tot atât de ruinătoare şi tot atât de condamnabilă este jocul de cărţi şi toate jocurile de hazard. Spre a feri pe clerici de această patimă şi având şi aceea în vedere, că, persoana ajunsă roabă patimilor nu mai poate fi exemplu bun şi nu mai poate avea autoritatea şi puterea de muncă pentru clădirea vieţii duhovniceşti, pentru întărirea şi înmulţirea virtuţilor, Biserica dispune caterisirea clericului căzut în asemenea patimi.[3]

Castrarea. Integritatea corporală pe care trebue să o aibă celce voeşte să intre în cler pretinde să o păstreze toată viaţa. Este adevărat că Mântuitorul a recomandat înfrângerea poftelor trupeşti,[4] a recomandat omorârea voluptăţilor, dar nu mutilarea corpului, nu omorârea şi înlăturarea organelor fizice prin care se manifestă voluptăţile. Mutilarea corpului este denaturarea firii omeneşti şi creştinismul nu poate încuviinţa asemenea barbarii. Meritele se câştigă în creştinism prin înfrângerea, prin stăpânirea, prin biruirea, prin voinţă tare a poftelor şi nu prin nimicirea organelor de manifestare a plăcerilor efemere. Deaceea Biserica a condamnat totdeauna castrarea, socotindu-o ca

[1] Can. 42, 43 Ap.; Sint. At. vol. II p. 72 spune că omul înţelept, între altele, evită şi vinul.

[2] Can. 54 ap.; can. 22 s. VII, can. 24 Laud. can. 47, 69 Cartag. Sint. At. vol. II pag. 72.

[3] Can. 42, 43 ap.; can. 50 s. VI ec.

[4] Matei XIX, 12,

o sinucidere parţială. Clericul care voluntar şi fără nici o necesitate s'a castrat sau a consimţit să fie castrat se caterisește. Dacă în chip forţat, sau necesar, a fost castrat (operaţie medicală necesară, castrarea făcută cu forţa de duşmani etc.) nu cade sub nici o pedeapsă canonică.[1] Canoanele cari opresc castrarea conţin concepţia adevărată a Bisericii despre înfrânare, precum şi despre calităţile morale atât ale persoanelor bisericeşti, cât şi ale tuturor creştinilor în general.[2]

Decenţa. Decenţa fiind unul din semnele moralităţii, Biserica pretinde clericului să fie model de seriozitate, de purtare, de bunăcuviinţă. Pretinde să evite clericul toate distracţiile imorale şi josnice, distracţiile condamnabile şi vrednice de tot dispreţul omului moral. In primele veacuri creştine asemenea distracţii imorale erau alergările de cai, teatrul, reprezentaţiile dela nunţi etc. Prin păstrarea elementului păgân, prin gesturile, cuvintele şi scopul pe care-l urmărea teatrul, alergările de cai etc., prin cultivarea şi promovarea celor mai rafinate plăceri corporale, au ajuns ca să fie condamnate de Biserică şi creştinii opriţi de a lua parte la aceste manifestări obscene. Zonara spune că sublimitatea omului creştin a făcut ca Biserica să interzică distracţiile imorale[3] şi să dea fiinţă legilor cari interzic participarea creştinilor la aceste distracţii şi ameninţă cu depunerea pe clericii cari violează canoanele bisericeşti.[4]

•

Precum este adevărat că unele canoane prin dispariţia cauzei care le-a dat fiinţă, prin dispariţia pericolului care a ameninţat într'un anumit timp Biserica, au ajuns ca pentru viaţa creştină de azi să nu mai aibă decât o valoare istorică, ştiinţifică, tot atât de adevărat este că cele mai multe canoane bisericeşti dacă ar fi observate de clerici şi de laici şi dacă pedepsele indicate de aceste canoane s'ar aplica mai des astăzi, în cazuri de vinovăţie, viaţa creştină morală ar câştiga şi disciplina în Biserică ar fi mai puter-

---

[1] Can. 21, 22, 23, 24 Ap., can. 1 sin. I ec.
[2] N. Milaş, Canoan. Bis. ort. rom. vol. I part. I pag. 221 op. cit.
[3] Sint. At. vol. II pag. 425.
[4] Can. 24, 51, 62, 66 sin. VI ec. can. 17, 70 Cartagina.

nică. Canoanele rămân pentru totdeauna cele mai bune tiparnițe după cari creștinul e dator să-și modeleze viața. In special clerul e dator să dea ascultare, să trăească în duh și literă regulele bisericești pentru a fi creștinilor exemplu viu și edificator în toate împrejurările. Chiar și canoanele cari privesc caterisirea clericului, dacă ar fi observate cu interes și severitate, s'ar ajunge să se împiedece prea marea laicizare a clerului ortodox și prea deasa lui înstrăinare dela datoriile pur sacerdotale.

Viitorul sinod ecumenic ortodox, care se găsește în fazele pregătitoare, poate să facă prin hotărîrile sale ca legile bisericești să devină iarăși reguli de viață zilnică, reguli scrise în inima creștinilor, reguli trăite cari ajută în fiecare clipă mântuirii sufletești a credincioșilor. Așteptăm cu nădejde această reînviere creștină și ortodoxă.

Pr. SPIRIDON CÂNDEA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VASILE TARNAVSCHI

In Decemvrie 1934 se împlinesc 75 de ani din firul vieţii profesorului cu multă învăţătură: Vasile Tarnavschi. In ajunul bucuriei binemeritate sintetisez în această fugară caracterizare viaţa de până acum a acestui om de şcoală, care a semănat în sufletul atâtor generaţii seminţe din luminile minţii sale. Ştiu că nu-i place profesorului Tarnavschi să se scrie şi să se vorbească despre persoana sa, deşi e un preţios exemplu de caracter şi muncă, care se poate avea totdeauna înaintea ochilor.

Profesorul V. Tarnavschi a ilustrat ca om de specialitate mai bine de 30 ani catedra universitară şi a fost întotdeauna sufletul Facultăţii cernăuţene. Prin intransigenţa lui şi-a silit ucenicii la punctualitate şi muncă temeinică. Spirit critic, nu accepta prisosuri, nu tolera superficialitate şi nu căuta niciodată — la examen — la faţă. Personal a dus o viaţă retrasă şi modestă din cale afară. Il puteai vedea numai acolo unde trebuia să fie: în bibliotecă, la şcoală şi'n biserică. Foarte rar comunica neoficial cu careva, şi atunci era vehement, scurt la vorbă, precis şi oficial. Părea că nu ştie ce este liniştea şi odihna. Il vedeai întotdeauna grăbit şi profund îngrijorat. Specialitatea şi-o iubia mult şi ura parecă pe toţi aceia cari n'o cunoşteau. Tocmai pasiunea sa pentru studiul biblic nu i-a îngăduit a se manifesta şi 'n alte domenii ale ştiinţei teologice, deşi a suplinit multe discipline, vorbeşte şi scrie într'o germană ireproşabilă, ştie multă greacă şi latină şi are cunoştinţi temeinice de ebraică, arabă, siriacă şi celelalte limbi afiliate grupului biblic oriental.

Fruntea-i lată „cât toate zilele" şi ochii cei neastâmpăraţi îţi spuneau de departe că ai în faţă un ales cărturar. Nimeni n'ar fi bănuit însă că omul acesta este „un suflet blând şi bun ca un miez alb de pâne", cum îl caracterizează colegul D-sale dela catedra de dogmatică. In odăiţa sa închiriată, acasă la dânsul, te întreţinea cu toată căldura

pentru a-ţi face plăcută şederea, iar prin simţitul cuvânt de rămas bun, pe care-l adresa studenţilor din anul din urmă te cucerea părinteşte pentru totdeauna.

Vasile Tarnavschi este fiu al provinciei: român neaoş, bucovinean pur. S'a născut în 16 Decemvrie 1859 în satul Mihoveni, lângă Suceava nemuritorului Ştefan cel Mare. Şcoalele secundare le face în Suceava iar cele universitare în Cernăuţi, unde în 1886 e promovat doctor în teologie. Intrând în cler ocupă modesta slujbă de cooperator în Stroeşti, de unde după doi ani trece în aceeaşi calitate la Suceava şi în sfârşit tot ca preot ajutor la Cernăuţi. Viaţa preoţească şi-a trăit-o convins şi simţit. Pentru părintele Tarnavschi era o adevărată mândrie slujirea în faţa altarului, iar „haina preoţească rareori a avut un purtător mai vrednic al ei". Abia târziu autoritatea bisericească l-a răsplătit cu recunoştinţă: părintele Tarnavschi este hirotesit întru arhipresbiter, în 1918 devine stavrofor, iar în 1923 mitrofor.

Devenind vacantă catedrade studiul biblic al Vechiului Testament atenţia facultăţii teologice s'a îndreptat spre modesta persoană a părintelui Vasile, elevul eminent de altădată. La propunerea facultăţii pleacă în străinătate pentru a se specializa în Vechiul Testament. Acolo stă doi ani şi urmează rând pe rând cursuri speciale la universităţile din Viena, Breslau şi Berlin. In 1900 e docent universitar, în 1903 profesor extraordinar, iar în 1906 devine titular la catedra de studiul biblic al V. T. In 1930 la împlinirea vârstei de 70 ani, seniorul facultăţii de teologie din Cernăuţi se retrage în rândul profesorilor universitari emeritaţi. Tocmai cu acest prilej, avea dorinţa vie de a aduce lui Dumnezeu omagiile sale de mulţumită şi recunoştinţă la faţa locului sfânt.

Şi astfel în după amiaza zilei de 12 Aprilie pleacă în tovărăşia colegului D-Sale dela catedra N. T. în pelerinaj la Ierusalim.

Tarnavschi a mai fost în cinci rânduri decanul facultăţii şi de două-ori rector al universităţii din Cernăuţi, deputat în congresul naţional-bisericesc, iar calitatea de preşedinte al societăţii clerului bucovinean a deţinut-o mai mult timp. Guvernul jugoslav apreciind rostul profesorului Tarnavschi în formarea clerului superior din ţara învecinată, l-a remunerat

cu „Sf. Sava". Deţine şi decoraţiile româneşti: „Steaua României" şi „Răsplata muncii pentru biserică cl. I."

Scrierile Părintelui Tarnavschi nu sunt prea numeroase. A dat însă teologiei româneşti importante lucrări de căpătâi. Iată unele din ele: „Profetul Haggai", introducere şi comentar, a apărut întâi în limba germană (1900) şi apoi (1904) în româneşte. Este o sumară monografie biblică, în care se ocupă de persoana profetului şi de explicarea cărţii sale; „Viaţa patriarhilor" este un studiu de istorie biblică. La început are (1—8) o introducere în care se ocupă de izvoarele cele mai principale pentru istoria patriarhilor. Lucrarea propriu zisă e împărţită în 3 capitole şi descrie rând pe rând viaţa patriarhilor Avraam (10—78), Isaac (83—90), şi Iacob (97—112). Meritul lucrării îl văd în fixarea epocii patriarhale. — In 1907 scoate comentarul la „Geneză" şi inzistă mai cu dinadinsul asupra locurilor cu caracter mesianic III $_{15}$, 49 $_{10}$ etc.; din acelaş gen de publicaţii face parte „Exodul" (Cern. 1913 pag. 160) şi „Leviticul" (1923). Tot aici ar fi locul să înşir şi unele lucrări şi prelucrări publicate în revista teologică şi bisericească „Candela" ca: „Unele observări la conferinţele lui Delitsch „Babel und Bibel", unde pune la punct încercarea de babilonizare a Bibliei, pe care-o face Delitsch în conferinţele ce plăcură atât de mult, încât ele se repetară la dorinţa ferbinte a Kaiserului; — în „Desgropările mai nouă în Palestina" enumără şi descrie monumentele arheologice desgropate cu începerea anului 1890; — în „Probleme actuale biblice" se ocupă de monoteismul Vechiului Testament, care în istoria evoluţiei spirituale a omenirii apare ca un miracol unic; — în „Atacurile vechi şi noui împotriva Vechiului Testament" dovedeşte conducerea supranaturală a lui Israil, apară inspiraţia cărţilor Testamentului Vechiu şi arată importanţa Vechiului Testament; — în Biblia şi ştiinţele naturale" expune concepţia Sf. Scripturi despre istoria naturală: cer, univers, fenomene metereologice etc. De altcum ca redactor şi director la Candela a lucrat c'o deosebită înviorare sufletească. Se laudă perseverenţa cu care supraveghea apariţia publicaţiei care soluţiona şi clarifica c'o largă informaţie ştiinţifică probleme teologice din cele mai capitale. — Perioada de importanţă în activitatea profesorului Tarnavschi urmează prin publicarea lucrărilor: „Introducere în

sfintele cărţi ale Vechiului Testament" şi „Arheologia biblică". Volumul de introducere (656 pag.), rodul muncii sale de aproape 30 de ani, este cel mai desvoltat manual în biserica ortodoxă. Introducerea părintelui Tarnavschi „corespunde mai mult exigenţelor ştiinţifice ale timpului". Demn de reţinut este mai ales felul cum pune la punct problema Pentateuhului. Pentru Tarnavschi cearta pentru cauza Pentateuhului e de fapt o ceartă pentru existenţa sau neexistenţa ordinei supranaturale a universului. Coroana activităţii sale o constitue de bună seamă „Arheologia", care înseamnă un pas mare în expunerea antichităţilor biblice. Dacă în apreciere s'au făcut umile afirmări pripite, este în genere recunoscut că autorul a trecut imensul material (710 pagini) prin prizma unei examinări temeinice şi a făcut din această prodigioasă tipăritură o lucrare de mare merit. Ambele aceste manuale vor fi multe decenii dearândul compasul de bună orientare în domeniul studiului biblic al Vechiului Testament.

Cu prilejul celei de a 75-a aniversări, Prea Veneratul consiliu al Mitropoliei bucovinene ar face frumoasă cinste profesorului şi catedrei, trimiţând spre tipărire manuscriptele: „Istoria biblică a Testamentului Vechiu" şi „Gramatica limbei ebraice" cari din motive binecunoscute stau încă în sertarul mesei la care a ostenit mulţi ani profesorul VasileTarnavschi.

Prof. Dr. N. NEAGA

M. N. ZERNOV

BISERICA ORTODOXĂ ÎN ŢĂRILE BALCANICE[1]

ÎNTRODUCERE

Biserica ortodoxă din Balcani cuprinde patru Biserici autonome: a Greciei, a României, a Jugoslaviei şi a Bulgariei. In ciuda deplinului lor acord în ceeace priveşte doctrina şi cultul, şi a trecutului lor comun, fiecare din ele prezintă deosebiri de caracter şi problemele ce li se pun difer întreolaltă. Totuşi, ele aparţin tradiţiei bizantine a ortodoxiei răsăritene. Toate au îndurat, în decurs de veacuri lungi, opresiunea turcească, dealungul cărora au avut sarcina de-a ocroti viaţa religioasă şi naţională, în timp ce, în urma pătrunderii civilizaţiei occidentale laicizante şi a noilor condiţii create de schimbările politice şi sociale, ele petrec, în prezent veacuri de tranziţie şi de readaptare. Atitudinea Bisericii ortodoxe faţă de aceste probleme şi atitudinea poporului faţă de Biserică se deosebesc în mai multe privinţe de cele cari caracterizează creştinătatea apuseană. Biserica ortodoxă având să îndure umilinţa şi opresiunea jugului turcesc şi salvând naţiunile balcanice de desagregare, a trezit o puternică afecţiune pentru Biserica umană. Anii de sclăvie n'au lipsit să atingă viaţa sa proprie şi destul de multe din funcţiunile sale au fost deformate. Sub dominaţiunea turcească, zelul misionar era aproape nul la creştinii din

[1] Mi s'a părut potrivit să traduc articolul acesta, în româneşte. E scurt, are observaţii în mare parte juste (cititorii vor judeca singuri!); el ne arată un fel din cele multe în cari suntem prezentaţi străinătăţii, noi ortodocşii. Articolul a apărut în revista „Le Christianisme Social" Nr. 3, Aprilie 1934. Fragmente din el, am găsit şi în alte reviste occidentale (ca: Evangile et Liberté etc.) ceeace arată că s'a bucurat de-o largă publicitate. Autorul e unul din colaboratorii Federaţiei Universale a Asociaţiilor creştine studenţeşti şi secretar pentru ţările ortodoxe al Comisiunii ecumenice a tineretului. E în strânse relaţii cu mişcarea studenţilor creştini printre emigraţii ruşi şi secretar al Frăţiei Sf. Alban şi Sergiu (Fellowship of. St. Alban and. St. Sergius), pentru apropierea dintre ortodocşi şi anglicani. *GR. T. M.*

Balcani, ale căror preocupări se concentrau mai cu seamă asupra eliberării naţionale, din care pricină, la ei, viaţa Bisericii se identifică aproape complect cu viaţa neamului, în paguba caracterului universal al misiunii creştine.

Deosebirea politică a Balcanilor, care începu cu proclamarea independenţei Greciei, în 1821, şi care se desăvârşi abia în 1918, aşeză Biserica ortodoxă într'o poziţie nouă şi destul de delicată. Biserica a săvârşit această desrobire posibilă conservând creştinismul în ţările balcanice, însă libertatea naţională fiind asigurată, ideile politice occidentale şi, în particular, cele ale Republicanilor francezi anticlericali şi liberali ai secolului XIX, au pătruns în aceste ţări.

Până la răsboiul mondial, Biserica ortodoxă a fost controlată într'o formă rigidă şi chiar oprimată de politicianii crescuţi la şcoala anticlericalismului francez, care cugeta că orice formă de creştinism organizat tinde la reacţiune şi prezintă un pericol pentru suveranitatea Statului. Era un lucru cu totul simpatic, printre oamenii instruiţi, să dispreţuiască Biserica, despre care judecau că aparţine mai mult trecutului bizantin decât viitorului european al acestor ţări. Insă marea massă a populaţiei rămânea credincioasă ortodoxiei şi numeroşi oameni politici foarte avansaţi, chiar, au părăsit superficialul lor anticlericalism şi când au ajuns la maturitate, au făcut dovada unei veritabile afecţiuni filiale pentru Biserica mamă.

Această situaţie a durat până la răsboiul mondial care aduse o schimbare radicală; desrobirea naţională fiind în sfârşit obţinută de cea mai mare parte a ţărilor balcanice, civilizaţia occidentală începu să pătrundă degrabă în sânul populaţiei: ţăranii şi muncitorii luau cunoştinţă de propaganda comunistă şi antireligioasă şi liberalismul francez îşi pierdu influenţa asupra generaţiei postbelice. Toţi factorii aceştia au afectat în anumite grade, viaţa diferitelor Biserici naţionale, pentru care pricină, istoria lor actuală descoperă peste tot un efort, menit să domineze noua situaţie şi pentru a adapta activitatea lor, cerinţelor acestei situaţii.

BISERICA GRECIEI

Cea mai veche dintre Bisericile balcanice este Biserica Greciei, care-şi proclamă independenţa de Patriarhia din

Constantinopol în 1833. Raporturile sale cu Statul au fost totdeauna complicate şi chiar acum, după 100 de ani, ele nu sunt încă aranjate. In primii ani ai independenţei greceşti, sub domnia unui prinţ bavarez Othon I (1833—1862), Biserica a fost complectamente supusă Statului, după exemplul ţărilor protestante.

Situaţia s'a îmbunătăţit deatunci, însă întroducerea autonomiei Bisericii făgăduită în 1923, nici azi nu-i încă înfăptuită. Biserica Greciei este în mod deosebit obiectul sentimentelor anticlericale şi al atacurilor presei, fapt care se datoreşte în mare măsură caracterului Grecilor, care este extrem de lesne excitabil şi gata de critică. Există totuşi o problemă care constitue o cauză obiectivă a ciocnirii dintre conducătorii Bisericii şi o parte a populaţiei: chestiunea vechiului şi noului calendar. Biserica ortodoxă foloseşte calendarul iulian, în întârziere cu 13 zile faţă de calendarul gregorian. Sinodul Episcopilor greci s'a isbit de o opoziţie absolut de neclintit în orice încercare de înlocuirea calendarului tradiţional prin calendarul gregorian.

Acest nefericit diferend este unul din semnele externe ale conflictului intim ce se manifestează în sufletul creştinilor din Balcani. Ei se găsesc aşezaţi în sânul civilizaţiei occidentale; ori viaţa lor religioasă este înrădăcinată în cultura bizantină, pe care cei mai mulţi dintre ei n'o pot armoniza cu condiţiunile vieţii moderne. Această dificultate particulară cere din partea Bisericii un efort misionar activ, căci multe din mădularele sale, odată ce şi-au însuşit cultura occidentală, lapădă religia ortodoxă ca pe-un lucru învechit. In vederea combaterii acestui rău, s'au format în Grecia, societăţi compuse din membrii ai clerului şi din laici. Frăţia Sfântului Paul şi mişcarea Zoï (viaţa) sunt îndeosebi de remarcat în această privinţă. Cea din urmă răspândeşte literatură religioasă ortodoxă, organizează conferinţe şi retrageri pioase la locurile de reculegere; ea dă o importanţă specială lucrului printre tineret şi furnizează Bisericii noui mădulare bine pregătite. S'a împlinit un an decând Sinodul Bisericii Greciei a întemeiat o nouă organizaţie: Misiunea Bisericii greceşti, al cărei sediu social este la Atena şi care are filiale în fiecare dieceză; scopul

ei de căpetenie, este să dirijeze misiunea internă şi să combată propaganda comunistă.

BISERICA BULGARIEI

Această din urmă sarcină este deasemenea una din cele mai de seamă preocupări ale Bisericii bulgare; e foarte probabil că nu există ţară balcanică unde doctrina revoluţionară să fi obţinut o atât de mare influenţă asupra ţăranilor ca în Bulgaria învinsă, unde Biserica este angajată într'o luptă foarte intensă contra asalturilor Internaţionalei a III-a şi organizaţiilor asociate.

Raporturile între Stat şi Biserică, în Bulgaria, nu sunt încă regulate. Un plan de autonomie a Bisericii este actualmente în discuţie; dacă va fi sancţionat, el va permite laicilor să fie activ reprezentaţi în conducerea centrală şi regională a Bisericii. Introducerea acestui sistem va fi de acord cu idealul ortodox al sobornostului adică organizarea Bisericii aşa fel încât toţi membrii săi să aibă o oarecare activitate şi să poarte o răspundere. Lucrul acesta va întări desigur poziţia Bisericii ortodoxe, în Bulgaria, slăbită de propaganda antireligioasă. Biserica are deasemenea de luptat contra activităţii şi eforturilor prozelitismului romano-catolic şi protestant (îndeosebi a metodiştilor americani).

BISERICA JUGOSLAVIEI

Raporturile între Biserică şi Stat sunt deja regulate, tocmai acolo unde există numeroase Biserici independente, dintre cari fiecare are constituţia şi tradiţiile sale proprii. Sub conducerea energică a Patriarhului Varnava, reorganizarea internă a Bisericii, este pe punctul de a fi terminată. Anul ce-a trecut a văzut manifestându-se o primenire de activitate în episcopatul jugoslav, care, sub călăuzirea patriarhului, a organizat cercetarea diecezelor, cu diferite ceremonii. O caracteristică foarte interesantă a vieţii bisericeşti în Jugoslavia, este creşterea constantă a mişcării „Inchinătorilor", care a apărut îndată după răsboiu, printre ţăranii reveniţi din captivitatea austriacă. Ei au început prin a se întruni în grupuri pentru rugăciune şi studiul Bibliei; cu toatecă aceasta-i o mişcare curat laică, fără conducători

formaţi, membrii ei nutresc un mare respect şi o dragoste reală pentru tradiţiile Bisericii şi formează coloana vertebrală a întregei ei activităţi. Mişcarea aceasta, la început, a întâlnit opoziţie din partea clerului local, care o ţinea sub bănuială.

BISERICA ROMÂNIEI

O mişcare ţărănească analoagă [1] prinde rădăcini în România unde agricultorii sunt încă, aşa cum au fost totdeauna, cei mai devotaţi şi mai credincioşi membrii ai Bisericii. Insă, ei încă sunt rămaşi fără conducători adecvaţi, căci influenţa liberalismului francez asupra claselor educate, rămânea tare pe poziţiile ei; sunt abia câţiva ani de când s'a manifestat în România o reacţiune viguroasă contra cultului confuz al întregei civilizaţii occidentale şi acum, o viguroasă mişcare naţionalistă prinde teren printre studenţi şi altă lume instruită. Una din caracteristicele sale este reîntoarcerea intelectualilor români la Biserica ortodoxă,[2] ceeace reprezintă deja un pas în colaborarea şi desăvârşita cunoaştere mutuală dintre ţărani şi intelectuali.

CONCLUZIE

Relaţiile dintre bisericile din Balcani sunt departe de a fi atât de satisfăcătoare precum ar trebui să fie şi aceasta, în mare parte, în urma rivalităţilor politice (netezite simţitor prin pactul Balcanic, iar cât priveşte Bulgaria, prin politica de prietenie cu vecinii, pe care o duce guvernul dictatorului Kimon Gheorghieff (Nota trad.) şi a dificultăţilor de limbă (cari ar putea fi înlăturate potrivit uneia din propunerile formulate de dl Prof. Dr. D. Stăniloae, în articolul „Pactul balcanic şi perspectiva ortodoxă" din „Telegraful Român", Nr. 10 1934 (Nota trad.). Totuşi, s'au făcut progrese apreciabile în domeniul acesta, într'o anumită măsură, prin mijlocul diferitelor mişcări interconfesionale, cari, în decursul anilor din urmă, au ţinut conferinţe în Balcani (la Bucureşti,

[1] M. N. Zernov cunoaşte de sigur mişcarea „Oştii Domnului". Numai la ea se poate referi aluzia aceasta.

[2] M. N. Zernov cunoaşte şi „Frăţia Ortodoxă Română". — *Trad.*

în Maiu 1933; la Novi-Sad, în Jugoslavia şi la Sofia în Septemvrie 1933 şi deasemenea în urma faptului îmbunătăţirii relaţiilor politice dintre Bulgaria şi Jugoslavia, care a făcut mult mai efectivă colaborarea dintre biserici. Insă, nu suntem decât la primii paşi şi mult rămâne încă de înfăptuit.

Biserica ortodoxă din Balcani a intrat într'o perioadă decisivă a istoriei sale. Desrobirea naţională fiind săvârşită, Bisericii i se impune sarcina de a-şi restaura propria sa constituţie. Viaţa ei reorganizată trebue să fie întemeiată pe aplicarea principiului *sobornost*-ului în toate domeniile — activităţii sale. In felul acesta, Biserica va fi pusă la adăpostul oricărei influenţe politice arbitrare şi va fi în măsură să-şi îndeplinească normal funcţiunea sa şi să prezinte ţărilor balcanice misiunea creştină, în cursul revoluţiilor politice, economice şi sociale prin cari trec ele.

În româneşte de: GRIGORIE T. MARCU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ÎN LĂTURI CU „ACORDUL DELA ROMA“!

Strălucitul congres dela Sibiu al F. O. R.-ului — transformat într'o manifestaţie naţională a Ardealului şi Banatului — şi-a încheiat lucrările prin votarea unei *Moţiuni* importante, de-o gravă actualitate pentru interesele primejduite ale Statului şi ortodoxiei româneşti. E vorba, înainte de toate, de ofensiva catolicismului agresiv, care devine tot mai îndrăzneţ, graţie situaţiei privilegiate dobândită prin Concordatul din 1929.

Proba cea mai nouă ni s'a servit la congresul *Agru*-lui dela Lugoj, unde Episcopii uniaţi, împreună cu Episcopii *unguri*, au patronat, sub preşedenţia ministrului Valeriu Pop, o serie de atacuri violente şi au votat o moţiune provocatoare faţă de Biserica noastră şi Statul românesc. E suficient să amintim trei fapte concludente:

1. Peroraţia revoltătoare a dlui profesor Dr. Titu Mălaiu, împotriva P. S. Episcop-martir Roman Ciorogariu dela Oradea;

2. Cererea formulată într'o revărsare de ură nestăpânită, ca Biserica uniată să ia locul Bisericii ortodoxe la săvârşirea serviciilor divine oficiale, cu ocaziunea serbărilor naţionale;

3. Somaţiunea, cu adevărat fără păreche, adresată Statului românesc, de a elibera „fondurile şcolare şi religioase“ moştenite dela Ungaria, acuzându-l că ar deţine aceste averi „în dauna adevăratului proprietar: biserica catolică de ambele rituri“. Admiraţi această atitudine neobişnuită: un ministru atacând Statul însuşi într'o adunare catolică!

In orice ţară, o asemenea conduită şi-ar fi primit sancţiunea în 24 de ore.

Iată cine provoacă, iată de unde vin urile şi învrăjbirile!

*

In faţa lor, ortodoxia trebue să se ridice, energică şi conştientă, nu ca să atace, ci să dea alarma primejdiilor,

ce amenință tot mai intens unitatea națională a României. Căci slăbirea Bisericii neamului, prin asalturile catolice, savant și perfid concepute, înseamnă, pur și simplu, dărâmarea acelei mari tradiții religioase, ce a stat la temelia vieții noastre istorice și ne-a dus, prin minunatele ei puteri sufletești, la biruința cea mare a tuturor Românilor.

Astfel pozițiile constituționale și tradiționale, ce le deține astăzi Biserica ortodoxă, nu numai că nu pot fi știrbite în profitul catolicismului internațional, ci dimpotrivă acesta din urmă trebuie disciplinat, ca să nu mai tulbure viitorul Statului român întregit.

Călăuzit de această credință, F. O. R.-ul a ținut să semnaleze la Sibiu lovitura nouă și grea, ce se dă Țării, prin cea din urmă convenție cu Papa, relativ la *Statusul catolic ardelean.* De aceea a hotărît, în punctul 9 al Moțiunii următoarele:

„Cerem ca așa zisul *Acord* încheiat la Roma în 31 Mai 1932 cu Vaticanul, acord prin care s'a încercat în mod subversiv să se legifereze o instituție maghiară anticanonică, ilegală și primejdioasă Statului Român, să fie declarat nul și neavenit, fie pintr'un act de guvernământ, fie prin votul Parlamentului, fie prin justiție, pentruca astfel Statul român și Universitatea din Cluj, să intre în posesiunea averilor, deținute în mod ilegal de Statusul romano-catolic ardelean, averi în mare parte de origine ortodoxă. Comitetul de direcție al F. O. R.-ului va lua toate măsurile, ca această hotărîre să fie dusă la îndeplinire, cu toate mijloacele în timpul cel mai scurt".

•

In ce consistă caracterul pernicios și condamnabil al acestui *„Acord dela Roma"?*

1. Că el răpește *Bisericii noastre* dreptul, recunoscut în epoca ungurească, de-a beneficia, în folosul instituțiilor sale culturale, de averile administrate provizor „cu influența" Statusului catolic ardelean. Dovada ne-o oferă însuș nemuritorul Mitropolit *Andrei Șaguna,* care în valoroasa „Istorie a Bisericii ortodoxe" scrie textual: „spre privegherea școalelor s'a rezolvat un director de școale cu leafa de 400 florini din *Fondul ardelean de studii* și totdeodată s'a si-

stemizat 25 dascăli cu câte 50 florini" (vol II 213). Mai mult: adaugă tot acolo, că ortodocşii profitau pentru întreţinerea şcolilor şi de *Fondul de studii din Budapesta.*

2. Că el deposedează *Statul român* de o serie de averi respectabile, cuprinse în opt fonduri şi fundaţiuni, pe cari le trece definitiv în mâna Statusului catolic, act de mare gravitate politică, energic şi constant refuzat pe vremuri de toate guvernele maghiare.

3. Că prin aceste soluţiuni abuzive se dau noui forţe *catolicismului* concordatar care, dirijat de peste hotare, devine tot mai primejdios — cum ne-o arată ofensivele recente — pentru unitatea sufletească şi naţională a României *ortodoxe.*

In adevăr, averile în discuţie nu puteau fi atribuite nici decum Statusului catolic, pentru bunul motiv că ele nu erau strict „catolice", ci „regnicolare", servind interesele culturale ale întregei Transilvanii. Probă, că din el atât ortodocşii cât şi alte confesiuni primeau sume însemnate.

Dar spre a risipi îndoelile, vom cita numai două documente maghiare antorizate. Unul este ordinul Ministerului de instrucţie contele Ioan Zichy din 1912 adresat Statusului catolic, căruia îi spune limpede:

„Inainte de toate trebue să obiecţionez, că e *greşită* părerea On. Consiliu administrativ, după care fondurile din chestiune *ar forma proprietatea Statusului catolic.* Iar împotriva concepţiei că aceste fonduri au să fie administrate *exclusiv* de către Consiliul Statusului, în afară de orice alt factor, sunt nevoit să protestez în modul cel mai energic" (cf. Anuarul Statusului pe 1912 p. 132). Va să zică, guvernul maghiar nu recunoaşte Statusului catolic nici dreptul de *proprietate,* şi nici dreptul de *administrare* exclusivă a averilor.

Iar comisia Parlamentului unguresc din 1872 care a examinat natura fondurilor religionar şi de studii dela Budapesta — pretinse a fi şi ele pur catolice — conchide: „nu există, din punct de vedere juridic, nici un motiv temeinic, care ar putea împedeca *Statul,* ca în împrejurări schimbate, să dispună altfel, decât în scopuri bisericeşti, de bunurile fundaţionale şi anume *în conformitate cu cerinţele şi interesele publice ale Statului".*

Ei bine, spre marea noastră dezolare, ne-a fost dat să vedem, cum la noi s'au putut găsi Români cari au ţinut să fie „mai catolici decât Papa" — răsturnând complect situaţia de sub Unguri. Căci *„Acordul"* prin art. V smulge aceste bunuri din patrimoniul Statului românesc şi le destină exclusiv pentru episcopia *maghiară* ardeleană.

Aşadară, dupăce prin *reforma agrară* episcopiile catolice au fost făcute proprietare pe imensele latifundii (cam 500.000 jug.) deţinute sub Unguri numai cu titlu de uzufruct, dupăce aceleaşi episcopii au dobândit prin *Concordat* noui şi însemnate averi, vine acum şi *„Acordul"* să le mai atribue un spor de bunuri considerabil, tot din averea Statului.

Şi totuşi, dl Valeriu Pop binevoieşte a numi „Acordul" său „un real şi răsunător succes diplomatic pentru *România*". Ceeace ar însemna, că pentru Ungurii iredentişti el este o „răsunătoare *înfrângere!*" Să le ascultăm declaraţiunile.

Intâi *partidul maghiar*. In oficiosul său „Ellenzék", vorbind despre guvernul reconstituit în luna trecută scrie: „Dl Valer Pop, această celebritate a guvernului Iorga, **care a demascat fără milă intrigile ţesute în jurul Statusului catolic** (aluzie la acţiunea profesorului Onisifor Ghibu), a devenit ministru fără portofoliu" (Nrul din 4 Oct. c.). Deci, Ungurii beneficiari ne destăinuesc, după doi ani de zile, că salvatorul Statusului catolic este dl *Valeriu Pop*. Al doilea, iată şi mărturisirile dlui *Elemér Gyárfás*, preşedintele Statusului, cel care a tratat şi a semnat „Acordul". El spune: „Noul stat catolic posedă un cerc de competinţă atât de larg cum nu se mai află azi, şi a cărui sferă de activitate *întrece toate organizaţiile similare din întreaga biserică universală*". („Erdélyi Lapok" 27 Iulie 1932).

In sfârşit, să reproducem şi confesiunea supremă a Episcopului *Gustav Majláth* dela Alba-Iulia. In pastorala, prin care aduce la cunoştinţa credincioşilor săi textul „Acordului", Prea Sfinţitul zice: „Inţelepciunea, aprecierea înţelegătoare a vechei noastre instituţii şi grija părintească de totdeauna a Sf. Scaun au făcut cu putinţă, *să ne păstrăm neatins şi neatacabil de nimenea, nu numai dreptul de proprietate al fundaţiunilor şi fondurilor noastre,* ci şi administrarea şi menţinerea lor, potrivit autonomiei noastre străvechi. Deşi

ne despărţim cu durere de numele istoric al vechei noastre instituţii, totuş constatăm cu gratitudine înţelepciunea sf. Scaun apostolic, care sacrificând un nume, ce putea fi rău interpretat, *nu numai că a asigurat fiinţa şi existenţa instituţiei noastre istorice,* dar aşezând-o pe temelia solidă a lui Codex Iuris Canonici, *a pus-o la adăpost de orice atacuri".*

„Deasemenea datorăm recunoştinţă şi acelor *bărbaţi de stat* ai Ţării, cari prin iubirea de dreptate, prin înţelepciunea şi bunăvoinţa lor, ne-au dat putinţa să obţinem, în împrejurările de faţă, *cea mai bună conservare a instituţiilor noastre",* (cf. „Erdélyi Tudositó" Nr. dela 1 August 1932).

Pe cât vedem, Episcopul Majláth este încântat de „Acord", aducând elogii speciale d-lui Valeriu Pop, autorul acestei ilustre opere de consolidare maghiară. Ce mai rămâne atunci din exhibiţiile grandilocvente pe cari dl preşedinte agrist le etalează, cu atâta suficienţă, urbi et orbi? *Nimic, nimic!*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

•

Acesta fiind adevărul adevărat, moţiunea FOR-ului, care cere ca *„Acordul dela Roma"* să fie declarat nul şi neavenit, este perfect justificată.

Fiind o convenţie cu totul nouă, şi nu o simplă interpretare a Art. IX din Concordat, *„Acordul"* nu este valabil decât dacă este ratificat de Parlament. Să fie deci adus aici, spre a se convinge şi negociatorul lui *catolic,* ce primire înţelege să-i facă Ţara deşteptată.

Indreptăm deci un apel călduros, nu numai către toţi fiii Bisericii noastre, ci şi către toţi bunii patrioţi, să se solidarizeze cu însufleţire în acţiunea cea mare, pentru doborârea *„Acordului"* şi ocrotirea intereselor naţionale ale României întregite.

Cluj, la sărbătoarea Sf. Arh. Mihail şi Gavril din 1934.

„FRĂŢIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ"

MIŞCAREA LITERARĂ

Henry Bordeaux: LE MARIAGE D'AMOUR, selon saint François de Sales. Paris Flammarion, 3 fr. 95, p. 93.

Academicianul H. Bordeaux prelucrează, după Fr. de Sales, „Moralistul iubirii" şi comentează dumnezeiasca lege religioasă a dragostei, cu care este chemat să se căsătorească tot muritorul. „Viaţa este dragoste" ce se manifestă în toate lucrurile şi făpturile lui Dumnezeu, dela cele mai mici şi mai neînsemnate, până la cele mai mari şi mai complicate. In viaţa omenească iubirea este „motorul" faptelor, forţa căminului, vigoarea familiei şi delicateţa morală a femeilor. Fetele, femeile, soţiile, văduvele, călugăriţele şi duhovnicii găsesc în ea calea cea adevărată a traiului, care duce la fericire şi binecuvântare. Nu este suficient amorul natural şi omenesc, ci trebuie complectat cu iubirea curată, sfântă, divină. „Bărbaţi, iubiţi-vă femeile cum iubeşte Isus Hristos Biserica Sa! femei, iubiţi-vă bărbaţii cum iubeşte Biserica pe Mântuitorul său. Dumnezeu a fost acela, care a adus pe Eva lui Adam, primul nostru tată şi i-a dăruit-o de soţie, de asemenea tot Dumnezeu este, amicii mei, care, prin mâna sa nevăzută a făcut nodul legăturii sfinte a căsătoriei voastre şi care v'a dăruit pe unii altora" (p. 42). Iubirea este mai tare decât moartea. Prin ea participăm la viaţa divină şi spiritualizăm natura noastră muritoare. Iubirea este rezumatul teologiei şi metoda celei mai sănătoase cârmuiri. „Omul este perfecţiunea universului, spiritul este perfecţiunea omului, iubirea cea a spiritului şi caritatea cea a iubirii. Iată de ce iubirea lui Dumnezeu este sfârşitul, perfecţiunea şi excelenţa universului." (p. 88).

R. P. Sanson: DOULEURS DES HOMMES D'AUJOURD'HUI. Paris, Flammarion, 3 fr. 95, p. 95.

Lucrarea aceasta, datorită călugărului oratorian, Sanson, este tocmai în nota vremii care şi-a făcut un nărav rău de se plânge mereu, încât par'că trăim *în sat la Tânguești*. Totuşi nu aceasta este directiva lucrării, ci suferinţa reală a fiilor păgânizaţi ai veacului nostru, cari poartă marca cinismului şi cred că pot trăi fără Dumnezeu.

In privinţa aceasta, viaţa lor trăită numai în carne şi în gol spiritual, este o adevărată tragedie. Cine ne va elibera din robia banilor şi a simţurilor? Cine ne va scăpa de mizerie, boală şi moarte? Şi cine va potoli dorinţa noastră de dreptate şi ispăşire — setea de infinit şi de veşnicie? Nu poate răspunde nici bud-

hismul, nici stoicismul, nici epicureismul, nici pozitivismul, nici ştiinţa, nici arta, nici plăcerile; nici una dintre aceste atracţii moderne nu poate satisface deplin setea omului după darul lui Dumnezeu. Numai Isus Mântuitorul răspunde satisfăcător în faţa durerii. Cine crede şi se încrede în El, primeşte crucea suferinţei ca o binecuvântare pentru *Mâna* care i-o trimite. Căci durerea curăţeşte şi sfinţeşte sufletul şi apropie de Hristos Omul Durerii, care a plătit cu sângele său, toată suferinţa omenirii. Prezentul nu e sfârşitul, ci Dumnezeu. Umanitatea noastră de carne şi sânge se cere transformată sub privirea şi cu ajutorul lui Dumnezeu şi a inimilor caritabile într'o umanitate spirituală, nepieritoare, sublimă. Numai atunci suferinţa omului de astăzi, va afla izvorul leacului de tămăduire. „Priviţi la cruce; înţelegeţi plânsul Mântuitorului"... şi acordaţi viaţa voastră cu viaţa Lui. „Cine pierde totul, cine a pierdut totul..., aceluia îi mai rămâne Dumnezeu. Totdeauna rămâne Dumnezeu" (p. 95).

Abbé Moreaux: A TRAVERS LES ESPACES CELESTES. Paris, Flammarion, 1934; 3 fr. 95, p. 94.

Nimic nu trezeşte în om mai mult sentimentul nimicniciei şi virtutea smereniei, ca studiul astronomiei. Cum cântă ceriul înstelat gloria lui Dumnezeu! Câte sisteme solare, planetare şi siderale, câte adâncuri din cari se văd alte abisuri şi noui imensităţi, — şi în fine câte minuni a descoperit ochiul telescopului şi cercetările matematice, geometrice şi trigonometrice în cuprinsul imens al universului! Aci se potriveşte mai bine ca ori unde vorba cronicarului: *se sperie gândul* — la cugetarea lor.

Abatele Moreaux, directorul observatorului din Bourges, în lucrarea prezentă pune întrebarea: *Unde suntem noi,* cei două miliarde de oameni de pe globul pământului, — şi care este locul omului în Univers? Pentru a răspunde la întrebare, autorul ne plimbă într'o fantastică excursie peste spaţiile ceriului, ca să ne arate mai întâi evoluţia studiului astronomic până ce a ajuns să-şi precizeze unitatea de măsură (distanţa dela pământ până la soare, metrul astronomiei: 149.400.000 km.; apoi planetele, mişcarea şi limitele sistemului solar, rotaţia şi revoluţia lor în jurul soarelui; stelele: Mărimile, distanţele şi mişcările lor, — căci în univers nu există repaus, — nebuloasele, calea laptelui cu numărul de miliarde al stelelor ei, — cu mii de centre solare, — şi alte probleme cari privesc pluralitatea luminilor, viaţa, depărtărilor şi mişcările lor în spaţiile ceriurilor.

După această călătorie, autorul revine asupra întrebării: *Unde suntem noi în Univers?* Şi conchide: după eforturi aproape supraomeneşti, graţie progreselor ştiinţei, noi putem răspunde: „Creatorul ne-a aşezat pe un fir de nisip pierdut în oceanul lumilor... Noi locuim un univers dublu. Primul este material, acela pe care îl studiază fizicianul, chimistul, astronomul. Insă pe lângă forţele in-

conştiente trăiesc spiritele, sufletele, forţele conştiente, toată opera unei inteligenţe supreme, opera lui Dumnezeu, Tatăl atotputernic, creatorul cerului şi al pământului. Apoi încheie: „Şi iată că dintr'un sbor rapid din care am întrevăzut armonia spaţiilor cereşti, noi începem să înţelegem cântecul profetului: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu şi lucrarea mânilor Lui o vesteşte tăria". Spiritul meu poate rătăci peste spaţii, poate atinge sori monstri, poate să se peardă în sânul nebuloaselor cari apar din haos, poate să asiste la agonia sistemelor îmbătrânite, — milioane şi milioane de ani nu îi vor fi de ajuns ca să viziteze aceste splendori. Sufletul meu extaziat nu va înceta, o divin Arhitect, să admire această varietate şi această risipă de bogăţii, pentrucă Tu eşti acela pe care îl întâlnesc în tot locul şi totdeauna.

„*Eu sunt* este numele tău; această creaţiune este opera Ta; poate că nu este ea singură, însă toate, trecute, prezente şi viitoare, nu sunt nimic în faţa Fiinţei Tale. Inaintea Ta toate se pot compara cu neantul; peste toate este un văl uşor în dosul căruia străluceşte lumina perfecţiunilor Tale infinite". Pr. IL. V. FELEA

P. S. Episcop Vartolomeiu: PRODUCERI SUFLETEŞTI ŞI REALITAŢI VERIFICATE. Vol. I. 1934. Tip. „Cozia" a sfintei Episcopii Râmnicul-Vâlcii, 450 pag. 160 Lei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Opera aceasta masivă a P. Sf. Episcop Vartolomeiu cuprinde în partea ei cea mai mare lucrări, cuvântări, panegirice, discursuri şi poezii, cari au mai fost publicate şi răsleţite prin diferite reviste, gazete şi broşuri.

Partea ei cea mai însemnată este desigur *partea I*, în care scrie în 15 capitole şi 116 pagini despre *Rolul etern al sfintei Biserici creştine*. Filosofic şi binedocumentat P. Sfinţia Sa face magistral apologia Bisericii şi a creştinismului în general faţă de adversarii lui; combate materialismul ateu prin înseşi cuvintele şi atitudinele reprezentanţilor lui, arată defectele papismului şi cauzele apariţiei protestantismului şi a sectelor izvorîte din el, relevă însemnătatea creştinismului istoric şi autentic sub forma lui ecumenică şi ortodoxă, desvălue decadenţa morală şi fizică a vremii noastre, insuficienţele clerului şi starea religioasă-morală a timpului nostru şi propune pentru mântuire înfiinţarea pe temelia creştinismului şi a naţionalismului a unei *Academii de competinţe verificate*, sub prezidenţia permanentă a M. S. Regelui ţării, din funcţiunea căreia ar rezulta pentru ţară cea mai mare binefacere şi fericire. Foarte frumos şi toate adevărate, cu trei mici excepţii. 1. Nu era necesar să se evidenţieze aşa mult aci păcatele clerului (politica, laicismul şi egoismul), întrucât acestea pot fi cazuri izolate, din cari însă nu se pot face generalizări. In general preoţii, în mizeria de care vorbeşte aşa de obiectiv în atâtea locuri din carte P. Sfinţia Sa, sunt în marea lor majoritate la locul lor şi pentru vrednicia lor nu li se cuvine decât recunoştinţă. 2. Societăţile religioase din biserica ardeleană, Oastea Dom-

nului, Sf. Gheorghe şi Frăţia Ortodoxă Română, sunt perfect încadrate în lucrarea de renaştere a vieţii creştine din Ardealul cosmopolit. Nu prezintă nici o *iluzie* şi nici o *decepţie*, ci din contră membrii lor sunt cei dintâi cari practică doctrina bisericii. Dacă Prea Sfinţia Sa lua parte la serbările din 27—29 Octomvrie 1934 dela Sibiu, sigur nu scria paginile 76—81, cari puteau lipsi fără să altereze cu nimic fondul şi valoarea volumului P. Sfinţiei Sale. 3. P. Sfinţia Sa menţionează ca un rău amestecul laicilor în biserică, încă dela Sf. Constantin cel Mare, şi afirmă că e necesar „să ne emancipăm de sub regimul laic şi politic toate instituţiunile noastre de cultură bisericească" (p. 82). Foarte just. Dar pentru acest lucru nu trebue numai decât să refuzăm concursul mirenilor chiar dacă ei reprezintă $^{2}/_{3}$ in corporaţiunile bisericii, care se constată şi la traducerea Bibliei dela Bucureşti, la care au colaborat fraţii Greceanu cari erau mireni, — ci să realizăm integral ceeace P. Sfinţia Sa nu spune direct: *Autonomia Bisericii.*

In partea II lucrarea P. Sfinţiei Sale cuprinde discursuri rostite în parlament şi la alte ocaziuni, cuvântări şi panegirice. In ele aflăm idei şi argumentaţii cari rămân şi se cetesc totdeauna cu mare plăcere şi cu deosebit folos. In partea III pe lângă firea de filosof a P. Sfinţiei Sale, mai întâlnim şi un dar poetic, care-i încununează minunat de bine opera.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu micile observaţii pe cari le-am făcut cu tot respectul cuvenit unui ierarh, întreagă lucrarea face cinste şi P. Sfinţitului autor şi Bisericii, pe care P. Sfinţia Sa o slujeşte cu înalt prestigiu şi cu devotament nedesminţit.

Pr. IL. V. FELEA

Preotul Petre Vintilescu, profesor la Facultatea de Teologie, Bucureşti: PREOTUL IN FAŢA CHEMĂRII SALE DE PĂSTOR AL SUFLETELOR. Pagini 295. Lei 90. Tipografia „Carageale", Bucureşti.

Teologia pastorală, ca ştiinţă teologică sistematizată, este de dată mai recentă decât celelalte disciplini teologice. Din cauza aceasta literatura Teologiei pastorale, în comparaţie cu literatura celorlalte ştiinţe teologice, este mai săracă chiar şi la popoarele cu o cultură mult superioară.

Literatura noastră de Teologie pastorală de dinainte de răsboi se reduce la articole izolate, publicate prin diferite reviste bisericeşti şi la câteva manuale cărora, în cea mai mare parte, le lipseşte caracterul de ştiinţă sistematizată. Alături de acestea au fost apoi traducerile din greceşte „Despre preoţie" a sf. Ioan Gură de Aur, „Despre Fugă" a sf. Grigorie Teologul etc., cari s'au bucurat totdeauna de mare cinste şi au făcut servicii preţioase păstorilor de suflete.

După răsboi, dând şi Biserica noastră mai multă importanţă artei de a conduce sufletele, a început literatura pastorală să se îmbogăţească prin diferite monografii, studii de pastorală specializată şi articole de reviste tot mai dese. Acum preotul şi profesorul Fa-

cultăţii de Teologie din Bucureşti, Petre Vintilescu, ne dă o lucrare vastă şi şi sistematică de Teologie pastorală. Autorul este bine cunoscut cetitorilor „Revistei Teologice", deoarece a îmbogăţit literatura noastră cu lucrări de valoare din domeniul Liturgicei şi al Pastoralei.

Volumul apărut este numai partea primă, partea generală a unui curs de Teologie pastorală mai vast. In acest volum autorul are în vedere numai „persoana preotului în faţa chemării sau misiunii sale de păstor ori, mai bine zis, persoana preotului în raport cu situaţiile pe cari i le creează chemarea preoţiei". Lucrarea aceasta se imparte în trei capitole şi anume: 1. Temeiurile misiunii preotului, 2. Insuşirile necesare preotului şi 3. Chemarea preotului în lumina principalelor sale datorii.

Toate problemele cari aparţin acestor capitole sunt tratate pe larg, într'o formă clară şi sistematică. In paginile acestei cărţi cetitorul întâlneşte nu numai erudiţia unui distins profesor de teologie, ci şi treaza conştiinţă apostolică a unui urmaş al lui Hristos, care a scris lucrarea cu dragoste, cu căldură, cu suflet înaripat. Deaceea lucrarea dlui prof. P. Vintilescu este mai mult decât un manual de îndrumare a studenţimii, este o lucrare care are darul de-a aprinde sufletul cetitorului şi a-l determina pentru mai multă activitate şi jertfă creştină. Iată pentruce, credinţa autorului, mărturisită în prefaţă, că prelegerile acestea vor putea fi de folos şi preoţilor, nu va fi înşelată. Ele sunt cu adevărat de un foarte mare folos tuturor preoţilor cari vor să activeze bine ca păstori de suflete şi să fie de acum înainte mai mult decât au fost până astăzi.

Citatele multe şi alese luate din sfinţii Părinţi sunt tot atâtea diamante cari împodobesc măreţ lucrarea şi fac ca valoarea ei să fie şi mai mare.

Noi recomandăm cu toată căldura cetitorilor noştri lucrarea părintelui P. Vintilescu şi rugăm pe Dumnezeu să dăruiască autorului sănătate şi putere de muncă, spre a ne putea da, tot aşa de bune, şi cât mai neîntârziat şi celelalte volume ale lucrării de Teologie pastorală.

Pr. S. CÂNDEA

Şerban Ionescu: MIŞCAREA SOCIAL-CREŞTINĂ ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ. Bucureşti, 1934.

Puternicul flagel al răsboiului mondial a adus grave şi serioase perturbaţii în mersul societăţii omeneşti. Privită din toate punctele de vedere, societatea umană a putut culege numai roade vitrege de pe urma acestei comoţiuni nemaipomenite. Astfel, economicul a deviat din făgaşul său solid, politicul s'a trezit sleit în puteri, iar moralul — mai ales acesta — s'a zdruncinat cu atâta vehemenţă, încât l-a aruncat pe omul postbelic la marginea unei adevărate prăpastii. Instituţiile cardinale ale statelor s'au trezit şi ele în impas iar puterea lor s'a văzut oarecum paralizată.

Dar omenirea nu poate continua mereu pe această linie şubredă şi deviată din ţâţânile ei. Ea aleargă după renaştere; îşi caută un nou echilibru. Va fi în stare să devie ceeace voieşte? Ori, se află vre-o instituţie, care să o sprijinească în năzuinţele sale de ridicare la normal? Iată două întrebări al căror răspuns se află tot în broşura: *Mişcarea social-creştină în Biserica ortodoxă română, broşură alcătuită de dl prof. univ. Şerban Ionescu.*

Dl Şerban Ionescu ţine să accentuieze că singura instituţie care poate şi care lucrează cu efect la rezidirea omului modern este Biserica. De altfel această problemă a devenit atât de evidentă, încât şi-a durat sălaş chiar şi în concepţia de viaţă a multor personalităţi situate în afara lumii teologice. Privind acţiunea ei ziditoare putem uşor deosebi, că în prezent Biserica activează intens pe teren social-creştin.

Dl Şerban Ionescu, în partea introductivă a tezei, aduce elemente edificatoare asupra celor discutate mai sus. Dsa citează contribuţia adusă de cercul social-creştin *„Solidaritatea"*; citează întemeierea unui cerc similar la Sibiu; apoi înjghebarea grandioasei asociaţii ardeleneşti F. O. R., cât şi toate tipăriturile cu conţinut social-creştin, cari au fost puse la îndemâna marelui public de tiparniţele bisericeşti.

Pentru o mai amănunţită exemplificare dl Ş. Ionescu enumără cu scrupulozitate tot ceeace a dat Arhiepiscopia Bucureştilor în ultimul timp. Câteva capitole sunt consacrate următoarelor chestiuni: opera de asistenţă social-creştină, cercuri pastorale şi atenee populare, organizaţiuni creştine, opera cultural-educativă, etc., şi în ele se analizează lucruri de mare preţ.

Broşura dlui Ş. Ionescu, deşi este numai un extras din Buletinul-Muncii, p. I Nr. 1—3, Ianuarie-Martie, aduce multă lumină în judecarea şi aprecierea activităţii sociale a Bisericii. Prin datele culese, ea risipeşte şi sfarmă indiferentismul unora, înlătură pesimismul distrugător al celor cari se îndoiesc de puterea instituţiei mântuitoare şi aduce o contribuţie la vre-o lucrare eventuală, care şi-ar propune să discute şi să aprecieze mişcarea social-creştină a Bisericii ortodoxe de pe întreg pământul românesc.

Căci ştiut este: nu numai Arhiepiscopia Bucureştilor, ci toate eparhiile ortodoxe sunt la înălţimea chemării lor pe teren social-creştin.

D. CĂLUGĂR

✣

Dr. Nicodim Milaş: CANOANELE BISERICII ORTODOXE ÎNSOŢITE DE COMENTAR. Volumul II, partea I (canoanele sinoadelor locale). Traducere făcută de *Dr. Nicolae Popovici,* profesor la Academia teologică din Arad şi *Uroş Kovincici,* protoiereul ortodox sârbesc al Aradului. Pag. VIII+540. Tiparul Tipografiei Diecezane din Arad. Preţul 130 Lei.

Se ştie că distinsul profesor al Academiei teologice din Arad Dr. Nicolae Popovici lucrează de câţiva ani în tovărăşia Prea Cu-

cernicului protopop sârbesc din Arad Uroş Kovincici la traducerea şi tâlcuirea canoanelor Bisericii ortodoxe comentate de savantul sârb Dr. Nicodim Milaş. Din vasta lucrare apăruseră până acum două volume, primite de presa bisericească cu cele mai binemeritate elogii. Râvna celor doi canonişti ne-a dat de curând la lumină şi al treilea volum din această lucrare, volum care cuprinde textul şi tălmăcirile canoanelor sinoadelor locale. Meritul ştienţific al acestei lucrări constă în împrejurarea că traducerea canoanelor este făcută de părintele profesor N. Popovici după originalul grecesc al Sintagmei ateniene, care este cea mai critică ediţie de până astăzi a canoanelor. Iar valoarea practică a acestei cărţi o alcătueşte faptul că la canoanele comentate se adaugă şi canoanele paralele care tratează aceeaşi chestiune şi abia după aceea urmează lămuririle largi ale autorului Nicodim Milaş. Deosebit de preţioase sunt şi notele numeroase pe care le face traducătorul principal părintele profesor Dr. N. Popovici, oridecâteori se referă la Biserica ortodoxă română.

Nu ne îndoim că noua şi atât de folositoare lucrare a părintelui prof. Dr. N. Popovici şi a protopopului Uroş Kovincici va fi primită cu aceeaş meritată preţuire din partea clerului nostru şi din partea oricărui creştin luminat care-şi vrea viaţa îndrumată după înţeleptele „tocmeli" ale sfintei noastre Biserici.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Arhimandritul *Zosima Târâlă* şi Iconomul stavrofor *Haralambie Popescu:* PIDALION cu orânduire nouă şi tâlcuiri. Bucureşti. Institutul „Speranţa" 1933. Pagini 484. Preţul 385 Lei.

Este o altă lucrare deosebit de preţioasă, apărută anul trecut din hărnicia celor doi vrednici slujitori ai lui Hristos şi iubitori ai vechilor noastre rândueli bisericeşti. Pidalionul părinţilor Zosima Târâlă şi Haralambie Popescu ne înfăţişează într'un volum de o respectabilă mărime de aproape 500 pagini traducerea şi tâlcuirea tuturor canoanelor apostoleşti, ale sinoadelor ecumenice şi ale sinoadelor locale. Canoanele sunt rânduite după materii şi în ordine cronologică, indiferent de provenienţa lor. Această orânduire alcătueşte nota originală a lucrării. Tâlcuirea canoanelor din partea celor doi împreună lucrători vădeşte unele eliminări sau prescurtări faţă de vechiul Pidalion, dar şi unele adaosuri.

Lucrarea e prefaţată de Prea Sfinţitul Ghenadie episcopul Buzăului şi de Prea Sfinţitul Arhiereu Tit Simedrea.

Desigur munca conştiincioasă a părintelui Zosima Târâlă şi a părintelui Haralambie Popescu este vrednică de toată lauda.

Arhimandritul *Policarp Moruşca:* PORUNCA IUBIRII. Sibiu 1934 (retipărire din Revista Teologică). Pagini 49.

De aproape 10 ani, de când Inalt Prea Cuviosul arhimandrit Policarp Moruşca a ajuns, pe urma vredniciei sale, oblăduitor al sfintei mănăstiri a Bodrogului, a desfăşurat o vastă operă misionară.

Sunt în deobşte cunoscute pelerinajiile ce se fac an de an la sfântul locaş de închinare din apropierea oraşului de reşedinţă al Prea Sfinţitului episcop Grigorie, cu prilejul cărora părintele stareţ Policarp aranjează impresionante misiuni religioase pe seama miilor de pelerini. Preţioasele experienţe pe care Inalt Prea Cuvioşia Sa şi le-a câştigat în această privinţă le-a dat la lumină într'o broşură cu luminoase îndrumări: „Misiunile religioase pentru popor". Deastădată vrednicul stareţ şi distins colaborator al nostru scoate la lumină un temeinic studiu despre *caritatea creştină*, cea mai frumoasă şi mai cuceritoare floare răsărită din pământul iubirii, virtutea de temelie a legii lui Hristos. Din sumarul broşurii amintim următoarele capitole: Porunca cea nouă. Cum au înţeles apostolii porunca dragostei. Porunca dragostei la cei dintâi creştini. Faptele milei. Izvorul faptelor de milostenie. Cerinţe externe. Indemnuri din trecut. Instituţii de ocrotire socială. Aşezăminte de caritate. Sfintele mănăstiri şi caritatea. Caritatea la sate.

❧

BIBLIOTECA POPORALĂ A „ASTREI". Venerabila societate culturală a Astrei sibiene îşi continuă cu râvnă opera de luminare, pe care o săvârşeşte în mijlocul poporului, de peste 70 de ani. Această folositoare lucrare nu o face numai prin conferinţele ce le ţin pe la sate luminaţii şi harnicii săi membrii, ci şi prin numeroasele broşuri pe care le publică an de an în vechea sa „Bibliotecă poporală". Cele mai nouă broşuri publicate de Astra sunt următoarele: 1. Poezii poporale din graniţa Năsăudului, culese de Emil Al. Boşca. 2. Trecutul nostru românesc (scurt manual de istorie naţională), de prof. Ioan Lupaş. 3. Tot omenia e mai tare (comedie ţărănească în trei acte), de Petrea Dascălul. 4. Valorificarea muncii şi raţionalizarea gospodăriei ţărăneşti, de Gheorghe Brânduş. 5. Dragostea pârdalnica (comedie poporală în 4 acte), de Iosif Gregor Tajofschi, tradusă din limba slovacă de Libuşa Monasterianu. 6. Noroc şi veselie, (schiţe umoristice din viaţa poporului), de Nicolae Lupu.

N. C.

❧

† Grigorie Leu Botoşăneanu: CUM SĂ CETIM SF. SCRIPTURA. Bucureşti, 1934. Tipografia cărţilor bisericeşti.

P. S. Grigorie, vicarul dela Iaşi ne-a obicinuit încă de multă vreme cu cărţi şi cărticele de bun folos pentru viaţa zilnică. „Cuvântări ocazionale", „Confesiuni şi secte", „Carte de rugăciuni", etc., toate se remarcă prin aceea că răspund unor cerinţe de ordin practic. Acelaş lucru se poate spune şi despre broşura de faţă.

Ea nu cuprinde lucruri neştiute de lumea teologilor şi, în parte chiar şi de cea laică. Dar din felul în care sunt schiţate zi de zi, în concordanţă cu anul pascal, toate lecturile aşezate de biserica dreptmăritoare, se desprinde o muncă migăloasă şi uşurinţă pentru doritorii de a se orienta asupra cetirilor zilnice din sf. Scriptură. Deasemenea, din ea se constată câtă artă şi ce sistem solid a folosit

Biserica ortodoxă în creşterea duhovnicească a fiilor ei, spre deosebire de sectarii, cari folosesc sf. Scriptură fără nici o chibzuinţă mai înaltă.

Cucernicii preoţi pot afla multe învăţăminte în cărticica P. Sfinţitului Grigorie dela Iaşi.

D. CĂLUGĂR

1. *Dr. Grigorie Comşa*, Episcopul Aradului: ICOANA FAMILIEI CREŞTINE. Arad 1934, pag. 70. Preţul 15 Lei.

Broşura aceasta este la timp venită azi, când toată lumea se plânge de ravagiile desechilibrului moral. Autorul în opt capitole arată trecutul educaţiei familiare la Români, pilda Sfintei Fecioare Maria, rolul credinţei în familie, rolul rugăciunei şi al muncii în familie, păcatul lipsei de prunci, rolul femeii în familia creştină şi creşterea pruncilor, precum şi rolul mamelor creştine din secolul al IV-lea al erei noastre.

2. *Dr. Grigorie Comşa*, Episcopul Aradului: CERCETAREA BISERICII ŞI INTELECTUALII. Arad 1934. Pag. 37. Preţul 5 Lei.

Scopul acestei broşuri este aducerea intelectualilor la biserică. Se explică importanţa Sf. Liturghii şi necesitatea cercetării bisericii.

3. *Dr. Grigorie Comşa*, Episcopul Aradului: LUPTA IMPOTRIVA INDIFERENTISMULUI RELIGIOS. Arad 1934, pag. 38. Preţul 38 Lei.

In această broşură P. Sf. autor arată fiinţa indiferentismului, cauzele ivirii lui şi urmările grave ale nepăsării religioase, care duce la necredinţă, dacă nu luptăm împotriva ei. Mijloacele de luptă preconizate de autor trebuiesc cunoscute atât de preoţi cât şi de intelectualii mireni.

4. *Dr. Grigorie Comşa*, Episcopul Aradului: DESPRE FRICA LUI DUMNEZEU ŞI DESPRE INJURĂTURI. Biblioteca Creştinului Ortodox din Arad 1934. Preţul 2 Lei.

Prea Sfinţitul autor începe prin broşura aceasta publicarea unei serii de predici pentru combaterea păcatelor celor mai frecvente la baza cărora stă lipsa fricei de Dumnezeu. Predicile sunt scurte şi scrise în grai poporal.

5. *Dr. Grigorie Comşa*, Episcopul Aradului: PACATUL LIPSEI DE PRUNCI. Arad 1934. Broşura conţine predici pentru combaterea lipsei de prunci.

6. *Dr. Grigorie Comşa*, Episcopul Aradului: ICOANE SUFLETEŞTI. Arad 1934. Preţul 3 Lei. Broşura conţine pilde moralizătoare pentru popor. In acelaş timp ele servesc şi pentru fortificarea credinţei.

7. *Dr. Grigorie Comşa*, Episcopul Aradului: PISMA, URA ŞI IERTAREA. Trei predici. Arad 1934. Preţul 3 Lei. Autorul combate aici păcatele pizmei şi urei şi preamăreşte virtutea iertării.

L. D.

CRONICĂ

EXTERNA

ANTICHRIST LA LIGA NAŢIUNILOR. O văzurăm şi pe asta. Rusia bolşevică şi atee, are scaun în aeropagul dela Geneva. Pentru cari raţiuni? Am urmărit cu deosebită grijă desfăşurarea ceremoniilor şi a ungerii ei întru politică pacifistă şi nu ştiu dece mă găseam atât de strâmt la pricepere în acele zile. Fiindcă înţelegeam să se calce peste sensibilităţile celor ce simt creştineşte şi se'ngrozesc de nelegiuirile deslănţuite peste Nistru — lucruri cari la Geneva pot să conteze drept fier vechiu, monedă uzată! — dar peste motivele politice cari socoteam că ar comanda un răspicat „nu stăm de vorbă!" — nicidecum! O organizaţie socială bastardă, care se menţine numai prin teroare, care întreţine Internaţionalele agresive şi nucleele anarhice peste tot, poate să sprijinească *sincer* ideea păcii — câtă vreme ea tinde prin orice mijloace, şi mai ales din cele de domeniul violenţei, la răsturnarea actualei ordini sociale? Hotărât, nu! Totuşi faptul este consumat; dosarul, închis şi aproape dat uitării. Maicuseamă că gloanţele dela Marsilia cari au răpus un rege brav, amic şi ortodox şi un ministru prieten — laolaltă doi vânjoşi şi autentici exponenţi ai păcii popoarelor — au servit lumii emoţii de-o mult mai înaltă frecvenţă decât anemica ceremonie operată la ultima sesiune a Ligii Naţiunilor. Decât că ea nu trebue uitată aşa curând. Nu trebue să se uite păşirea energică a Elveţiei împotriva acestui sacrilegiu, care prin delegatul ei, D. Motta, a votat contra primirii Rusiei în ligă. Atitudinea Elveţiei politice, e soră geamănă cu cea a Elveţiei religioase, al cărei limpede cuvânt l'am reprodus aici, în numărul trecut. Laudă ei — şi laudă celor ce simt la fel cu ea.

Nu trebue să se uite apoi că ceeace a îndrumat pe Soviete să ceară primirea în Societatea Naţiunilor, nu este altceva decât primejdia unui răsboiu ce poate isbucni dintr'o clipă într'alta între ea şi Japonia.

Nu trebue să se uite că situaţia internă în Rusia e atât de încordată, încât dintr'un moment într'altul poate să „plesnească" tot edificiul comunist, care acum trozneşte din toate încheieturile. Ştim că astfel de afirmaţii cer justificări faptice. Avem şi de-acestea. Spre marea noastră părere de rău. Şi orice ar spune vizitatorii mai mult sau mai puţin oficiali ai acelei lumi zămislite de-o nebunie, iată câteva! Cu trimiteri la sursă.

O foamete cumplită devorează din nou Ucraina. După un corespondent anonim al ziarului londonez Daily Express, şase milioane de ţărani ucrainieni au murit din pricina lipsei de mâncare, în ulti-

mele optsprezece luni, în urma rechiziţiilor excesive operate de regim asupra recoltelor lor. Mare pagubă pentru şefii moscoviţi, nu-i. Mai ales că ţăranii sunt cei mai înverşunaţi duşmani ai colectivizării bunurilor. Soldaţii armatei roşii, cu puştile încărcate, vătăvesc însămânţările, cultura şi rechiziţionarea cerealelor (cf. Gazette de Lausanne, 8 Aug. a. c.). Antropofagia ia proporţii: părinţii mânâncă pe propriul lor copii. Iată informaţiuni cari explică această stare de nemaipomenită sălbătăcie. Ni le furnizează o intelectuală de rassă, abia scăpată din raiul bolşevic, Doamna Tatiana Cernavin într'o conferinţă rostită la Leysin, în Elveţia (cf. Journal de Genève, 23 Iulie, a. c).

Există în U. R. S. S. un sistem de cărţi de alimentaţie. Toată populaţia este împărţită în patru categorii.

I. Armata şi lucrătorii — au drept la 800 grame pâine, zilnic; 1 kgr. zahăr, lunar; 400 grame carne, săptămânal; $^1/_2$ kgr. gris, lunar.

II. Funcţionarii — 400 grame pâine, zilnic; 1 kgr. zahăr, lunar; 280 grame carne, săptămânal.

III. 200 grame pâine, zilnic; 150 grame carne, săptămânal.

IV. N'are decât pâine — şi nici aceea totdeauna. La ultimele două categorii nu se specifică de conferenţiară condiţia „beneficiarilor". Sunt apoi, ca o a cincea categorie — dar în afară de categorii — oameni cari n'au dreptul la nimic şi se chiamă „cei privaţi". (Parecă n'am şti cum îi chiamă?) Deci, guvernul dă la unii necesarul, la alţii jumătatea sau sfertul din necesar şi la alţii... nimic! Şi Europa nu-şi dă pace până nu vâră monstrul la Liga Naţiunilor. Ce ironie! Par'că numai Dl Motta ar avea cap dintre diplomaţi. Par'că numai dânsul ar fi fost botezat după toată rânduiala... Ce să mai spună bieţii creştini după toate astea? Maicuseamă că proaspăt de tot guvernul sovietic ne-a mai servit o umilire: a transformat în birou regional de administraţie agricolă sora de nume şi profanare a minunii martire dela Constantinopol, bazilica Sfânta Sofia, cea mai veche biserică creştină din Kiew, atât de cunoscută prin mozaicurile sale.

Cu adevărat, aici numai mânia lui Dumnezeu mai poate direge lucrurile. Aceasta însă, vine ceva mai târziu. Dupăce rânduelile oamenilor şi-au verificat trăinicia şi şi-au consumat rătăcirea.

Dar atunci, ea va veni mai aspră! GRIGORIE T. MARCU

-o-

HITLERISMUL ŞI BISERICA. Evenimentele actuale din sânul bisericii din Germania ne îndeamnă să cercetăm ceva mai deaproape atitudinea hitlerismului faţă de biserică.

În discuţiile religioase din ţara lui Hitler orice obiecţiune este întimpinată cu teza hitleristă: „Noi stăm pe terenul *creştinismului pozitiv*". O scurtă privire asupra interpretării şi aplicării acestei teze va face lumină în problema noastră.

Despre „creştinismul positiv" vorbeşte programul partidului naţional-socialist care la început a fost bine primit de oamenii bise-

ricii, cari au văzut în el duşmanul „liberalismului bisericesc" simpatizând astfel mişcarea lui Hitler. „Creştinii germani" au şi exploatat acest fapt la începutul mişcării lor. Dar această iluzie s'a spulberat de grabă atât pentru protestanţi cât şi pentru catolici, pentrucă „creştinismul pozitiv" fără colorit confesional în politica hitleristă — după interpretarea hiperzeloşilor — înseamnă respingerea, combaterea confesiunilor; căci cine poartă cămaşa brună nu mai poate fi nici catolic, nici protestant, acela trebue să fie numai german. Hitlerismul însuş este o religie zice Göbbels. Acest crez se imprimă mai ales în sufletul tineretului hitlerist, care trebue să nutrească o singură credinţă, credinţa în Germania.

Totuş alături de curentul naţional există şi cel religios în Germania de azi şi el este alimentat de parola: Un stat, un popor, o biserică — şi are ca ţintă „biserica naţională germană", în care şi-ar da mâna protestantismul cu catolicismul lăpădat de Roma.

Din frica de lupte confesionale şi din iubirea unităţii naţionale s'a născut mişcarea extremistă numită „Credinţa germană" care propagă întoarcerea la religia lui Wotan.

Partidul bisericesc dominant al naţional-socialismului îl formează organizaţia „creştinilor germani" care are un caracter mai mult politic decât bisericesc şi de aceea este privit încă cu multă îndoială din partea bisericilor. „Creştinii germani" n'au nevoie de biserică; ei cred că Mântuitorul apărut de nou prin Hitler şi prin „S. A.", cari sunt apostolii lui.

Aderenţii credinţei vechi sunt oprimaţi. Episcopul din Bavaria şi Württemberg ca aderenţi ai confesionalismului au fost înlăturaţi. Dar această politică de represiune a provocat o reacţie acută în cele mai largi cercuri bisericeşti din Germania întreagă. Biserica Reich-ului fiind creată cu forţa este stăpânită de mari nemulţumiri.

Acest regim bisericesc a creat o situaţie penibilă „Führer"-ului, care a promis că va recunoaşte drepturile tuturor bisericilor, fiind el însuşi cunoscut ca om religios. Hitler pare a fi greşit informat şi despre impresia rea pe care au făcut-o evenimentele bisericeşti din Germania în ţările protestante.

Incredinţarea lui Alfred Rosenberg, autorul cărţii: „Mitul veacului al XX-lea", cu supremul post de politică culturală este considerată ca o declaraţie de răsboi bisericii şi creştinismului. După părerea lui Rosenberg bisericile creştine au să facă faţă cerinţelor dictate de comunităţile conduse de mitul sângelui şi al rasei. Intre aceste cerinţe numără el: Eliminarea V. T. din şcoală; ştergerea textelor superstiţioase din N. T.; înlăturarea crucifixului din biserici etc.

Nu încape îndoială că aceste desiderate ale lui Rosenberg nu se împacă cu concepţia „creştinismului pozitiv" susţinut de naţional-socialism şi sunt *respinse* împreună cu toate aberaţiile necreştine, ca izvorâte dintr'un exces de zel caracteristic orcărei mişcări spiri-

tuale puternice. Conducerea „creştinilor germani" a şi interzis citirea cărţilor lui Rosenberg.

Naţional-creştinismul a provocat o profundă zguduire în viaţa bisericească a Germaniei. Dar criza religioasă există mai de mult în protestantism şi s'a manifestat în instreinarea intelectualilor şi a poporului de biserică mai ales în primii zece ani de după răsboi. Problema rasei şi a germanismului nordic a fost pregătită treptat pe cale literară şi filosofică. Hitlerismul a fost doar schinteia prin care criza latentă s'a aprins.

Nu poate să prevadă nime cum se vor desvolta lucrurile în sânul bisericii din Germania. Politica bisericească autoritativă, uneori chiar violentă a hitlerismului, a ajuns fireşte în aspru conflict cu simţul de libertate nelimitată al protestantismului în cele bisericeşti. Dar pe de altă parte acest conflict a deşteptat într'o măsură foarte mare conştiinţa religioasă şi interesul pentru biserică în întreaga Germanie.

Mişcarea religioasă din ţara lui Hitler dă azi „Führer-ului" de gândit mult mai serios decât comunismul. Mii de suflete îşi ridică glasul fără şovăire pentru apărarea convingerii religioase alături de preoţii lor destituiţi şi nu se tem de nici o jertfă în acest scop. Miile de suflete crescute în proverbiala disciplină germană uită şi pe „Führer"-ul adorat, când este vorba de *suflet;* fenomenul acesta ne dovedeşte încă odată cu prisosinţă superioritatea convingerii religioase faţă de cea politică; ne spune încă odată că într'un stat, orcât de civilizat, toate problemele rămân nerezolvate pânăce nu-şi primeşte soluţia sa cuvenită problema religioasă. Dr. N. TERCHILĂ

BCU Cluj-Central University Library Cluj

TRAGEDIA DELA MARSILIA. O abominabilă crimă săvârşită în oraşul cosmopolit Marsilia, a învăluit în jale profundă întreaga lume civilizată. Victimile acestei crime au fost viteazul şi înţeleptul rege Alexandru al Serbiei şi Louis Barthou, ministrul de externe al Franţei.

Primul descinsese de pe bordul vaporului „Dubrovnik" pentru a păşi pe pământul ţării care-şi dase întreaga sa contribuţie la întemeierea Serbiei mari, iar al doilea coborîse în portul sudic al Franţei pentru a întimpina pe distinsul oaspe.

Mâna criminală a unui profesionist al asasinatului a curmat firul vieţii celor doi stâlpi ai păcii europene şi mari prietini ai României.

Neamul românesc mai mult decât oricare altă naţie civilizată a luat parte sinceră la doliul adânc care a lovit aşa de crunt Franţa şi Serbia. In toate bisericile din ţară s'au ridicat rugăciuni fierbinţi pentru odihna sufletelor iluştrilor dispăruţi, cari cu pilduitoare jertfelnicie şi-au închinat viaţa fericirii patriei lor şi păcii dintre neamuri.

La trista ceremonie a înmormântării Regelui Alexandru al Serbiei la Belgrad şi Topola au participat şi M. Sa Regele nostru Carol II, M. S. Regina Maria, A. S. Regală principele Nicolae şi mai mulţi miniştri, iar pentru a da ultimul salut omagial din partea României

lui Louis Barthou, au fost prezenţi la funerariile din Paris ale marelui bărbat de stat francez dnii miniştrii Dr. C. Angelescu şi I. Slăvescu, precum şi patru ţărani cari au depus pe sicriul ilustrului cetăţean de onoare al patriei noastre o urnă cu pământ din toate provinciile României mari.

INTERNĂ

PRIMUL CONGRES ANUAL AL „FRĂŢIEI ORTODOXE ROMÂNE". In zilele de 28—29 Oct. metropola ortodoxiei Ardealului a fost martora unor evenimente de o covârşitoare importanţă în evoluţia spirituală a românismului. Tânăra asociaţie naţională ortodoxă, înfiinţată la stăruinţele I. P. S. Sale Mitropolitului Dr. Nicolae Bălan, cu concursul celor mai reprezentative figuri ortodoxe ale culturii noastre, şi-a ţinut primul ei congres anual.

Sâmbătă, 27 Oct., a avut loc o consfătuire între membrii comitetelor eparhiale şi central, punându-se la punct toate chestiunile ce urmau să se discute în congres. Seara la ora 6 s'a săvârşit slujba privegherii de către un sobor de preoţi în frunte cu P. S. arhiereu-vicar *Dr. Vasile Stan*. La sfârşit membrii FOR-ului s'au mărturisit.

Duminecă, 28 Oct., s'a servit sf. liturghie de către *I. P. S. Sa Mitropolitul Nicolae* înconjurat de PP. SS. Lor episcopii *Dr. Grigorie Comşa* al Aradului, *Dr. Vasile Lăzărescu* al Caransebeşului, *Dr. Andrei Mager* arhiereul-vicar al Orăzii, *Dr. Vasile Stan* arhiereul-vicar al Sibiului, P. C. Sa *arhimandritul Policarp Moruşca*, mulţi preoţi şi patru diaconi. La sfârşitul liturghiei I. P. S. Mitropolit Nicolae rosteşte o predică pătrunzătoare despre *înoirea forţelor morale ale naţiunii*. După predică o mulţime de intelectuali, membrii ai FOR-ului, în frunte cu profesorii universitari, sunt împărtăşiţi cu sf. cuminecătură.

La ora 11, în sala Thalia s'a ţinut şedinţa de deschidere. Pe scenă au luat loc PP. SS. arhierei, dl *Sextil Puşcariu, preşedintele FOR-ului*, dl *ministru Lăpedatu*, dna *Alexandrina Cantacuzino*, prez. Societăţii ortodoxe naţionale a femeilor române, dnii *O. Goga, I. Lupaş, S. Dragomir, O. Ghibu, Popescu-Necşeşti, C. Corneanu, G. Lungulescu* etc. In cuvântarea de deschidere *preşedietele* schiţează rolul din trecut şi viitor al ortodoxiei în cultura neamului, accentuând că o cultură cu adevărat românească nu poate fi alta decât aceea care emană din specificul nostru etnic şi deci implicit din spiritul ortodox al neamului nostru. *I. P. S. Mitropolit* salută Frăţia, pe care o consideră ca pe „un organ mai mult prin care biserica noastră îşi îndeplineşte divina ei misiune în viaţa neamului". Dl *ministru Lapedatu* aduce cuvinte de bună urare din partea guvernului ţării, care conştient de serviciile reale aduse ideii naţionale de către ortodoxie, consideră ca a sa sfântă datorie să sprijinească lăcaşul ei, Biserica ortodoxă română. Au urmat saluturile *P. S. Episcop al Aradului* şi *al Caransebeşului*, al *păr. M. Bulacu*, din partea I. P. S. S. Patriarh Miron, al *dnei A. Cantacuzino, Dr. G. Preda* din partea „Astrei", al păr. *Dr. G. Ciuhandu* în numele Asociaţiei clerului „Andrei

Şaguna", al *păr. Partenie* în numele „Asociaţiei generale a clerului", al *prof. I. Popa* în numele Federaţiei corpului didactic din Sibiu, al *prefectului Dr. N. Regman,* în numele judeţului, al *stud. I. Faur* în numele studenţimii şi al *dl G. Lungulescu* în numele dlui Stelian Popescu, preşed. Ligii antirevizioniste. Se trimit telegrame M. S. Regelui, I. P. S. Patriarh, dlui G. G. Tătărăscu şi dlui Stelian Popescu.

După masă la orele 5, încadrată în corurile Societăţii Sf. Gheorghe a tinerimii din comunele Răşinari, Sadu şi Turnişor, a avut loc conferinţa dlui Octavian Goga despre „Reînvierea naţională a României". Distinsul conferenţiar în magistrala sa conferinţă documentează că renaşterea românismului nu se va putea face decât prin spiritualitatea ortodoxismului concrescut cu însaşi fiinţa noastră etnică.

Seara, la ora 9, s'a dat un concert religios în catedrala mitropolitană, sub conducerea dlui *prof. T. Popovici,* în care s'a remarcat basul duios al solistului Gherman. Intre coruri *I. P. S. Mitropolit Nicolae* şi-a desvoltat conferinţa despre „Autonomia Bisericii". Inaltul ierarh desfăşoară problema cu o logică impecabilă arătând că scopurile Bisericii întrecând pe acelea ale Statului are nevoe de autonomie. Aceasta nu înseamnă separaţie, Biserica fiind doar sufletul din corpul Statului, care are aceeaşi menire, fericirea oamenilor, limitată însă la pământ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Luni înainte de masă s'a ţinut şedinţa desbaterilor. Dl. prof. *Dr. G. Stănescu* citeşte raportul general al anului încheiat. *Dl G. Corneanu,* preşed. comisiunii de propuneri, propune să se intervină mai stăruitor pentru recâştigarea Fundaţiunii Gojdu, să se răspundă provocaţiunilor conducătorilor AGRU-lui şi episcopului unit Nicolescu dela Lugoj în privinţa fondurilor Statusului catolic şi tendinţelor de prozelitism. Dl prof. univ. *V. Papilian* propune să se intervină la forurile competente pentruca Concordatul şi Acordul încheiat cu Roma să se şteargă, fiindcă ele constituesc o ruşine pentru un stat naţional independent. *Dna A. Cantacuzino* în numele Societăţii ortodoxe a femeilor române aderă la lupta pe care ortodoxismul o hotăreşte contra tuturor acelora cari pe căi nechibzuite aduc ştirbire ideii naţionale ortodoxe. La fel *păr. Partenie* aduce adeziunea preoţimii din ţara mamă, în acelaş scop. Dl prof. univ. *O. Ghibu* pe bază de documente arată cum catolicismul unguresc şi biserica unită română s'au pus în slujba revizionismului. Aşa că luptând contra tendinţelor actuale ale catolicismului, luptăm pentru ideea de stat naţional independent. *I. P. S. Mitropolit Nicolae* accentuând din nou rolul Bisericii ortodoxe în viaţa neamului rezumă lupta, pe care a dus-o contra Concordatului şi înfierează intenţiile de prozelitism în mijlocul credincioşilor ortodocşi de către uniţi susţinând necesitatea revenirii la matcă a acelor Români, cari înainte cu 200 ani s'au desfăcut dela sânul Bisericii ortodoxe.

Congresul se închee într'o revărsare de entuziasm cu cântarea religioasă „Cu noi este Dumnezeu", cântată de întreaga asistenţă.

După masă membrii FOR-ului împreună cu înalţii ierarhi fac un pelerinaj la mormântul lui Şaguna, în Răşinari, unde se oficiază un parastas şi se depune o coroană de flori.

Moţiunea votată de congres este următoarea:

FOR-ul convins de necesitatea tot mai mare ca în viaţa religioasă şi morală să fie intensificată conştiinţa că biserica ortodoxă este şi rămâne temelia statului român şi cea mai puternică garanţie a consolidării lui, cere:

1. ca solidaritatea ortodoxă să fie susţinută printr'o organizare din ce în ce mai stăruitoare;

2. ca învăţământului religios în şcoli să i se dea atenţiune mai mare şi ca el să fie încredinţat unor cateheţi cari dispun de tot timpul necesar spre a face un apostolat din catedrele lor;

3. ca cel puţin la una din academiile teologice din mitropolia noastră să se poată da examen de licenţă, drept recunoscut celei din Blaj;

4. ca să fie cât mai curând reînfiinţată vechea episcopie a Maramurăşului, leagănul istoric al descălicătorilor ortodocşi din Moldova, şi înfiinţarea deocamdată a episcopiei Timişoarei, satisfăcându-se astfel o veche hotărâre a congresului naţional bisericesc şi o necesitate religios-morală a Bănăţenilor;

BCU Cluj / Central University Library Cluj

5. ca atât conducătorii bisericii, cât şi guvernul să aibă toată solicitudinea, aducând şi jertfele materiale necesare, pentruca în Secuime să fie readuşi la matca Bisericii ortodoxe şi recâştigaţi naţiunei românii secuizaţi sub stăpânirea trecută;

6. hotăreşte ca fiecare secţie eparhială a FOR-ului să verse jumătate din veniturile anului viitor 1935 sfintei patriarhii, pentru ridicarea catedralei ortodoxe din capitala ţării;

7. mulţumeşte conducerii ROR-ului pentru străduinţele depuse întru recuperarea fundaţiunei Gojdu şi o roagă să persevereze în această acţiune, pentruca soluţia definitivă să fie dată cât mai urgent;

8. constată cu îngrijorare că, catolicismul din România, de ambele rituri, cum îi place să se numească, devine din ce în ce mai agresiv; FOR-ul respinge cu indignare atacurile sistematice împotriva ortodoxiei, atacuri cari nu cruţă nici prestigiul arhiereilor. Acestei acţiuni a catolicismului pe care o considerăm primejdioasă nu numai ortodoxiei ci şi însuş statului român, FOR-ul îi opune hotărârea sa nestrămutată de a păstra neatinse drepturile Bisericii dominante.

In special ne umple de revoltă românească că la ultimul congres ţinut la Lugoj, sub preşedenţia unui ministru activ, s'au putut aduce hotărâri cari sunt în flagrantă contrazicere cu constituţia şi cu dispoziţiile pozitive din legile ţării. Astfel respingem tentativa de a reduce rolul şi însemnătatea Bisericii noastre dominante cu prilejul manifestaţiunilor cu caracter naţional şi al festivităţilor oficiale şi încercarea de a acapara pe seama catolicismului românesc şi un-

guresc şi deopotrivă fonduri aparţinătoare în mod legal exclusiv statului român, ca succesor de drept al fostului stat ungar.

9. Cerem ca aşa zisul acord încheiat la Roma în 30 Mai 1932 cu Vaticanul, acord în care s'a încercat în mod subversiv să se legifereze o instituţie maghiară anticanonică, ilegală şi primejdioasă statului român, să fie declarat nul şi neavenit, fie printr'un act de guvernământ, fie prin votul parlamentului, fie prin justiţie, pentruca astfel statul român şi universitatea din Cluj să intre în posesia averilor deţinute în mod ilegal de statul romano-catolic ardelean, averi în mare parte de origine ortodoxă.

Comitetul de direcţie al Forului va lua toate măsurile pentru ca această hotărâre să fie dusă la îndeplinire cu toate mijloacele în timpul cel mai scurt;

10. Congresul aduce omagii de devotament către Rege şi Dinastia ortodoxă şi mărturiseşte deplină solidaritate a mirenilor cu acţiunea PP. SS. LL. ierarhi şi cu clerul întregii noastre Biserici ortodoxe.

PUNEREA PIETREI FUNDAMENTALE A NOULUI EDIFICIU AL ŞCOALEI NORMALE „ANDREIU ŞAGUNA" DIN SIBIU. In ziua de 6 Octomvrie a. c. oraşul de reşedinţă al Mitropoliei noastre a avut fericirea unui praznic rar: S'a pus piatra de temelie a noului edificiu al şcoalei normale „Andreiu Şaguna", ce se va ridica măreţ în grădina dăruită Bisericii de neuitatul mecenate A. Lebu.

M. Sa Regele Carol, prin prezenţa Sa şi a celor şase miniştri (Gh. Tătărăscu, preşedintele Consiliului, Dr. C. Angelescu, A. Lapedatu, I. Inculeţ, M. Constantinescu şi A. Mocioni, ministrul palatului) cari L-au întovărăşit, a ţinut să sublinieze după cuviinţă importanţa culturală şi naţională a acestui act. Şi cu drept cuvânt, căci şcoala normală care poartă numele marelui „dătător de legi şi datini", Mitropolitul Andrei şi care a dat neamului până acum mult peste 3000 de dascăli, împlineşte în curând (1936) un veac şi jumătate de glorioasă existenţă.

După solemnitatea religioasă a punerii pietrii fundamentale săvârşită de I. P. S. Mitropolit Nicolae, PP. SS. LL. Episcopul Grigorie al Aradului şi Arhiereii Andrei Crişanul şi Vasile de Răşinari, înconjuraţi de un sobor de preoţi, au rostit înălţătoare cuvântări I. P. S. Sa Mitropolitul Nicolae, dl C. Angelescu, ministrul instrucţiunii publice şi M. Sa Regele.

La măreţul praznic au participat peste 300 de preoţi, cam tot atâţia învăţători (foşti elevi ai şcoalei normale „Andreiu Şaguna") şi ca la 10.000 de ţărani veniţi să omagieze pe iubitul nostru Suveran şi să cinstească Şcoala de dascăli a Bisericii noastre.

M. Sa Regele şi înalţii oaspeţi au luat masa la Păltiniş, fiind invitaţi de I. P. S. Mitropolit Nicolae.

In drum spre Păltiniş, M. Sa Regele s'a oprit câteva clipe în

Răşinari, depunând o splendidă cunună pe mormântul marelui Mitropolit Andreiu Şaguna. Răşinărenii au făcut M. Sale o primire impresionantă.

† MITROPOLITUL PIMEN. Luni, 12 Noemvrie, a încetat din viaţă în vârstă de peste 80 ani, mitropolitul Pimen al Moldovei şi Sucevii. Inainte de-a se sui pe tronul mitropolitan înaltul ierarh a ocupat şi scaunul vlădicesc al eparhiei Dunării de jos. In lunga sa viaţă mitropolitul Pimen a dovedit o sinceră râvnă întru îndrumarea pastorală a clerului de sub conducerea sa şi a poporului pe care l-a iubit totdeauna, dorind să-l vadă vecinic pe drumul cel bun al propăşirii morale şi culturale. Ilustrul dispărut mai ales în ultimul sfert de veac în care a oblăduit istorica Mitropolie a Moldovei a luat parte activă, adeseori chiar pasionată, la frământările naţionale şi sociale ale neamului. In timpul regenţei din care a făcut parte şi Inalt Prea Sfinţitul Patriarh Miron, mitropolitul Pimen a fost preşedinte al Sfântului Sinod.

Inaltul ierarh a fost aşezat cu onorurile cuvenite spre vecinică odihnă în satul său natal Proviţa din valea Prahovei. Bunul Dumnezeu să-l odihnească în corturile luminoase ale aleşilor săi.

† PROT. GREGORIU PLETOSU. In orăşelul Bistriţa din nordul Ardealului s'a stins din viaţă şi octogenarul protopop ortodox Gregoriu Pletosu.

Născut în Chintelnicul transilvan, în anul furtunos 1848, a studiat liceul la Năsăud, teologia la Sibiu, iar filosofia la Lipsca şi Budapesta, cu ajutorul unei burse primite dela Marele ierarh Andrei Şaguna. Terminându-şi studiile, trei decenii de-arândul ocupă catedra de limba şi literatura română la liceul grăniceresc din Năsăud, fiind şi preotul ortodox al credincioşilor din această localitate, precum şi catehetul elevilor. Din lumina lui profesorală au luat lumină între alţii şi I. P. S. Sa Patriarhul Miron, I. P. S. Sa Mitropolitul Nicolae, poetul Gh. Coşbuc şi mulţi alţi intelectuali din Ardeal. Dupăce a trecut la pensie, a fost ales protopop al tractului Bistriţa, slujindu-şi biserica în care s'a născut, cu toată însufleţirea şi cu tot devotamentul.

Vrednicul slujitor al altarului, care ne părăseşte, a fost un om de o temeinică cultură teologică şi filosofică. Zestrea sa ştiinţifică ne-a lăsat-o într'o serie întreagă de manuale, cari prin temeinicia lor depăşesc uneori postulatele învăţământului secundar. Dintre aceste manuale amintim: „Dogmatica ortodoxă", „Retorică şi carte de citire" „Propedeutica filosofică".

Distinsul adormit întru Domnul a fost pe vremuri un preţios colaborator şi al „Revistei Teologice".

Bunul Dumnezeu să-l odihnească în ceata celor aleşi ai Săi.

FESTIVITĂŢILE DELA ORADE. Cetatea de reşedinţă a Prea Sfinţitului Episcop Roman Ciorogariu a fost de curând teatrul unor festivităţi religioase de o măreţie impresionantă. In 11 Noemvrie a. c. s'a sărbătorit împlinirea unui veac şi jumătate dela durarea catedralei ortodoxe române din Orade.

La festivităţi a participat întreg episcopatul ortodox din Ardeal, în frunte cu I. P. S. Sa Mitropolitul Dr. Nicolae Bălan, dl general Condeescu, reprezentantul M. Sale Regelui, dl Ministru al Cultelor Al. Lăpedatu, dl Dr. C. Angelescu, ministrul şcoalelor, dl O. Goga, O. Ghibu, sute de alţi intelectuali precum şi câteva mii de credincioşi din întreg Ardealul.

După Sf. Liturghie săvârşită în catedrală de întreg corul episcopesc, I. P. S. Mitropolit Nicolae a rostit o înălţătoare predică, spunând că sfântul lăcaş dela întemeierea căruia se împlinesc 150 de ani a fost fereastra prin care un popor robit — ca odinioară profetul Daniil din robia babilonică — privia spre Sionul libertăţii noastre naţionale care trebuia să vină.

Praznicul a continuat la Teatrul „Regina Maria", unde numeroasa asistenţă a avut prilejul să asculte profeticul cuvânt al octogenarului şi mult iubitului episcop Roman Ciorogariu, precum şi al celorlalţi ierarhi şi reprezentanţi ai autorităţilor.

Inţeleptul şi viteazul paznic al credinţei şi al zestrei noastre naţionale la graniţa apuseană a ţării, P. S. episcop Ciorogariu a fost decorat cu acest prilej de M. Sa Regele Carol II cu „Marele Merit".

Festivităţile dela Orade au fost încă o strălucită manifestaţie naţională şi ortodoxă, ale cărei ecouri se vor împrăştia până la cealaltă graniţă a ţării, întărind pretutindeni sufletul românesc pentru marile lupte ce-l mai aşteaptă.

NECULCE

NOTE ŞI INFORMAŢII

ERA o vreme când se vorbea insistent în presa bisericească despre Sadhu Sundar Singh şi despre roadele strădalnicului său apostolat printre păgânii din inima Asiei, din sânul cărora îl chemase pe el Domnul, la viaţă. Anii din urmă au aşternut uitarea peste foarte puţin comuna-i figură. Se spunea că a murit. Când? Cum? şi unde? Cele de mai jos, vreau să aducă puţină lumină în aşa de puţin zgomotosul său sfârşit. Mai înainte însă, să ascultăm cum ni-l prezintă pe acest exotic apostol şi misionar creştin cineva care l-a văzut îndată după convertirea lui la creştinism. Avem în româneşte o carte tălmăcită din franţuzeşte de distinsa ostaşe a Domnului dela Săruleşti-Ilfov, Dna Maria Brăiloiu, cu titlul: Renée de Benoit: Amintiri şi scrisori (editura Scrisul Românesc, Craiova, 1928). Renée de Benoit „o sfântă a vremilor noastre", într'o scrisoare către sora ei Odetta, trimisă în Martie 1918, vorbeşte despre un tinăr hindus, Sundar Singh care la vremea aceea avea o mare înrâurire asupra populaţiilor din Indii şi ale cărui predici atrăgeau o mulţime de lume împrejurul lui. „Acest tânăr, convertit la vârsta de patrusprezece ani, prigonit de familia şi poporul său, se retrase din lume ca să urmeze chemarea lui Dumnezeu. Îmbrăcat cu o haină lungă şi galbenă, pe care o poartă sfinţii din Indii neavând nimic al lui decât Noul Testament, cutreieră ţara spre a vesti Evanghelia. Cu toate prigonirile, a putut pătrunde până în Tibet. Nu primeşte bani dela nimeni şi trăieşte din ce i se dă. Câteodată rămâne zile întregi nemâncat, mulţumindu-se cu nescai frunze găsite pe câmp. Trecând prin Calicut, Sundar Singh a stat la masă cu familia Benoit. Chiar din gura lui Sadhu, Renée a auzit următoarea povestire minunată: Gonit cu sălbătăcie dintr'un sat în care vestea Evanghelia, Sundar Singh căută adăpost într'o peşteră în mijlocul unei păduri apropiate, unde voia să petreacă noaptea. Deodată soseşte o ceată de bărbaţi înarmaţi. Ceasul morţii a sosit. El închide ochii şi îşi înalţă sufletul la Dumnezeu, pregătindu-se să-L întâlnească. Dar după câteva clipe, vede cu mirare că este singur. Se culcă şi doarme liniştit. A doua zi desdedimineaţă, aceiaşi ceată de oameni înarmaţi stau în faţa lui. Ca şi în ajun, îşi închină viaţa Domnului.

— Iată-mă, faceţi cu mine ce vreţi!

Dar în loc să pună mâna pe el, aceşti oameni îi zic: N'am venit azi de dimineaţă să-ţi facem vreun rău, dar ca să te întrebăm cine era ieri seară lângă tine? Aveam de gând să te omorâm,

dar erau atâtea ființe în jurul tău că n'am putut să ne apropiem de tine.

Sundar Singh înțelese că Dumnezeu trimise îngerii Lui să-l apere.

Viața lui — scrie Renée de Benoit — este plină de experiențe minunate ca și a Apostolilor. O viață de lepădare de sine închinată cu totul Dumnezeului Său; viață de prigonire și suferință, dar plină de-o bucurie nemărginită, pe care nimeni n'o poate pricepe, decât ceice cunosc pe Hristos, o viață săracă în ochii lumii, dar bogată prin puterea de sus.

Nu de mult, domnișoara Ségesser, misionară salutistă în Indii, a trecut prin satul lui Sadhu Sundar Singh și acolo a aflat că acesta a plecat în Aprilie, 1929, cu o caravană de pelerini, înspre Tibet. Pe drum a dat holera între ei cu atâta violență, încât au pierit aproape toți. O parte din cadavre au fost arse, iar alta, aruncate într'un fluviu. S. S. S. era printre cei morți. In memoria lui și conform testamentului ce a lăsat, se va pune bazele unui „ashram", un fel de mănăstire în al său bungalow (sat?) numit Sabadhou, în munții Simla. Testamentul său lasă o sumă suficientă pentru întreținerea a patru sadhous cari se vor consacra evanghelizării Tibetului și vor observa voturile de sărăcie, celibat și ascultare — adică tocmai voturile monahale creștine.

CU PRILEJUL celei de a 20-a aniversare a răsboiului mondial, un jurnal al mutilaților și combatanților francezi a publicat următoarele cifre apocaliptice: Răsboiul mondial a costat 10 milioane de morți, 19 milioane de răniți, 10 milioane de mutilați, 9 milioane de orfani, 5 milioane de văduve și 10 milioane pe expatriați. In timpul războiului, 74 milioane de oameni au fost mobilizați. Puterile încăierate au cheltuit pentru scopuri de răsboiu 10.000.000.000.000 franci francezi. Cu acești bani, putea să se facă fiecărei familii din Statele Unite ale Americii, Canada, Anglia, Franța, Germania și Rusia, o vilă mobilată cu grădină și dependințe în valoare de 100.000 fr. fr. In afară de aceasta s'ar fi putut ridica în fiecare oraș cu mai mult de 200.000 locuitori, un spital de 123 milioane fr. fr.; o bibliotecă de 125 mil. fr. fr. și o Universitate de 250 mil. fr. fr. Calculați sumele acestea în bani de-ai noștri, socotind francul francez cu 6 Lei și vedeți la ce cifre monstre ajungeți. Iată pricina mizeriei din lume. Datele acestea sunt mai elocvente decât cel mai elocvent discurs dela beteaga conferință a dezarmării.

GENERALUL creștin chinez Feng ne părăsește. Actualmente se pregătește se intre în budism. In schimb, generalissimul de acelaș neam, Ciang-Kai-Cek este un creștin convins, de culoare metodistă, și ține cu misionarii americani amici reuniuni regulate de rugăciune. Se mai știe apoi că tot în extremul orient avem și-un ortodox, pe generalul ministru de răsboiu al Japoniei, Sava Araki.

UN „americanism" de cea mai pură stofă, avem în cele ce urmează: Universitatea din New-Orleans, U. S. A. a conferit sorei Stanislas Malone, pentru cei cincizeci de ani ai săi pe cari i-a împlinit de când e în slujba bolnavilor, titlul de doctor în caritate.

SUEDEZII, recunoscători marelui „profet dela miazănoapte" care a fost Arhiepiscopul Upsalei, Natan Söderblom, au consacrat pe numele lui Biserica din Tierp (Upland). GR. T. M.

BIBLIOTECA națională din Viena a cumpărat mai zilele trecute prin profesorul universitar Hermann Junker, conducătorul Institutului arheologic german din Cairo, un vechiu manuscris. Acest manuscris cumpărat dela un negustor egiptean, este, după constatările savantului german, un străvechiu text biblic. El a fost păstrat într'un ulcior dintr'o veche mănăstire egipteană.

Manuscrisul, în formă de „codice", arată a fi un produs al primilor creștini. Fragmentele biblice constătătoare din 190 foi conțin părți din Noul și Vechiul Testament, în special capitole din evanghelia lui Matei și din epistolele lui Pavel. El datează din secolul II după Hristos și e considerat ca cel mai vechiu dintre manuscrisele biblice cunoscute până acum. L. B.

HRISTOS ÎN ȘCOALĂ, manualul catehetului ortodox pentru școala primară, întocmit de vrednicul catehet Dumitru Călugăr, este pe cale de a se epuiza, după nu mai mult de trei luni dela apariție. Faptul constitue o elocventă dovadă, că manualul a venit tocmai la timp și că el este de un real folos pentru ceice se ostenesc întru creștineasca luminare a micilor catehumeni.

Intrucât numărul celorce mai doresc să aibă acest prețios auxiliar didactic este considerabil, consiliul arhiepiscopesc din Sibiu a luat deja măsurile necesare pentru a doua ediție a lucrării dlui D. Călugăr.

Simultan cu această a doua ediție a părții I a manualului se pune sub tipar la „Arhidiecezana" și partea II, destinată învățământului religios supraprimar.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PĂRINTELE Dr. Nicolae Balcă, absolvent al Academiei teologice din Sibiu, s'a întors de curând din Germania, unde după o harnică activitate de trei ani și-a luat titlul de doctor în filosofie la universitatea din Jena.

Teza de doctorat a D-sale s'a bucurat de o prețuire deosebită în cercurile filosofice germane. Dovadă că ea a fost tipărită în colecția „Pedagogische Studien" de sub îngrijirea profesorului Dr. Petersen din Jena.

Anunțăm pe iubiții noștri cititori, că autorul lucrării „Die Bedeutung Gogartens und seines Kreises für die Pedagogik der Gegenwart", Păr. Dr. Nicolae Balcă, va publica în numărul viitor al „Revistei Teologice" un important studiu despre „Teologia crizei". N. C.

Sumarul „Revistei Teologice“ pe anul 1934

I. Studii şi articole

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II. Mişcarea literară (dări de seamă)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III. Cronici

IV. Diverse

BCU Cluj / Central University Library Cluj